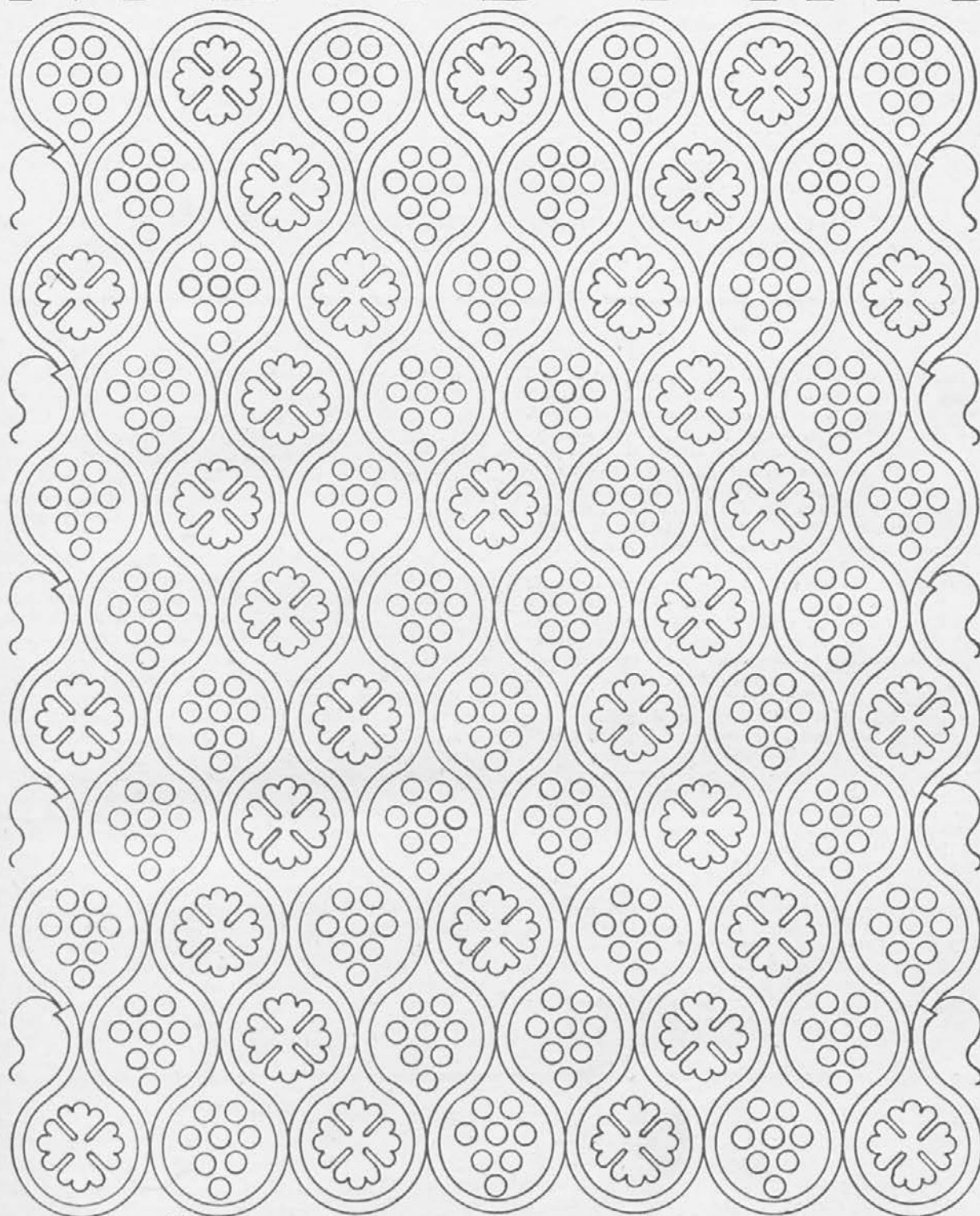

M · L · A · D · I · K · A

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI
FEBRUAR · 1938 · LETO XIX

VSEBINA FEBRUARSKE ŠTEVILKE

LEPA POLJANA Zbegano gnezdo (Cveta Stojanova) // Kozarec krvi (Joža Vovk) // Kupola sv. Gaudencija (Janez Rožencvet) // Čarodejni cvet (Sonja Sever) // Na sveti gori Atosu (Anton Sovrè) Začarana žaba (Ruska narodna pripovedka) // V nove zarje (Ivan Zorec) ★ PESMI Zimska pesem; Zimski opoj (Vinko Žitnik) // Tiskarna (Janko Samec) // Ob nekem godu (Ivan Čampa) // Veter (Viktor Šonc) PISANO POLJE Odkup Prešernove rojstne hiše (F. S. Finžgar) // Vuk Štefanović Karadžić (Jože Zemljak) Avtomatično orožje (Bojan Devetak) // Leeuwenhoek, prvi lovec mikrobov (Paul de Kruif - M. Tratnikova) Nove knjige // Naše slike ★ DOM IN DRUŽINA Tri lučce (Joža Likovič) // Okras k oblekam (Eliza Skalický) // Slikanice, vzgojno sredstvo (po dr. Hetzerjevi Jelice Kuret) // Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Anekdote in smešnice // Uganke in mreže ★ SLIKE: Albert Edelfelt: Božja služba ob morju Jurij Šubic: Obiskovanje Marijino; Par pod drevesom; Stara mati šiva // Henri Jamet: Tih življenje Henri Dabadie: Bretanja // M. Rondenay: V Nazaretu // Francè Košir: Šahisti // K članku Na sveti gori Atosu: Ruski samostan sv. Ilija; Samostan Pantalejmon // Fotografije (Fr. Krašovec): Zima na Gorenjskem; Zasneženi potok // Osnutek za novo Ribičevo hišo // Ladijski protiaivonski top

KROJNA PRILOGA Nekaj skic modnih novosti // Članki: Slabokrvni otroci; Naloge; Malica v šoli; Zimski zrak je zdrav; Duševno doživetje noseče matere; O likanju; O soljenju; Spomladanski čaji za čiščenje krvi; O čebuli

NAŠ DRUGI PEČAT

Med svetovno vojsko je bilo. Nemške čete so se noč za nočjo usipale skozi vasi. V župnišču so nočevali častniki. Nekega dne pride k meni kmečka žena in me prosi, naj ji raztolmačim pisanje, ki ga je prejela od sodišča. Bilo je nemško. Godrnjal sem nad krivico, da pošljajo uradi nemške dopise Slovencem. Zelo prijazen pruski stotnik — po poklicu vseučiliški profesor v Berlinu — me vpraša, kaj se jezim. Povem mu. On mirno čaka, da raztolmačim dopis ženi, nato gre z menoj v pisarno in pozveduje: »Tu torej biva slovenski narod, kakor trdite. Pravite, da se mu godi krivica, ako dobivajo ljudje od vlade nemške dopise. Prosim, dokažite mi, da imate pravico do svoje kulturne samostojnosti!« »Da; po ustavi so vsi narodi v Avstriji enakopravni, le nas še vedno prezirajo.« Nato stotnik-profesor: »Pokažite mi, ali ima ta vaš narod že svojo slovnico?« — »Svojo slovnico«, sem se zasmejal. »Prosim, pogledajte!« Pokazal sem mu celo rešeto slovenskih slovnice. — »Pokažite mi dalje slovar tega vašega jezika!« — Spet mu pokažem Wolfa, Pleteršnika, Janežiča in še literarne zgodovine. — »Imate že svoje revije, časopise?« — Da nisem bil v zadregi, je jasno. Profesor pregleduje lepe ilustracije, občuduje lepi tisk, nato razsodi: »Ljudstvo, ki ima vse to, kar ste mi pokazali, spada med evropske kulturne narode, pa naj je še tako majhno po številu, in ima zato tudi vse pravice do samostojnega kulturnega življenja. Kdor mu to krati, mu dela krivico.«

Tako je razsodil Prus, ki o Slovencih dotlej ni imel niti pojma.

Zakaj pripovedujem to medvojno zgodbi? — Zato, ker se mi pogosto zdi, da smo bili tedaj »bolj Slovenci kot smo danes. Ta grenka misel me je nadlegovala v preteklem letu — v dobi prosvetnih taborov, kjer je bilo toliko načelnih, zgodovinskih in navduševalnih govorov za slovenstvo in za našo kulturno samobitnost. Res, lepo je bilo; semena niso padala na neplodno zemljo; niti pri preprostem ljudstvu, najmanj pa pri mladem dijaštvu, v katerem vendarle

zopet živo vre slovenska kri! Kljub temu vendarle grenka misel: Ali ni bilo tako za šentvitskih in vipavskih taborov pred 70 leti? Zakaj se morajo danes ti ponavljati? Kje je vzrok? Ali res samo v vzdušju vzmaterializiranega časa? — Ali ne tudi v vsakem društvu, ki nosi ime prosvetnosti? Ali ne tudi v vsaki šoli — od mestne do zagorske? Kako goji Lah, kako Nemeč in Čeh in drugi narodi nacionalno zavest že v petletnem otroku? In jo mora. Zakaj zavednega narodnjaka ne sklatiš z grma, kot zrel lešnik. Vzgojiti ga moraš — doma in v šoli in v društvu. Na materinem naročju se mora otrok napiti te zavesti, ob očetu mora rasti v to spoznanje. Seveda, če pa naletiš na slovenskega človeka, trdnega posestnika in mu razlagaš, kako lepo bo, če bo Prešernova rojstna hiša last vse Slovenije, za vselej vzorček, lepe, tople slovenske kmečke hiše, ki nam je dala največjega moža, in se ti tak družinski oče odreže: »Kaj mi mar. Jaz in moji otroci ne bomo stanovali v njej, tedaj ne veš, ali bi se razjokal ali bi preklel tak hlapčevski materializem. Na hvalo, da je menda tak hlapčevski samotna prikazen v nas.«

In še nekaj mi je obujalo grenkost. Decembra (11.) 1937 je bil ustanovni zbor Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki je po dolgih borbah priznana, potrjena in ustanovljena. S tem dogodkom se je razen univerze slovenski narod res včlenil med vse druge svetovne kulturne narode. Ta naša akademija je slovesni drugi glavni pečat na naše narodno pismo — o naši kulturni samostojnosti. Človek bi mislil, da bo na nedeljo (12. decembra) vsaj v matuški Ljubljani kar završalo: Z vsake hiše bo zavihrala slovenska zastava, vsaka dvorana bi bila polna ljudi, kjer bi se proslavilo stoletje hrepenenja. Toda kaj? Nekaj časopisnih člankov, bolj ali manj navdušenih — in konec. Nekdo je rekel, da smo tako strašno omrznili za vse lepo in dobro, da bi nam, če bi nas dregnil z nožem, niti gorka kri več ne pritekla. Skoraj res da. F. S. F.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2:40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150. NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 51-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

ZBEGANO GNEZDO

Cveta Stojanova

3.

Zjutraj, ko se je Matej poslavljal od otrok, se je spomnil na 'angelčka z desne in angelčka z leve'; nasmejal se je in rekel Agati: »Zaradi tistih angelčkov z desne in leve pridi pome, da greva v banko.« Agata ga ni koj razumela in je mislila, da se nekaj norčuje, vendar je rekla: »Dobro.«

In se je zgodilo, da je bil določen dan za k notarju. Ko sta šla proti pisarni, je dejal Matej: »Mati je rekla, naj bo prepis na moje ime.«

Agata o tem še ni premišljevala, vendar jo je nekaj zbudilo in je bila za nekaj korakov tiho. Nato je dejala: »Na tvoje in moje ime.«

Bila sta pri vratih pisarne in Matej se je ustavil: »Mati misli, da gre to gospodarju. Če ti misliš drugače, naj bo na tvoje ime, saj je ta denar tako tvoj.«

Matej je vstopil, Agata za njim. Na vprašanje notarja, na katero ime bo kupna pogodba, je Matej dejal: »Na ime moje žene Agate.« Agata je trdo molčala.

In zemljiška knjiga je dobila novo ime: Logar Agata.

★

Dnevi so tekli po svoje. Otroka sta hodila z Maro na sprehode, včasih je šla tudi Agata z njima. Doma sta vozila svoje vlake, letala z letalom, delila potnikom vozovnice, vmes se lasala, tepla, včasih do onemoglosti, in spet vozila vlake. Rada sta gledala slike, Mara je imela cele kupe umetniških slik; čakala sta na vsako novo sliko, ker je k vsaki spadala povest tete Mare. Agata je šivala in molčala. Šivala je dan na dan stare obleke, prenavljala še uporabne, iz slabih šivala za otroke. Risbe za podjetje je delala ponoči, ko je imela mir pred otrokoma.

Matej je pisal svojo knjigo noč in dan, nekaj dni je izostajal; videvali so ga le pri kosilu.

Agata je postala še bolj molčeča in je na vprašanja odgovarjala raztreseno. In zapazili so, da niti ne sliši, če jo kaj vprašajo. Čim bolj je molčala, tem več je mislila. In ko sta otroka spala in Mateja ni bilo doma in je Mara sedla k klavirju, ki se ga še ni naveličala, čeprav je bila upokojena učiteljica z glasbene šole, se je čutila Agata varno, da je nesla nekaj umetniških zvezkov v Matejevo

sobo in se zasanjala vanje. Pa to niso bile sanje, bilo je hotenje, da pride po začetni poti do cilja. Zadnje dni ni več dosti listala po teh revijah, navadno je odprla eno in isto in se zagledala v enonadstropno vilo, nato obrnila list in gledala načrt.

Zgodilo se je, da se je ob taki priliki vrnil Matej ob nenavadni uri. Agata ga je slišala; hotela se je hitro umakniti, čutila se je nekako krivo pred Matejem, kakor da nosi v srcu nekaj, za kar on ne ve. Pa si je rekla: »Ne, skrivala se ne bom« in obsedela.

Matej se je začudil, da vidi Agato zaposleno pri njegovi mizi, vendar se je nasmejal: »Ti tukaj?«

Agata pa se je naslonila nazaj in ga gledala. Ko je prisedel in pogledal na mizo, je Agata obrnila list, kjer je bila slika vile in dejala preprosto in odločno: »Ta bo naša.«

»Ta je že zdaj naša«, se je smejal Matej. Bil je dobre volje, kakor že dolgo ne. »Lepa je«, je dostavil, ko je listal dalje in razgrinjal slike notranjih prostorov. Agata ga je gledala in si dejala: »Zdaj je čas.« Začela je:

»Gledala sva jo že s tvojim bratom Dušanom. Pravi, da bi jo morali zmanjšati vsaj na dvanajstkrat dvanajst. To bi bilo potem okoli tri sto tisoč. Pomagal mi je, da sva računala na še cenejšo zidavo. Kakor sem ga razumela, bi se dalo izbiti še kakih dvajset tisoč. Potem sem mu pravila še o zazidani tretjini, preden dobimo posojilo. Dejal je, če bi poverili zidanje podjetju, kjer sodeluje on, bi podjetje dalo to tretjino na up, če plačamo drugo takoj po zazidani tretjini.«

»Torej zarote za mojim hrbtom«, se je smehljaje in dobrovoljno obrnil Matej od slik k Agati. »In kdaj in kje se shajata z mojim velespoštovanim bratom inženirjem Dušanom Logarjem?«

Agata ni umaknila pogleda, temveč se je lagodno presedla na stolu in z uradno ljubeznivim smehljajem odgovorila: »Dragi moj mož, blagovoli odpustiti svoji ženi, da se je pregrešila in brez tvojega dovoljenja poslovno obiskala tvojega brata inženirja v poslovni zadevi, v poslovnih urah poslovne pisarne gradbenega podjetja.«

Agata se je priklonila še vedno s smehljajem na ustih, kakor gospa, ki sprejema čestitke in zahvale svojih podrejenih, ne kakor ženska, ki se zagovarja.

Tudi Matej se je priklonil kakor gospod, ki sprejema z zadovoljstvom na znanje ugoden računski zaključek, in je dejal: »Dobro, zelo dobro.«

Agata se je zresnila in se nagnila naprej: »Dajva rajši zares, Matej!«

»Ti hočeš zmeraj zares, ali ni lepše, kar ni zares? Prav te dni, ko si tako molčala, sem mnogo premišljal o tebi in sebi. Veš, Agata, tebe je škoda zame; jaz vidim sebe na tvoji poti kakor oviro, ki jo moraš venomer predstavljati naprej, da pridobiš prostora, korak za korakom; pa nočem biti ovira in nočem, da se tvoje moči izčrpavajo ob meni.«

»In jaz tudi nočem,« je posegla vmes Agata, »da ti take stvari premišljaš, in nočem, da živiš v misli, da si mi ovira; zakaj vem le to, da si moj mož, da imava otroka, da smo družina, da imava dolžnosti do družine, ti in jaz. Zato vem, da je tvoja dolžnost, da daš, kar zmoreš, da dam jaz, kar zmorem. Ti hočeš zmoči več kakor jaz, ta več pa pride v poštev le tedaj, če ne veš, da sva oba eno in da delava oba za eno. Razen tega si ti mož, ki je že po rojstvu gospod, in sem jaz žena, ki sem že po rojstvu tovarna živina, ki je gospod ne more nadomeščati. Meni je to vse tako preprosto in jasno, da nikoli ne razmišljam, kdo si ti in kdo sem jaz; ali si ti več ali sem jaz več. Ti pišeš knjigo, jaz pa zidam; in ker hočeš biti ti močnejši, pomagaj! Torej začniva!«

»Ti si sijajna, Agata, tako sijajna, da bi šel po vsem svetu za teboj, da te dobim, zakaj dobro vem, da nisi moja; ti si svoja, ti ljubiš sebe, ne mene in jaz te častim in te ne ljubim. Ti si moja žena, nisi pa moja ljubica, nisi, ker ne znaš biti, in nisi, ker imam jaz svojo ljubico že od tedaj, ko se mi je odreklo moje prvo dekle, in ta moja ljubica je: vino.«

»In jaz napovedujem boj svoji nasprotnici«, je v smehu nenadoma presekala Agata.

»Če je tako, potem pa zidajva«, je veselo dejal Matej.

»Če je to zares,« je povzela besedo Agata, »potem greva jutri k Dušanu, dopoldne pa stopiva v tvojem imenu še k županu.«

To noč je Agata zaspala s smehljajem na obrazu.

Drugi dan po kosilu je Mateju izročila prošnjo na Gradbeno društvo v podpis.

Matej jo je spravil, ne da bi jo pogledal, v svojo listnico.

4.

Zunaj je bila prva pomlad. Agata ji je pri-sluhnila in jo ljubila, kakor je ljubila tisto ne-

mirno veselje, ko človek živi v pričakovanju. Pihale so tiste sape, ki so gorke in zazebejo mokro do kosti. Še je sneg, topi se in sonce sije. In tečejo kaplje in nastajajo vodice in hitijo med kamenčki. Vsako leto je gledala Agata ta gineči sneg. Gledala je nebo, kjer so sape begale oblake, ki prehajajo drug v drugega, se križajo, beže kakor furije in zginjajo pred soncem. Agata je iskala vsako leto te sape, ki diše po jugu in se še hladé pri nas. Ljubila je zime, ki režejo v obraz. Ljubila je prvo pomlad, ki je vsa strupena in boli; ljubila je avgustovsko sonce, ki ji je prežgalo telo, in ljubila mrzlo vodo: zakaj vse to ji je zaprlo ljubezen v srcu in ji osvežilo razum, ki njenega srca ni pustil preko sebe v zunanji svet. Svet namreč ni ljubil njenega srca, ljubil je le njen razum.

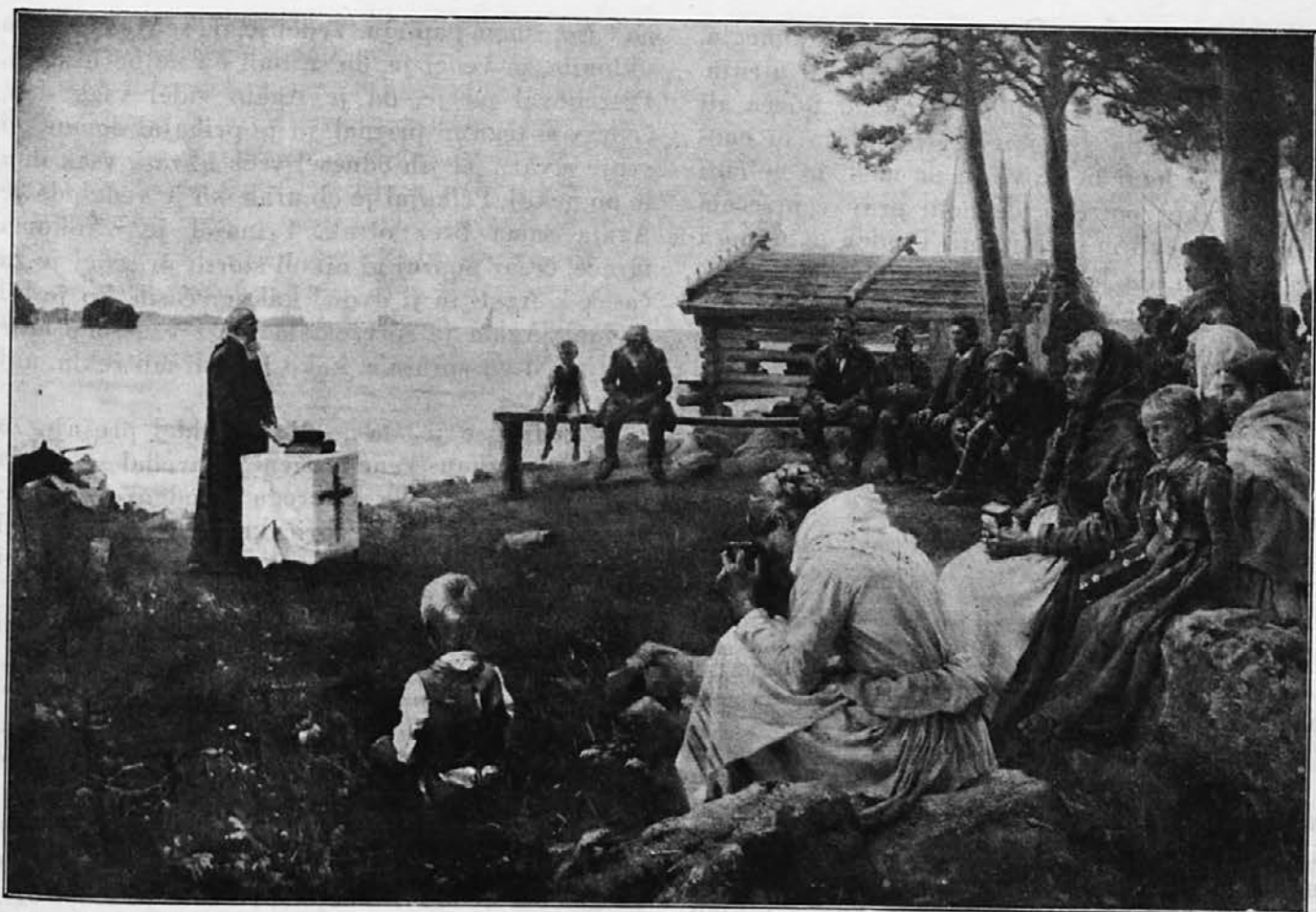
To pomlad Agata ni vzdržala doma niti eno dopoldne. Šivalni stroj je počival, po mizi pa so se razprostirali načrti ene in iste hiše v različnih merah, z različnimi stroškovniki različnih podjetij. Dopoldne je vedno hodila po uradih in trkala na vrata gospodov ravnateljev in svetnikov. Razgovarjala se je z njimi s tisto vljudno preprostostjo ženske, ki sicer ne razume visokih poslov uradništva in odgovornosti za te posle, ki pa izkazuje čast njih stanovskemu položaju. Po dveh mesecih takih vsakdanjih posredovanj je bila Agata še zadnjikrat pri županu, ki ji je dejal: »Vaš mož ima premajhne dohodke, zato ne moremo prevzeti poročstva za posojilo pri našem zavodu.«

V Agati pa je bilo toliko samozavesti, da niti malo ni mislila, da bi ne dobila posojila. Zato se je nasmehnila in dejala: »Gospod župan, vi računate le z mojim možem. Veste pa tudi, da sem zaposlena in delovna tudi jaz in da imam ob strani teto. Poznali ste me že, ko sem bila še majhna deklica in ste hodili v našo hišo. Veste tudi, da so premoženjske razmere mojih bratov in sester od tedaj napredovale in ne padale; in tako morete zaupati tudi v mene, kot najmlajšo med njimi, da vem, kaj hočem, in da sva z možem premislila, ali bova zmogla posojilo ali ne. Lahko vam povem, kako je z najinimi dohodki.«

»Računajva«, jo je prekinil župan. In sta računala, Agata na glas. Ko je končala, je župan vstal; Agata je posedela, se naslonila in ga pogledala. »Velja, da bo šlo?«

»Velja!« je krepko dejal župan, Agati se je zasmejala, naglo je vstala in mu ponudila roko. Župan je ponovil: »Velja, na staro prijateljstvo!«

Kratko in prisrčno se je zahvalila in naglo odšla. Zunaj pa bi bila najrajši zavriskala. Čutila je mladost, ki zavriskne in ne vpraša, kje in zakaj.

Albert Edelfelt: Božja služba ob morju. (Luksemburški muzej, Pariz.)

Domov je Agata bolj tekla kakor šla in je prišla vsa zasopla in razgreta. Pozvonila je s tako silo, da so prihiteli vsi odpirat, ona pa je tekla naprej v sobo, kjer so pravkar poobedovali, kar oblečena sedla in dejala, ko so jo obkrožili: »Dognano je, posojilo je dovoljeno.«

Matej se je obrnil in šel po sobi gor in dol: »In tega bi ne dosegel ne jaz ne nihče izmed naših profesorjev; saj so poskušali, pa so pustili; to je lahko dosegla samo — ženska, in sicer taka ženska, kakršna si ti, Agata.« Ponudil ji je cigareto in ji jo prižgal. V srcu pa se mu je vendarle vžgala iskra užaljenosti.

Matej je naročil vino, natočil kozarce in so trčili. Pil je naglo, tako da je morala Nežka še po en liter. Agata se ni upala ugovarjati, da bi ga ne vznemirjala. Matej je začel: »In vendar si dosegla ti in ne jaz.«

Agata se je zasmejala z bolečino v srcu: »Dosegla s tvojim imenom, kot tvoja žena!«

»Potem naj ta žena doseže še to, da zida sama«, je spregovoril hitro, razburjeno Matej, izpil na dušek še en kozarec, pograbil steklenico in jo treščil ob tla. Besede in dejanja so šinile kakor

blisk, otroka v sosedni sobi sta zakričala, Matej pa je v tistem zagledal svojo glavo, kip, ki je stal na polici, umotvor iz mavca, delo najboljšega kiparja. Planil je, dvignil kip z obema rokama, ga treščil na tla, kjer so se črepinje steklenice in kipa zmešale z vinom. Agata je kakor ohromela, le oči je zaprla. Ko jih je spet odprla, je videla Maro, ki je pospravljala. Mateja ni bilo več.

In Mateja ni bilo niti drugi niti tretji dan.

Agata je spoznala, da ne sme ljubiti nikogar in ničesar, da sme samo razumevati.

5.

Tisto noč je Matej pil v krčmi Kržišnikove do onemoglosti. Ko so odšli poslednji gostje in so zaprli gostilniška vrata, je vdova postavila na mizo pred Mateja še steklenico slivovke in odšla spat. Matej je pil počasi, v požirkih, in nagloma zvrčal vase. S komolcema je bil oprt na mizo, njegov mrki obraz so zakrivale roke. Te je časih razprostrl, a spet so našle obraz ter ga zakrile. In je šel z roko preko čela, kakor da hoče nekaj izbrisati. Ni bil ne žalosten ne jezen in ne vznemirjen; občutil je neizmerno puščobo. Ni vedel, ne kam bi s časom, ne kam bi s seboj. Videl je sebe

v pusti noči, ko prši droban dež in je gosta megla. Hodi po tirnicah, že dolgo, dolgo in to ga utruja. In še hodi in ve, da hodi po tirnicah. Rdeča ali zelena luč signala vznemirja sem in tja to enoličnost. In še hodi in ne ve in ne misli in ne čuti drugega kakor potrebo, da hodi prav v pršecem dežju v tej megli in po tej poti. Truden je in mora leči; ne misli, da lahko prisopiha vlak in ga povoz; legel je, ker mu je to potrebno. Leži in smrči.

Tretji večer pa je Matej prišel. Agata je bila sama doma. Dobil jo je v svoji sobi pri mizi. Primerjala je proračune hiše. Ko ga je zagledala, se mu je nasmejala in dejala:

»Ne vem, ali naj se odločimo za najcenejši proračun. Kako misliš ti, Matej?«

Prisedel je kar v suknji in jo gledal, kakor da je ne sliši in ne razume. Pripravljen je bil, da ga vpraša po njegovem izostanku, ga ošteje, se razburi ali razjoče. Rajši naj bi ga udarila, kakor da ga prezira. Spet je občutil, kako je spričo Agate majhen in nebogljen. Oprijel se je besede „misliš“ in začel:

»Mislim, Agata, da je bolje zate in zame, da živiva vsaksebi. Govoril sem že z ravnateljem, ki mi dovoli, da postavim v svoj kabinet divan in omaro in stanujem kar tam. Zato te prosim, ko prideta postreščka, da jima izročiš, kar mi je potrebno.«

Mateju se je zdela bolj sveža, kakor jo je videl kdaj prej. Gledal je nežno beloto njene čiste polti, njeno čelo z gostimi obrvmi in lasmi, ki so se v luči svetilke bakreno svetili.

Gledala ga je mirno in resno kakor mati svojega otroka, ko ga vzgaja. Odgovorila mu je: »Potrebno ti je le eno, to je dom. Tukaj je tvoj dom, tvoja žena in tvoja otroka; to je potrebno, vse drugo je navlaka.« To pot se Agata ni pretvarjala. V teh dnevih je postala samostojna in odločna kot mož in žena v eni osebi.

Matej je vstal in bil pripravljen, da odide. Agata je ostala kakor je bila. Priklonil se ji je in odšel; ob koncu sobe se je obrnil in še vprašal:

»In če prideta vendar postreščka?«

»Ti jaz ne bom pomagala razdreti doma«, je odgovorila Agata tuje, Matej pa je odšel. Agata se je naslonila nazaj in gledala v praznino. V grlu so jo prijeli krči, borila se je z jokom. Ustnice je stisnila, da bi ne zaslišala svojega ihtenja. Iz oči so ji kapale solze, a ni jih hotela obrisati, pustila jih je, kakor da niso njene. Vstala je, šla v svojo sobo, si osvežila obraz z mrzlo vodo, vzela plašč in klobuk in šla za otrokoma in Maro.

Matej je šel v svoje novo stanovanje, v svoj kabinet v šoli, tam je prespal noč kar na tleh,

na časopisnem papirju. Vedel je, da se Agata ne bo uklonila, in vedel je, da se tudi on ne bo uklonil. Potreboval pa je, da je Agato videl vsak dan, čeprav si tega ni priznal, in je prihajal domov po svoje stvari. Ni jih odnesel vseh hkrati, vsak dan le po nekaj. Prihajal je ob urah, ko je vedel, da je Agata sama brez otrok. Prinašal je otrokoma igrače, česar poprej ni nikoli storil; prisedel je za časek k Agati in ji dvoril kakor včasih, ko je bil še fant. Agata je sprejemala vse z vzneseno mirnostjo. Ni ga vprašala, kako živi, ni mu rekla, naj se vrne.

Zgodilo se je, da je Matej oddal prošnjo za posojilo v „znanstvene namene“. Zavedal se ni, da bo napravil dolg, za katerega je odgovoren družini. Z nestrpnostjo je pričakoval denarja, da si kupi pohištva in se malo razmahne v veseli družbi med prijatelji.

In ko je bil pri Agati, ji je hotel povedati o tem; hotel je, povedal pa ni.

In ko jo je našel nekega dne sredi njene sobe, klečečo na tleh, ko si je krojila plašč in ji je bila miza za to premajhna, se mu je zasmilila. Rad bi bil pristopil, da bi jo objel, dvignil in vzela v naročje. V tistem hipu pa je sam počenil k njej in ji sledil molče pri delu. Agata je nato sedla na tla, ga gledala in se mu smejala. Nehote je sedel njej nasproti še on kar na tla in se ji smejal. Bil je to smeh, ki se naseli na obraz iz ugodja dveh duš, ki najdeta druga drugo.

Agata je zaslišala sebe, ko mu je dejala: »Danes, Matej, pa si prišel, da ostaneš in ne odideš.«

»Danes sem te našel tako, da bi ostal.« Hitro je vstal, bal se je, da ne bi bil premagan, in odšel v svojo sobo. Odprl je omaro in začel zavijati svoje poslednje stvari, da jih odnese. Agata se je vzpela preko kroja in rezala dalje. Še je čutila kasneje Matejev pogled na sebi, vendar se ni obrnila. Slišala je le še v omotici Matejev: »Zbogom«, njegovi odhajajoči koraki so jo pognali s tal, da je planila za njim. Matej je še slišal, ko je zaprl vrata, kako ga je strastno poklicala. Postal je, da plane Agata za njim. Ni je bilo. Matej je težko odšel, Agati pa se je zlobno zasmejala odprta prazna omara. Morala je sestiti od onemoglosti.

*

Deseti dan, odkar je Matej živel zdoma, je Agata postala nemirna. Trudila se je, da bi se vdala delu, pa ga je odlagala, si poiskala drugega in puščala še to v nemar. Ko sta otroka odšla z Maro na sprehod, je Agata stopila k oknu in se naslonila s čelom na šipo. Čakala je Mateja, čeprav je vedela, da je v tem času v šoli. Čakala ga je in

vedela, da mora priti in da bo prišel. Poslušala je valovanje cestnega ropota, prisluškovala, ali se ni v stanovanju nekaj zganilo, prisluhnila zdaj in zdaj z napetim pričakovanjem, celó sapo je zadrževala, pa je slišala le močne udarce svojega srca in tiktakanje ure. Utrujena je bolj legla kakor sedla na zofo in se zagledala v uro. Ob njej se je spomnila svoje matere in svojega doma. Zaživela sta pred njo kakor živa. Agata je ljubila to srebrno uro, ki se je lesketala. Ljubila je tisti venec srebrnih vrtnic, ki jo je obkrožal, ljubila njen glas tiktakanja in njen obraz, ki se je spreminjal, kakor se je spreminjala lega kazalca. Kolikokrat se je Agata, ko je bila še pri materi, prepirala s to uro. Koliko njenega joka je bila kriva ta ura, ko je bil odmerjen na njej čas učenja! Koliko Silvestrovih večerov je bilo, ko je ura vsem voščila novo leto! In zdaj je ura z Agato čakala Mateja in ji govorila: »Gledala sem tvojo mater kakor gledam tebe. Gledala sem njeno mladost. Ni imela časa, da bi videla svojo lepoto, ki je bila lepša od tvoje; videla je le delo. Vsa drobna in nežna je iskala v svojem možu, tvojem očetu, njegovih željá, da mu jih izpolni. Možu je bila kakor del njega, in če je ni bilo ob njem, ko je bil doma, se mu je zdelo, da ne vidi prav, da ne sliši prav, da ne zna jesti prav, da jed ni v redu, da so časopisne črke vse zabrisane, skratka čutil je, da ni cel, če ni bilo nje ob njegovi strani. In če se je zgodilo kaj neprijetnega, da je bil slabe volje, siten in celó krivičen, je iskala mati vzrok vsega tega v sebi. Njen mož je imel napake, majhne in tudi nekaj trdih napak. Tvoja mati je te napake še bolj ljubila kakor vrline, ker so bile potrebne še večje ljubezni. Vrline je ljubila kot njegova žena, napake s čustvom materinske ljubezni. In kako se imenuje tvoja ljubezen do Mateja, Agata?«

Po licu Agate so tekle mirne, tople solze. Pretesno je poslušala svojo vest, da bi bila slišala, da je v sobo stopil po prstih Matej. Ko je obrnila svoj obraz za svojimi čustvi, je Matej videl, da joče. Matej je bil to pot odložil suktnjo in tako vstopil. Obraz mu je sijal od zadovoljstva; v rokah je držal krasno škatlo, polno sladkorčkov.

Ko ga je Agata tako zagledala, je šla z roko hitro preko solz in se zasmejala: »Matej! Čakala sem te in sem te klicala.«

»In jaz sem te slišal in sem prišel«, je pesniško dostavil Matej. »Veš, Agata, res pa je tako, da me je tvoj včerajšnji klic spremljal snoči ves večer in danes vse dopoldne in me izvabil, da sem ti tole prinesel.«

Sklonil se je k Agati, odprl krasen pokrov in pred Agato so se zasmejala in vabili sladkorčki,

srebrni in zlati, beli, svetlomodri in svetlorožasti, vsak v svoji posteljici.

»Daj, vzemi, Agata, od Mateja, ki si ga klicala in čakala«, je dejal nežno Agati.

Še so ji pritekale zadržane solze, hotela jih je obrisati, pa ji je Matej izvil robec iz rok in jih obrisal. Ponovil je: »Daj Agata, vzemi in jej!«

»V spravo, da ostaneš, vzamem!«

»Ne v spravo, ne da ostanem. Vzemi od mene!« je poudaril Matej.

Agata je razumela tisto moško čustvo do ženske, ki ljubi v ženski upor, ki mu daje slast, premagati ga, zlomiti, ukrotiti, da potem noče biti le ljubljena, temveč da prosi ljubezni.

Jurij Šubic: Obiskovanje Marijino.

Pustila je, da gleda njen boj, da se naslaja nad njenim omahovanjem, da čaka, ker ve, da se je v njej že izvršilo, kar pričakuje. Potem je vzela in jedla, vmes so ji tekle solze; ponos je prešel iz nje v njega.

Položil je škatlo na mizo, prisedel in objel Agato. Pustila, še več, zašepetala je: »Stisni me k sebi, bolj, še bolj!«

»In zdaj mi ni treba pohištva in imam denar«, je nenadoma vzkliknil Matej.

»Kakšen denar?« se je prestrašila Agata.

»Vzel sem posojilo za pohištvo, ko mi ga nisi hotela dati; danes sem dobil denar in prihitel bogat k tebi. Pa ti ga ne dam!« se je nagajivo smejal. Vzel je listnico in izsul devet tisočakov. Agata je s skrbjo gledala to prešerno veselje.

»In kaj boš s tem denarjem? Ali boš priložil k zidanju?«

»Ne! Jutri priskrbim potne liste, drugi teden, za veliko noč, odpotujeva v Italijo. Je prav, Agata?« Vedel je, da jo muči, da ji ubija vse njeno hrepenenje, pa to je hotel in Agata je vedela to in vedela, da lahko seže le po dvojem: ukloniti se ali zlomiti družino.

Rekla je čisto tiho: »Prav, Matej.«

Pogledal jo je z viška samozavesti, poskočil na noge, se na peti zavrtel in obstal. Otroka, ki sta prišla in jima je Nežka šepnila, da je v sobi očka, sta hrupno pridrvela: »Očka, očka«, in se ga oklenila okoli nog. Zunaj je zazvonilo poldne.

(V drugo naprej.)

KOZAREC KRVI

Joža Vovk

Dobro mi je delo, ko sem iz meglene dne stopil v zatohel hodnik. Tu se človek spočije, čeprav je mračno, da nekaj časa ne vidiš nič, a ko se malo razgledaš, vidiš vse, vsaka vrata najdeš in brž pozabiš tudi na neprijetno vzdušje, ki te objame, ko prvi tvoj korak zapoje v to temo. Pa sem že vajen, saj sem bil v Gradišču že neshetokrat, skoraj vsak teden. Škrjančevih vrat nisem nikoli dolgo iskal. Navadno sem že skozi razbito šipo v vratih videl, ali so doma ali ne. Tisti večer pa nisem skozi nič videl; odkar me ni bilo, so zagnili okno z nekakšno zaveso. Ne vem prav za prav, če je bila res zavesa, tudi kake barve je bila, nisem mogel razločiti. Začutil sem pa za tistimi cunjami nekaj novega. Morda hočejo imeti mir, morda nočejo, da bi jih vsakdo lahko skozi vrata zijal v stanovanje. Tu še posebno, ko je toliko strank v hiši in med njimi tako malo dobrih ljudi.

Potrkal nisem nič, tako so mi namreč naročili že pred časom, ker se, pravijo, vselej prestrašijo, če kdo potrka. Policaj potrka, hišnik potrka, gospodar potrka in vsak tak hoče imeti denar, če ne še kaj več.

V sobi je bilo še bolj mračno kakor na hodniku, a bilo je dokaj toplo. Sprva nisem videl drugega kakor zamreženo okno v mogočnem zidovju, šele počasi sem začel razločevati posamezno pohištvo. A še bi ne ločil skrinje od postelje, če bi vsega že ne poznal. Tiho. Morda nikogar ni? Na pozdrav se nihče ne oglasi. Moj glas nekam ubito zveni. Ali so res vsi odšli in pustili odprto?

Pa je prišla, po korakih sem jo spoznal, videl je nisem takoj, stara mama, mati Škrjančeve žene. Pridrsala je iz kota, boječe in nezaupno, prav do mene je prišla in mi pogledala naravnost v obraz. Tudi ona ne vidi. Je sicer vajena mraka, a oči so ji opešale, saj je vedno tožila, da bi rada kaj šivala, pa ne more, ker ne vidi: Škrjančeva mama je revica, velika revica, morda v vsej veliki hiši največja, to sem že davno vedel.

»Aaa, vi ste? Zahvaljen Bog, da ste prišli! Sama sem doma, vsi so šli. On v mesto, Bog ve kam, ona k neki gospe ribat, velikih dveh še ni iz šole, mala dva sta šla v zavetišče, morata počakati še večerje. Sedite vendar in mi povejte, kako vam kaj je.«

Pograbila me je za roko in vlekla k mizi. Potem je poiskala svetilko in začela nažigati luč. Res je bila že skoraj tema in se ni nič več videlo, pa sem rekel, da luči še ni treba nažigati, da se še dobro vidi, da ne kaže po nepotrebnem tratiti olja, drago je. Pa ni nič pomagalo, še sam sem moral pomagati, revici so se tresle roke in sem se bal, da bo razbila steklo. Potem je primaknila stol in sedla ob vogal mize.

»Kako vam gre? Dobro?«

»Hvala Bogu. Pa pri vas?«

»Oh, ko bi vam mogla vse povedati. Hudo, hudo je in vsak dan huje. Kdaj bo tega konec, to ve sam Bog. Pri zdravniku sem bila. Tako neznanško trpim. Leta, leta, to je moj križ. In ko bi drugih križev ne bilo! Človek bi obupal, ko bi Boga ne bilo. Pri zdravniku sem bila, pa mi je rekel, veste, kaj mi je rekel? Da imam komaj še za en kozarec krvi in prav nič več. In da sem se preveč zapustila, mi je rekel. Nisem se sama zapustila, samo svet me je zapustil in življenje me zapušča, to sem mu povedala. Ali mislite, da je verjel? Saj bi umrla, pa saj veste...«

Gledal sem starki v izsušene oči. Čisto suhe so bile in mrzlo so sijale v luči, zdelo se mi je, da

ta ženska ni nikoli jokala. Vsako najmanjšo gubo na njenem obrazu sem videl. Čudno svet in vdan obraz je imela. Take obraze sem videl samo pri Mariji Pomagaj na Brezjah, drugod še nikjer. Roke so ji na pol sklenjene mirno počivale na mizi in dolgo je molčala. Ne vem, kaj je mislila, morda je mislila na smrt, morda na lepe in tople božične skrivnosti, morda na siročino svojih revnih ljudi, ki jim ne more pomagati in mora z njimi trpeti.

Nekje daleč pod nami je zapela sirena in zvon je pel skozi mrak. Tesno mi je postalo v tem prostoru. Zunaj, nedaleč je jokal otrok, potem je udarila na uho ostudna kletev. Mislim, da v tej hiši vsi preklinjajo. Starka se je trudno dvignila, primaknila stol čisto blizu mene in rekla tiho kakor pri spovedi:

»Mojega zeta Janka poznate. Toda ne obsojajte ga!«

»Saj ga ne, ga tudi nimam za kaj, je pač nesrečen kakor tisoč drugih, ki jih nihče ne obsoja.«

»Ne veste, zato vam pravim.«

»Vem, kako je prišel ob delo. In tudi vem, da zdaj dela išče.«

»Ne, ne, ne veste. Joj, kaj je hotel narediti! Še ni minil teden od takrat. Premoga je prinesel v ruti. Še nikoli ga ni. Zakuril je štedilnik, sam je kuril, čeprav zmeraj le ona kuri. In lonec je pripravil in začel devati vanj žerjavico, da bi se ponoči vsi zadušili. Niti besedice ni hotel spregovoriti, ko smo ga spraševali, kaj počenja. V obraz pa je bil kakor divji. Samo to nam je povedal, da nam bo toplo. A jaz sem vse dobro vedela, vse. V dnu duše sem mu brala grde misli. Groza me je obšla in sama ne vem, kje sem dobila toliko moči, da sem planila iz kota k njemu in ga objela kakor svojega sina. Za božjo voljo sem ga prosila, naj tega ne naredi, naj pomisli, da ima štiri otroke in ženo in mene, da do zdaj še nikdo ni nag, nihče ne umira od gladu in vsi smo pod streho. Trepetal je v mojih rokah. On bi potrpel, žena bi potrpela in jaz tudi, je pravil, a otrok ne more gledati, ko ga kruha prosijo, pa jim nima kaj dati. Nikoli več ne bo tega storil, tako mi je obljubil. Joj, če bi se to zgodilo, bi mi še tisti večer usahnil poslednji kozarec krvi.«

Nehala je pripovedovati in me spet gledala s tistimi izsušenimi očmi. Nisem vedel, ali naj ji verjamem, a predobro sem jo poznal, preveč mi je že zaupala, da bi smel dvomiti. Nisem vedel, kaj je pričakovala od mene. Saj sem sedel pred njo kakor onemogel in nisem našel zanjo besed.

Najin molk je premotil ropot na hodniku. Mala dva sta prišla, prezebla, z rdečimi obrazi.

Oblečena sta bila v tople suknjice, Bog ve, kje sta jih dobila, morda je bil to edini ostanek iz časov, ko je Janko Škrjanec imel službo; tega bo kako poldrugo leto. Pozdravila sta in prišla k meni. Na vprašanje, če sta že večerjala, sta odgovorila, da sta nocoj jedla makarone in dobila kos kruha. Še sem ju vprašal, ali bi marala kruha. Seveda bi ga, kruha vselej. Slastno sta ga jedla, kakor da še nista ves dan nič užila. Mali ni vsega pojedel, polovico ali še več ga je spravil v skrinjo, da bo za sestro. »Tako dober je tale otrok, nikoli vsega ne porabi sam, vedno da polovico drugim«, je pravila stara mati.

»Le jej, vsega pojej,« je rekla stara mati, »sestri ga bom že jaz dala.« Šla je v kot in nekje poiskala kruha. Bil je čeden hlebec, tak, ki ga dobimo samo pri peku in bi stal pet dinarjev. Tako spoštljivo ga je držala v rokah, kakor da je posvečen. Gledal sem in premišljeval, kdo je prav za prav tej bedni sobici bolj potreben, tisti hlebec kruha ali stara mati, kdo boljši in slajši tem ljudem, ki morajo biti lačni...

Ni več gledala vame, v tisti beli, lepo pečeni hlebec je gledala. »Še po sobi težko grem,« je pripovedovala, »pa sem le šla. V mesto. Poznam jih nekaj, dobri ljudje še niso izumrli. Ves popoldan sem hodila. Takole in takole je pri nas,« sem rekla, »dajte mi, karkoli, da jih potolažim. Dobra gospa, ki sem ji včasih hodila snažit sobe, mi je dala petdeset dinarjev, da si kupim kruha, moke, kar hočem, in nesem domov, da bomo imeli za božič. Domov sem šla, prišla Janka za roko in tisti svetli kovani denar položila predenj na mizo. Sem stopi, sem rekla, pa poglej, kaj sem prinesla. To vedi, Janko, dokler smo siromaki na svetu, toliko časa bodo tudi dobri ljudje, jih bo že Bog pošiljal, samo poiskati jih moramo. Tako sem

Zima na Gorenjskem. (Fot. Fr. Krašovec.)

Henri Jamet: Tiho življenje.

rekla in on se mi je po dolgem času nasmehnil, in danes so otroci s seboj v šolo vzeli kruha.«

Nesla je kruh nazaj, njeni drsajoči koraki so šumeli in potem je spet prisedla. Skomizgnila je z rameni in me gledala, kakor da mi je zdaj povedala vse, češ zdaj naj njemu rečem besedo, naj poiščem kakršnokoli, samo da bo vsega tega konec. Njene oči so iskale in begale spet za otrokoma, ki sta postala glasna in pripovedovala o božičnici, ki jo pripravljajo. Mali bo deklamiral. »Hi, konjiček, hop, daleč pod nebeški strop.« Ta verz sem si zapomnil. Dečko je stal na skrinji in držal v roki kos kruha in deklamiral. Oči so mu žarele, kakor da jaha konja in beži čez svet, da prijaše do sreče...

Mati je spet primaknila svoj obraz in začela pripovedovati zgodbe, ki sem jih že davno vedel. To so bile zgodbe njenih treh hčera. Marija, njena najstarejša, je umrla za špansko, druga je prišla jetična iz Amerike in umrla na domu; ko je bila mrtva, je bila tako lepa, kakor da angel leži na mrtvaškem odru. Tretja pa je Jankova žena in tej se najslabše godi.

»Kdaj se spet vidimo?« je vprašala, ko sem se poslavljaj. Moral sem obljubiti, da takoj, ko se po novem letu vrnem s počitnic.

Zunaj se je medtem popolnoma zmračilo.

Nekje na nasprotni strani je gorela luč in medlela v megli, da sem jo komaj razložil. Zdaj je tema zajela vse mogočno zidovje, od nekod se plazita mrz in glad, nikjer ne zaropota, vse

je mirno in vdano. Ljudje niti ne kolnejo več. Hitro sem stopal skoz dolg in nizek obok, rad bi bil že na prostem, rad bi spet videl svet tak, kakor ga gledam vsak dan, kakor ga ljudje najrajši gledamo.

Na ograjenih ovinkih pod Gradiščem sem srečal Janka Škrjanca. Saj ga nisem niti spoznal, a me je ogovoril. Bil je v mestu, pod kostanji. Tam se včasih kako delo dobi. Sneg noče in noče pasti, potem pa zaslužka ni. Lansko leto je zaslužil lepe denarje, ko je kidal. To se pravi, zaslužil je toliko, da so imeli za božič celó orehovo potico in mesa. Letos pa ne bo nič.

Globoko je potegnil cigareto, ki sem mu jo ponudil, in dim dolgo zadrževal v sebi. Nočejo ga v službo, čeprav je bil po krivici odpuščen. Sam bi že kako, če gre beračit, a otroci, žena, mati? To je tisto! Ko sem mu stisnil pest cigaret v roke, me je še vedno proseče gledal. Da bi še nekaj rad, je tiho govoril. Kakih knjig, kakršnih koli, da bodo prazniki bolj kratkočasni.

Drugi dan opoldne je res poslal otroka. Dal sem mu zavoj knjig in kos kruha.

Potem je bil božič...

Po novem letu sem jih spet obiskal. Vsi so bili doma. Stara mati je ležala v kotu bolna. Ni veliko upadla, a so rekli, da leži že skoraj ves teden. Govorila je počasi in malo in še pri tem se je trudila.

»Še tisti kozarec krvi se mi bo posušil, potem bom umrla«, je zašepetala in zastokala.

Kmalu sem se poslovil. Na hodniku je prihitela za mano njena hči, Škrjančeva žena, in me potegnila za rokav. Solze so ji zalile oči in med jokom mi je tiho pripovedovala, kaj je Janko spet hotel. Pismo je napisal, praznje se je oblekel, pijan je bil in hotel nas je vse zapustiti. Samo mati ga je preprosila. Taka, kakršno sem videl, se je vrgla iz postelje, da bi šla za njim, da je padla pri prvem koraku in so jo položili nazaj v posteljo. Potem je Janko ostal, a tak je od tedaj, da se ne posmehne več in ne gre nikamor iz hiše, samo v knjigah tiči in noč in dan premišlja. Mati bo zaradi njega umrla.

Žena je stala pred menoj in me zaupljivo gledala s svojimi objokanimi očmi. Še v mraku sem razložil, da joka morda cele dneve. Zdela se mi je pri svojih tridesetih letih stara in krvi ima morda komaj kaj več kakor njena mati.

Čez nekaj dni je stara mati dotrpela. Hči je pri so-sedni stranki dobila črno ruto na pòsodo in mi prišla pravit. Prosila me je, naj jo pridem pokropit. Stari revji je usahnil še tisti kozarec krvi.

Drugi večer sem srečal Škrjanca, ki se je vračal od pogreba. Za roko je vodil najmlajšega otroka, drugi so že šli naprej. Zdel se mi je kakor upokojenec, ki se vrača z večernega sprehoda. Celó smejal se je in malokrat je bil tako zgovoren. Morda je to smeh, ki ga ima človek v temnih urah svojega življenja tisti trenutek pred najhujšim obupom.

Stala sva na vogalu velike hiše, kjer je v večernih urah največ ljudi. Množice so hitele za opravki. Sicer pa je bilo vse po navadi: v pekovskih izložbah najboljše pecivo, v oknih obilno okrašena božična drevesca, božične izložbe... Na cesti pa ljudje v kožuhih, dame s psički, časopisi z debelimi naslovi o politiki, socialnem skrbstvu, o novih rekordih, o odobrenih kreditih in pa z drobno vestjo, da je nekje mož v obupu zastrupil vso družino...

Stopil sem k njemu in ga ogovoril. Zresnil se je kakor otrok, ki se prestraši.

»Zdaj greste pa domov?« sem vprašal. Saj drugega nisem vedel reči.

»Domov?« je zagodel in mi ni mogel več gledati v oči. Obema je bilo tesno. »Da vam povem. Njeno mater smo danes pokopali, Bog ji povrni, tudi moja mati je bila. Pa sem zjutraj šel tja, da bi mi lopato dali, da bi sneg kidal, da bi še na pogreb ne šel. To sem naredil, pa prav nič grdo se mi ni zdelo. Ali mislite, da sem prišel na vrsto? Nisem. Tako je!«

Zdaj sem stal pred njim kakor otrok, ki si ne ve pomagati. Kaj naj storim? Ali naj greva in skupaj razbijeva izložbe, trgava kožuhe in streljava pse? Ali naj začneva izdajati nov časopis, ali naj začneva kričati, ali naj greva od hiše do hiše in nabirava krone in suhe skorje, ali kaj?

Poslovala sva se in obljubil sem, da kmalu pridem v Gradišče. Šla sva vsak v svojo smer in se zgubila prav tako majhna in skromna in neznatna kakor snežinke, ki so padale in se gubile

Henri Dabadie: Bretanja.

v prostorju. Nad mestom je ležala tista težka, mučna, trepetajoča noč, kakor bi hotela zakriti vse krivice, vse bogastvo in vso revščino, tudi pred samim Bogom.

Čez nekaj dni sem res spet potrkal pri Škrjančevih. Čudno se mi je zdelo, da ne gori luč v sobi, saj je bil že večer. In povrhu je bilo tudi zaklenjeno. Tako pozno in niti otrok ni doma! Kaj to pomeni?

Pri sosednih vratih se je nekaj zganilo. Neznana postava je odgovarjala iz teme: Ali sem od policije? Od kakšne policije? Zaradi Škrjančevih prihajam. Kaj, ni jih več tu? Otrok je umrl, ona je v bolnici, njega pa so zaprli. Kako je to mogoče?

Škrjanec je torej naredil svoje. S premogom je hotel vse zadušiti...

Brskal sem po časopisih tisti večer. Med najdrobnejšimi novicami sem iskal, a svetu se ni zdelo vredno, da bi to zapisal...

ZIMSKA PESEM

Vinko Žitnik

*Vsaka pot je bela zdaj,
kakor bi vodila v raj.
Bela sreča, se mi zdi,
vrača se od vseh strani.
Z njo se svetlo vrača Bog
v mojega življenja krog.*

KUPOLA SV. GAVDENCIJA

Janez Rožencvet

Če niste bili še nikoli v Novari, ni treba, da bi brez opravka tja hodili. Vam lahko na kratko povem, kakšno je mesto.

Z vlakom se pripeljete v veliko dvorano in sram vas je, ko se spomnite revnega ljubljanskega kolodvora. Oddaste vratarju vozni listek, napravite dva, tri korake in stojite — na cesti. Zdi se vam, da vas je nekdo potegnil. Ozrete se in vidite za seboj kolodvor z okenci na cesto, kjer uradniki kakor trafikantje prodajajo karte, sprejemajo to-vorne liste itd.

Potem imate pred seboj bolj široko in strmo cesto, ki drži v mesto na griču, na levi in na desni kolodvora pa dva hotela, recimo tolikšna kakor ljubljanska »Soča«. V enem, vem, ima najlepša soba tri okna do tal in kamnitna tla, v drugem bržčas prav tako. O ulicah v mestu nimam kaj posebne povedati, ne o ravnih, novejših med tovar-nami in vilami, ne o starih, ki se vijejo med starimi hišami in imajo kolesnice tlakovane s kamnitnimi ploščami. Življenje po prometnejših ulicah je navaden laški živžav. Na vogalih se ustavljajo čast-niki, kakor so nekaj pri nas pred Kazino ali pred pošto postajali avstrijski oficirji, a zvečer igra v kavarni švicarski kapelnik dvem ali trem omizjem mladeničev z bujnimi frizurami pesmi in šlagerje, kakršne slišite povsod.

Cerkvá je dovolj, pa so po laški navadi vse temne. Bog vedi, zakaj in čemu ima sončna dežela tako temne cerkve! Tudi starih palač s španskimi dvorišči je precej, a kaj prida lepih in zanimivih ni vmes. Nove plošče z vklesanimi podatki iz kro-nike starih razbojniških družin opozarjajo tujca na zgodovinski pomen stavb. Jaz jih nisem pre-biral. Kakor sleherno večje italijansko mesto, ima seveda tudi Novara trg s tipičnim bronastim spo-menikom jezdeca na splašenem konju. Ali je ta večno isti jezdec, ki se mu pozna, da je prav tako malo vaje konja kakor konj jahača, v Novari Vittorio Emanuele ali Garibaldi, se več ne spo-minjam. Torej takole je mesto, ali vsaj tako je bilo, ko sem bil jaz tam.

Kdaj? Tisto leto, ko smo dobili iz Amerike modre kovače, ki so šli ob barvo in so bili iz tako slabega papirja.

Stolnica v Novari je posvečena sv. Gaudenciju. Odvetnik domačin, ki sem ga vprašal, ni vedel o njem drugega, kakor da je bil svoje dni škof v mestu. Martyrologium Romanum tudi nič več ne

pove. No pač, martirologij vam razodene, da je v nebesih pet svetih Gaudencijev, ki so bili vsi škofje. Torej pet svetnikov z imenom, ki je prav za prav čisto lepo — Veseljko bi rekli po naše — a jaz niti v Novari nisem srečal človeka, ki bi mu bilo Gaudencij ime! Vse je podvrženo modi.

Cerkev sv. Gaudencija je sicer znotraj temna, a nekaj ima, zaradi česar je nemara vendarle škoda, da niste bili nikoli v Novari. Jaz sem to čudo zapazil šele naslednji dan, zakaj pripeljal sem se zvečer. Zjutraj, krasen dan je bil, sem se iz neke ulice ozrl navzgor po griču ter ostrmel.

Ali veste, da je mogoče z marmorjem zavriskati glasneje, višje in lepše kakor je mogel kdaj s svojim grlom sam Caruso? To sem spoznal v hipu, ko sem zagledal kupolo sv. Gaudencija. Čudovita umetnina in čudovita konstrukcija, ki ji ne vem primere!

Gotski zvoniki in milanska stolnica. Bežite no! Naj bo gotski zvonik še tako nesramno šiljast, slehernemu se pozna, da je pozidan iz težkega ka-menja; slaščičarska načičkanost milanske stolnice je pa sploh največja profanacija žlahtnega mar-morja. Morda je železni Eifflov stolp v primeri s kupolo sv. Gaudencija raven, ali tega na žalost še nisem videl.

Torej mislite si: na streho v dve nadstropji postavljen visok boben iz vitkih stebrov, na njem drug nekoliko odstavljen dvonadstropen boben iz stebrov in na tem vnovič odstavljen, nizek boben z okroglimi linami in jajčasto, rebrato kupolo. Ko pridete z očmi do vrha kupole, pa nehate šteti, zakaj namesto navadne laterne švigne iz nje mar-mornata raketa, iz prve druga, iz druge tretja, potem četrta, peta itd. Če ste količkaj muzikalični, zaslišite čudovito vesel vrisk, ki odmeva do nebes.

Kar videl sem, kako je stavbar s prešernim razkošjem, in kakor da ni na svetu zakonov statike, postavljal stebričje na stebričje, dokler ni v vrto-glavi višini, sto ena in dvajset metrov od tal, sled-njič vendarle nehal. Stopil je dol, pogledal dokon-čano delo in se nasmehnil. Posrečilo se mu je, kar je dano le redkim izvoljencem. Ustvarjena umet-nina je bila hkrati vzvišena podoba umetnikove narave in volje. Z zmagoslavno gotovostjo je od-vrnil bojzaljivcem, ki so menili, da ne bo držalo: »Bodite brez skrbi, kupola bo stala stoletja!«

Še danes ne vem o Antonelliju, stavbarju tega čuda, nič več kot ime. Toda sliko njegovega dela sem odnesel iz Novare natančno takšno, kakršno sem zagledal tisto poletno jutro. Nešetokrat sem odsihmal po bridkih urah v mislih pohitel čez temnozeleno riževa polja v Novaro. Zaprl sem oči in zagledal harmonično stopnjevanje: vrh cedre

v vrtu, nad njo graciozni baročni zvonik in nad tem prežlahtno, vitko kupolo. Vselej mi je srce pretresel neizrečeno vesel vrisk in odleglo mi je kakor po čudodelnem zdravilu.

Ali slednjič, o vseh svetih, sem v velikem listu bral, da je kupola sv. Gavdencija v nevarnosti. Tresljaji, razpoke, zamakanje... Hudo me je zbolelo. Vem, da so dandanašnji stavbarji spretni kakor kirurgi. Betonske injekcije, železne vezi, podzidave, skrite podporne konstrukcije: vse znajo... a vendar...

Moja misel obiskuje v Novari bolnika, ki mu je na smrt. Vsaka velika umetnina je živa in hoče za koga živeti. In komu naj še vriska, ko misli vesoljni svet zgolj na puške, topove, bombnike in vojne ladje ter ne krščujejo otrok menda nikjer več na ime sv. Gavdencija...

Uboga, tolikrat občudovana kupola! Zdi se, da ji je počilo — srce.

ZIMSKI OPOJ

Vinko Žitnik

*Skupina nizkih, krotkih hiš;
na strehah sneg,
za njimi breg,
na njem stopinja božja: križ.*

*Nalahno z mehkega neba se spušča mrak
na beli tlak,
zastira mi pogled srcá.* *Tako je tiho, blago vse;
ves svet nocoj
kot čist opoj
brezmadežen se vame tke.*

TISKARNA

Janko Samec

*O pesem črk svinčenih, ki vsak dan
veselo poješ v teh mogočnih strojih
o hrepenenjih naših, naših bojih,
kako ti duh človeški je udan!*

*Po tebi duh zre v svet, ki še neznan
pred njim se zvija v večnih nepokojih
in pada, vstaja na vseh potih svojih,
in ostro meri mu vsaktero stran...*

*In kadar misli, da na svoji poti
iskanj prišel do zadnje je globine,
spet novo brezno mu zija nasproti...*

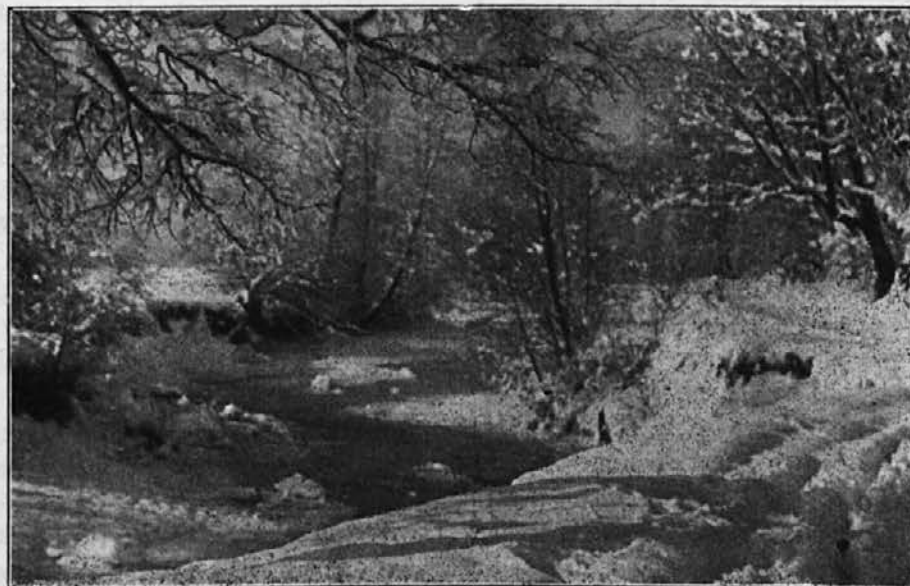
*In s srcem, polnim grenke bolečine,
iskat spoznanj spet novih se napoti,
nemiren ves v neznanih dni daljine...*

OB NEKEM GODU

Ivan Čampa

*Morda pogrēšate me v svoji sredi,
ko vino pijete iz šmarnih čaš
in ti morda rosné oči imaš,
ker nisem topli se odzval besedi.*

*O, rajši kakor vsi bi bil med vami
in ti nazdraavljal s toplimi željami,
a glej: boli, če človek je iskren,
pa kdo očita mu, da je strupén.*

Zasneženi potok. (Fot. Fr. Krašovec.)

ČARODEJNI CVET

Sonja Sever

V starem, na pol prepalem dvorcu sredi temnih gozdov je živel siromašen plemič s svojima dvema hčerka. Starejša Jelisava je bila prekrasno dekle; imela je temne lase in črne oči ter slovela daleč naokoli kot najlepša plemkinja. Druga, plavolasa Draga, ni bila tako lepa, a je bila izredno mila in je imela dobro srce.

Na starem dvorcu so potekali dnevi zelo enolično, zakaj malo gostov je obiskalo revnega plemiča v samoti. Toda nekega dne so zadoneli lovski rogovi po vsem gozdu. Grof Slavoljub, najmočnejši plemič vsega kraljestva, je prišel na lov. Mogočni grof, ki je že tudi slišal o izredni lepoti plemkinje Jelisave, je obiskal starega plemiča. Jelisava mu je bila všeč, a še bolj pa mu je bila po godu mila in dobra Draga. Odslej je grof Slavoljub češče prihajal k njim v goste. Lepa Jelisava je bila prepričana, da prihaja zaradi nje, in že si je predstavljala, kako stopa kot mogočna grofica ob njegovi strani.

Kako veliko pa je bilo razočaranje prekrasne Jelisave, ko je mogočni grof nekega dne zaprosil očeta za mlajšo hčer Drago. Kakor strupena kača se ji je zajedla zavist v srce, toda znala jo je skrbno skrivati.

Ne dolgo potem je grof Slavoljub odpeljal Drago na svoj grad, ki je stal na strmi skali nad široko reko. Tam je živel z njo v tihem zadovoljstvu. In ko se mu je porodila ljubka hčerka, grofična Milica, je bil nad vse srečen.

Jelisava pa je samevala v starem dvorcu sredi gozda še naprej. Oglasilo se je sicer mnogo snubcev, toda vsakega je odbila. Ne mogla bi prenesti, da bi bil njen mož manj mogočen, kakor je mož njene mlajše sestre. Mogočnejšega od grofa Slavoljuba pa v vsem kraljestvu ni bilo.

Toda zgodilo se je, da je stari plemič za vedno zatisnil oči. Jelisava je zapustila prepali dvorec in se preselila k svoji sestri na grofov grad. Ko je videla, kak sijaj obdaja njeno mlajšo sestro, kako se vozi vsa srečna ob strani svojega moža v prekrasni kočiji, kako jo vsi častijo kot mogočno grofico, se je njena zavist spremenila v pravo mržnjo. Toda tudi to je znala skrbno skrivati. Bila je ljubezniva do sestre in vse družine, vsi so jo imeli radi. Le Milica se ni mogla privaditi tete Jelisave.

Še vse bolj pa je rasla Jelisavina mržnja, ko se je približeval god njene sestre in je morala gledati, kako sijajne priprave so se vršile za ta

slavnostni dan. A tudi tokrat ni izdala, kar je nosila v svojem črnem srcu.

Od daleč so prihajali odlični gostje, prinašali dragocena darila in se zbirali v viteški dvorani. Grofico so medtem oblekli v prelepo novo obleko. Jelisava je s smehljajočim se obrazom pomagala sestro oblačiti, dasi bi od zavisti najrajši vse raztrgala. Ko ji je naposled pripela majhno grofovsko krono v lase, si je želela, da bi bila ta iz žarečega železa.

Grofica Draga je stopila v viteško dvorano. Vsi so se ji globoko priklonili, ji prisrčno čestitali in izročili dragocena darila. Tudi Milica je veselo priskakljala in ljubko čestitala. Nato so se odprla glavna vrata in dobri grofici so prišli čestitat podložniki. Zadnja je prišepala stara zeliščarica iz borne kolibe v temnem gozdu. Približala se je grofici in dejala:

»Presvetla grofica! Dovolite, da vam v zahvalo za vso vašo pomoč podarim čudežni koren. Izkopala sem ga pri luninem svitu. Vsaditi ga morate zopet pri luninem svitu in iz njega bo zrasel čarodejni cvet, ki bo cvetel, dokler boste živeli. In če bi bili še tako bolni, njegov vonj vas bo ozdravil. Da pa se ohrani njegova čarobna moč, ga smete zalivati samo enkrat na mesec pri luninem svitu.«

Grofica je hvaležno sprejela koren te prečudne cvetlice in ga izročila staremu vrtnarju, da ga vsadi in neguje, kakor je naročila starka.

Začela se je slavnostna gostija, ki je trajala pozno v noč.

Ko je Jelisava videla, kako slavijo njeno mlajšo in manj lepo sestro, se je v njenem srcu porodil zločinski naklep.

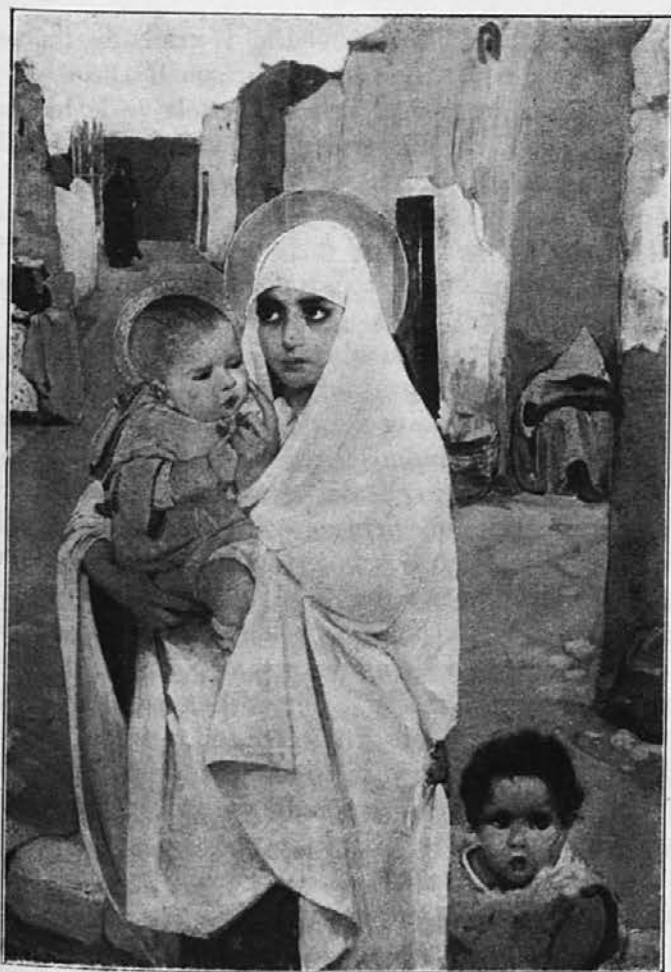
Po končani gostiji je grof s svojim spremstvom spremil svoje mile goste, grofica Draga pa je odšla v svoje sobe. Dolgo je slonela ob oknu in gledala v zvezdno nebo. Tedaj je tiho vstopila Jelisava in jo ljubeznivo nagovorila:

»Dovoli, sestra, da sedaj, ko sva sami, zaključiva slavnostni dan z lepim sprehodom. Noč je tako mila, pojdiva na grajski zid, od koder bova lahko gledali goreče bakle odhajajočih gostov.«

Grofica je rada ugodila tej želji, nežno dala svoji sestri roko, da sta stopili na široko grajsko obzidje.

Bila je temna noč. Globoko pod njima je šumela mogočna reka in v dalji so se zgubljeni zadnji klici gostov. Tedaj se je Jelisava sklonila globoko nad rob zidu in tiho vzkliknila:

»Joj, glej, Draga, kako se spodaj v reki nekaj leskeče!«

M. Rondenay: V Nazaretu.

Grofica se je radovedna nagnila preko roba. Tisti hip pa jo je neusmiljena roka zločinske sestre pahnila v globino. Slišati je bilo le zamolkel krik, ki se je zgubil v šumenju mogočne reke. Kdo bi vedel, kaj se je zgodilo!

Jelisava je še dolgo gledala v globino in poslušala. Le enakomerno šumenje valov je prihajalo izpod obzidja. Jelisava je bila prepričana, da je sestra utonila. Dvignila se je in se tiho vrnila v sestrično sobo. Tu je stopila pred ogledalo, si dela grofovsko krono na svoje črne lase in se zmagoslavno zasmejala. Ni se mogla nagledati svoje lepote. Naposled je odložila krono in se v temi neslišno prikradla do svoje spalnice. Vsa srečna je bila ob misli, da bo sedaj ona grofica.

Naslednji dan so šele opazili, da je grofica zginila. Nastalo je veliko razburjenje v vsem dvoru. Preiskali so ves grad, od največje dvorane do zadnje izbice na stolpu in temne ječe v kleti, vendar grofice ni bilo nikjer. Tedaj je pritekel stražar in povedal, da visi v prepadu pod zidom odlomljeni veji raztrgana tančica grofice. Spoznali so, da je morala nesrečna grofica pri večernem sprehodu strmoglaviti v globino.

Jelisava je hlinila tako žalost, da si je raztrgala vse obleke in sam grof jo je moral tolažiti. Milica pa, ubogi otrok, je prestrašeno gledala okrog sebe, debele solze so ji tekale po licih in nikakor ni mogla verjeti, da nikoli več ne bo videla svoje dobre mamice. Nobena, še tako topla beseda je ni mogla umiriti.

V gradu so se vrstili žalostni dnevi. Kljub vsemu iskanju po reki trupla nesrečne grofice niso mogli najti. Grof je bil silno potr. Jelisava pa je venomer jokala. Sedaj je vedela povedati mnogo lepega o svoji umrli sestri. S tem se je grofu prikupila. Milici se je izkazovala kar najbolj skrbno mater, vendar otrok, kakor bi slutil, da je ona zakrivila smrt njene matere, ni maral za njeno ljubkovanje. Oče, videč njeno nevljudno vedenje do tako dobre tete, jo je često grajal. Milica se je tedaj žalostna zatekla v svojo sobo in tam milo jokala.

Minili so tedni in meseci, minilo je že več ko leto dni. Jelisava se je znala tako dobro pretvarjati, da se je že grofu zdelo, da je ravno tako dobra in mila, kakor je bila njegova prva žena. In ker si je grof tudi mislil, da bi ne mogel najti bolj skrbne matere svoji hčerki, je vzel Jelisavo za ženo.

Jelisava se je zmagoslavno smejala v svoji črni duši, zakaj dosegla je svoj namen. Toda sedaj, ko je postala grofica, ni nič več tako skrbno skrivala svoje prave narave. Služabniki in podložniki so prav kmalu občutili spremembo. Nova grofica je bila silno ponosna in za reveže ni imela nič več dobre besede. Tudi grofu se je zdela Jelisava zdaj manj prijazna in ljubezniva kakor prej. A uboga Milica je vsak dan bolj čutila, da je novi mami na poti, zato je najrajši presedela po cele dneve pri starem vrtnarju v cvetličnjaku.

Tisti dan pa, ko je teta Jelisava zahtevala, da ji mora od sedaj naprej reči mama, je bil za Milico najhujši v njenem življenju. Milo se je razjokala in ji vsa v solzah rekla:

»Ti nisi moja mama, ti si samo moja teta. Moja mama je bila dobra, ti pa nisi.«

Jelisavo je ta otrokov odgovor tako razjezil, da jo je neusmiljeno pretepla. Milici je bilo tako hudo pri srcu, da niti jokati ni mogla. Odbežala je v grajski vrt, kjer je hitela od cvetlice do cvetlice, kakor bi pri njih iskala tolažbe. Nazadnje se je spet zatekla v cvetličnjak k vrtnarju. Tam se je zjokala in obupno klicala po mamici.

Ko je stari vrtnar videl otroka tako žalostnega, ga je nežno pogladil in mu ljubeznivo dejal:

»Nikar ne jokajte, grofična. Vaša mamica se bo gotovo še vrnila.«

Začudeno je pogledala Milica starca. Ta pa je resno prikimal s svojo sivo glavo in nadaljeval:

»V gradu lahko trdijo, kolikor hočejo, da je dobra grofica mrtva, toda jaz zanesljivo vem, da še živi. Čarodejni cvet mi to pravi.« Po teh besedah je prijel Milico za roko in jo povedel v skriiven kot cvetličnjaka. Tu ji je pokazal lepo, živobarvno cvetlico s prekrasnim vonjem, ki je bila videti kakor velik metulj. Pripovedoval je začudenemu otroku o čarodejnem korenu, ki ga je grofica dobila za god in je pognal prekrasen cvet.

»Vidite, grofična,« je govoril starec, »dokler ta cvetlica cvete, je znamenje, da je vaša mama živa. Pač pa mora biti hudo bolna, ker zeleno listje je čisto ovenelo. Ta cvet ima pa še to čudežno moč, da bi bolna grofica takoj ozdravela, če bi ga povonjala.«

Jurij Šubic: Par pod drevesom.

Ta dan se Milica ni vrnila v grad. Skrila se je pod grm v vrtu in venomer razmišljala o tem, kar ji je pripovedoval vrtnar. Vedela je le to, da mora poiskati svojo mamico in ji prinesiti čudežni cvet, da zopet ozdravi.

Ko se je znočilo, se je tiho prikradla v cvetličnjak, vzela lonček s čarodejno cvetlico in pohitela z njo proti reki.

Dolgo je stala na obrežju in gledala v vodo, naposled pa milo vprašala šumeče valove:

»Povejte mi, kam ste odnesli mojo mamico?«

A valovi so momljali: »Navzdol, navzdol.«

Ko je Milica to slišala, je urno sedla v vrtnarjev čoln, ki je bil privezan ob bregu, in valovi reke so jo odnesli s seboj. Nepremično je sedela sredi čolna in čvrsto držala v rokah lonček s cvetlico. Čim dalje je plula, tem lepše je cvetlica cvetela, in glej, nenadoma je v temi zažarela kakor majhna, nežna luč. Tedaj je Milica zagledala ob bregu temno vrbo in ko so valovi prizibali čoln do nje, se ji je zdelo, da to ni vrba, temveč vodna vila, in da veje, ki so visele vse do vode, njeni srebrni, dolgi lasje. Milica je proseče vprašala:

»Reci mi, vila vrba, ki si vedno tu ob vodi, ali si kaj videla mojo mamico?«

Toda vrba je molčala, le njene dolge veje so se zganile, kakor bi hotele pokazati naprej navzdol po vodi.

Milica se je tega znamenja silno razveselila in zdelo se ji je, da jo valovi kar prepočasi nosijo naprej. Čudežna cvetlica je vedno močnejše svetila, sedaj že tako močno, da Milice ni bilo prav nič strah, dasi je bila vsenaokoli črna noč.

Dolgo se je deklica tako vozila po reki. Postajala je vse bolj in bolj zaspana in oči so se ji že zapirale. Kar zasliši srebrno petje in ko v polsnu odpre oči, vidi, kako rajajo okrog čolna vodne vile in ji pojejo prelepo uspavanko:

»Spavaj, spavaj, Milica! Mamica priplavala je na zeleni veji. Vile smo jo položile na zeleno trato. Spavaj, spavaj, Milica, vile te prepeljejo na zeleno trato, tam ugledaš svojo mamico.«

Grofična je v čolnu sladko zaspala. Ko se je prebudila, so ji žarki jutrnjega sonca nežno božali obraz. Čoln je mirno stal ob bregu ob velikem zelenem travniku.

Milica se je čudila in gledala okrog sebe. Še bolj pa se je začudila, ko je pogledala na čarodejni cvet, ki ga je še vedno čvrsto držala v rokah. Njegovi cvetni lističi so zaplapolali kakor pisana krila živega metulja. Prašniki so se stegnili, kakor bi bile tipalke. In preden se je prav zavedela, že je odletel prekrasni cvet, velik pisani metulj nad

zeleni travnik. Hitro je skočila iz čolna in tekla z lončkom v rokah za letečim cvetom. Čudežni metulj je sedel na zeleno travo in že je mislila, da ga bo mogla ujeti. Toda zopet je odletel. Ko ga nikakor ni mogla dohiteti, so se ji ulile debele solze po licih. Bala se je že, da ji bo čarodejni cvet za vedno odletel, in potem ne bo mogla ozdraviti svoje bolne mamice.

Daleč tam na majhnem griču so se obračale velikanske lopate mlina na veter. Tja je odletel lepi cvetni metulj in Milica je vsa objokana hitela za njim. Okrog mlina je bilo vse tiho, samo mogočno lopatasto kolo je škripalo v svoji osi. Ko je leteči cvet priletel do mlina, je odvihral skozi visoko, odprto okno v mlin.

Milica je žalostno gledala za njim. Ker se cvet ni hotel vrniti, je rahlo potrkala na vrata. V stari ključavnici je zaškripalo in vrata so se odprla. Prijazen starček je stopil na prag in vprašal:

»Kaj pa je tebe, mala, tako rano pripeljalo sem?«

»Dobri gospod mlinar,« je proseče rekla Milica, »moj čarodejni cvet, s katerim bi rada ozdravila svojo mamico, je zletel skozi okno v vaš mlin. Dovolite mi, da ga ujamem.«

Starček sicer ni razumel, kaj otrok želi, vendar ga je prijazno odpeljal po strmih stopnicah v izbo. Tu je na majhni mizi ob oknu sedel čarobni metulj. Ko je zagledal Milico, je urno prifrftal, sedel na svoje staro mesto v lončku in spet prirasel k cvetnemu kelihu; bil je zopet cvet. Zadehtel je tako močno, da je bila izba pri priči vsa polna opojnega vonja.

Milica je bila srečna, ko je imela spet svoj čarodejni cvet. Začuden mlinar pa jo je vprašal:

»Povej mi, deklica, kakšen je ta čudoviti cvet?«

Tedaj mu je Milica začela pripovedovati o svoji izgubljeni mamici in kako jo sedaj išče s čarodejnim cvetom. Ko je Milica končala, ji je mlinar dejal:

»Ta tvoj cvet je res pravi čarodejni cvet, ker pripeljal te je do tvoje mamice. Pridi, deklica!« In odpeljal jo je v prostrano sosedno sobo. Ko je Milica vstopila in zagledala na postelji svojo mamico, je vzkliknila od radosti, skočila k njej, jo ljubeče objela in venomer klicala: »Mamica, moja mamica!«

Toda njena mamica se ni zganila. Trdno je spala, kakor je spala že več ko leto dni. Milica se je močno prestrašila, a se takoj spomnila čarodejnega cveta in hitro skočila ponj. Prinesla ga je k postelji, da bi mamica vdihnila njegov močni vonj. In glej, kakor hitro je prišel čarobni vonj do grofice, se je ta zganila, se milo zasmehljala ter široko odprla oči. Vsa srečna je Milica zopet objela ozdravljeno mamico in ko jo je ta nežno pogladila in poljubila, se je od sreče zjokala. »Zakaj jokaš, otrok?« je vprašala grofica. »Kako velika se mi zdiš«, je še dodala. Ko pa se je ozrla po preprosti sobi, je mislila, da sanja. »Kje sva?« je vsa osupla zopet vprašala.

Tedaj ji je mlinarica, ki jo je prignala radovednost iz kuhinje, pojasnila: »Gospa, moj mož vas je našel v nezavesti na trati ob reki in sedaj ste ležali bolni že več ko leto dni pod našim krovom. In pri tej priči se je grofica spomnila dogodkov tiste strašne noči. Natančno se je spominjala, kako jo je sestra pahnila v globino, kako se je v letu oprijela neke veje, ki pa se je odlomila, in kako je z njo vred padla v vodo. Od groze si je zakrila obraz in se bridko razjokala.

Ko ji je nato Milica pripovedovala, kaj vse se je potem zgodilo na dvoru, in tudi to, da je oče vzel teto Jelisavo za ženo, je za trdno sklenila, da se ne vrne več na dvor. Ostala bo s svojo ljubljeno Milico za vedno pri teh dobrih ljudeh, da jo tako obvaruje pred zlobo sveta.

Prav kmalu sta se mati in hči vživeli v to preprosto življenje. Že navsezgodaj je Milica

Francè Košir: šahisti. (Litografija.)

hodila z mamó na vrt in pomagala zalivati cvetice in kopati gredice. Najlepše pa se ji je zdelo takrat, kadar je šla z jagenjčki in gosmi na pašo. Iz nežne grofične je postala ljubko kmečko dekle. Milica je bila s svojimi cveticami, jagenjčki in gosmi tako srečna, da si mamice niti ni upala vprašati, kdaj se bosta zopet le vrnila na dvor.

Tako so minili tedni in meseci v lepem, mirnem življenju.

Bil je sopren, vroč dan in sonce je neusmiljeno pripekalo. Nenadoma so se začeli zbirati na nebu temni oblaki, ki so na mah zastrli vroče sonce in zavili vso pokrajino v mrak. Iz gozda je prihrumel silen vihar, da so se najmočnejša drevesa pripogibala, kakor bi bile tanke šibe. Zabliskalo se je in zagrmelo, da se je stresla zemlja, in usula se je strašna ploha.

Tedaj so se nenadoma odprla vrata in v mlin so planili lovci, vsi premočeni; zalotila jih je nevihta v bližnjem logu. Mlinar je visoke goste prijazno sprejel in jih pogostil, s čimer je pač mogel. Tudi grofica je ljubeznivo pomagala in točila gostom vino. Kar zapazi eden izmed lovcev grofovski prstan na njeni roki. Pozorno jo je pogledal in v prijazni točilki spoznal ponesrečeno grofico.

»Grofica!« krikne.

V izbi je nastala grobna tišina. Grofica je prebledela. Stala je sredi sobe kakor marmorni kip, s hladnim pogledom premerila lovce plemiče in s trdim glasom rekla: »Grofica je mrtva«, ter dostojanstveno zapustila sobo.

Lovci, ki so bili spremljevalci samega kralja, so bili kakor ukovani. Tedaj spregovori sam kralj, ki je hotel ostati sicer nepoznan:

»Mlinar, govóri, kako je prišla grofica sém?«

Ko je mlinar spoznal v neznanem lovcu samega kralja, je vse natanko povedal. Kralj je strmél, ko je slišal o zločinskem početju sedanje grofice Jelisave, in sklenil je, da sam odpelje pravo grofico nazaj na dvor in osramoti zločinko. Stopil je zato h grofici, se ji dal spoznati in rekel:

»Gospa grofica, velika krivica se vam je zgodila in prav dobro razumem, da vam ni več do doma. Toda jaz kot kralj ne smem dopustiti, da bi nevredna, zločinska glava nosila slavno grofovsko krono. Vedite, grofa Slavoljuba ne zadene nobena krivda, zelo je nesrečen. Odkar je izginila še njegova hčerka, je od žalosti ves osivel. Dovolite, da vas s svojo ladjo odpeljem domov.«

Ko je grofica slišala kraljeve besede o nesrečnem možu in očetu, se je milo razjokala, se nato globoko poklonila in rekla:

»Veličanstvo, pokorim se vaši želji!«

Ko je Milica zvedela, da pojde spet na dvor, se je s težkim srcem poslovila od svojih jagenjčkov in gosi. Nežno je vsakega objela in mu resno obljubila, da se kmalu vrne. Jagenjčki so prijazno meketali in gosi glasno zagagale v slovo. Milici je pri tem postalo tako hudo pri srcu, da so ji solze silile v oči. Tolažilo jo je le to, da pojde k dobremu očetu. Hitro je še pohitela po čarodejni cvet, in vsi so se potem poslovili od gostoljubnega mlinarja, ki ga je kralj bogato nagradil. Odšli so na zeleno trato na bregu reke, kjer je stala prekrasna kraljeva ladja, in odpluli po reki navzgor.

Ko je grof Slavoljub s svojega stolpa slišal rog, ki je naznanjal, da prihajajo po reki gostje, je pohitel k oknu. Začuden je obstal, kajti že od daleč je spoznal kraljevo ladjo. Hitro je sporočil svoji ženi Jelisavi, naj se pripravi na slavnostni sprejem. Nato so sledili ukazi za spremstvo in prav kmalu je odjezdil grof Slavoljub s svojo ženo in velikim spremstvom proti reki, da tam pričaka kralja. Na jamboru prihajajoče ladje je spoznal svojo zastavo. Nikakor ni mogel doumeti, kaj naj to pomeni.

Ladja je pristala in kot prvi je izstopil kralj. Vsi so se mu globoko poklonili, posebno prijazno pa se mu je smehljala prelepa Jelisava. Kralj je vsem prisrčno odzdravil, le grofice Jelisave ni pogledal. Stopil je h grofu in mu dejal:

»Grof Slavoljub, pripeljal sem vam izgubljeno srečo, pripravite se.«

Dal je znak in iz ladje je stopila grofica Draga; za roko je peljala malo Milico. Vsi so ostrmeli.

Ko je Jelisava zagledala svojo sestro, je od groze kriknila, kakor blazna skočila na svojega konja in v divjem diru odjezdila v bližnji gozd. Vsi so bili od grofičine vrnitve tako presenečeni, da Jelisavinega bega še opazili niso. Grof je stal kakor okamenel, bled je strmél v ženo in hčerko, kakor da vidi prikazen z drugega sveta.

Tedaj je Milica veselo vzkliknila: »Očka! Očka!« in se ga oklenila okrog vratu. Šele sedaj, ko je objel milo hčerko, je grof spoznal, da to ni le krasen sen, temveč resnica, in bil je neizmerno srečen.

Jelisava pa je medtem kakor blazna podila konja skozi goščavo. Gnala sta jo groza in strah, in videla je okrog sebe same spačene obraze, ki se ji režijo in kažejo s prsti nanjo. Hotela jim je ubežati, tepla je konja in ga zbadala z ostrogami, da se je penil pod njo. Toda čim dalje je bežala, tem več je bilo čudnih pošasti okrog nje. Že se ji

je zdelo, da grabijo po njej, še bolj divje je pogrnala konja, naravnost proti globokemu prepadu, ki ga v svojem velikem strahu in grozi niti ni opazila. Konj je skočil in zmanjkalo mu je tal pod kopiti; strmoglavil je s svojim bremenom vred v globoki prepad.

Kralj je takoj nadaljeval svojo pot. Presrečni grof pa je odpeljal svojo ženo in hčerko v grad.

Ko je Milica po tako dolgem času zopet prvič stopila v svojo sobo, se ni malo začudila. Na mestu, kjer je bila prej njena postelja, je stala zibelka. V njej je zagledala drobnega, smehljajočega se fantka. Vsa srečna je plosknila z rokami in poklicala svojo mamo:

»Mamica, mamica! Pridi hitro gledat, živa lutka je v moji sobi!«

Mama se ni dala dolgo klicati, brž je pohitela k srečni hčerki. Sklonila se je nad zibelko, ljubeče privila otroka nesrečne Jelisave k sebi in s solznimi očmi rekla začudenim Milici:

»Milica, to ni lutka, to je tvoj bratec, ki je prišel, ker je bila tvoja soba prazna. Sedaj bo ostal kar pri nas in moraš ga zelo rada imeti.«

Tega Milici ni bilo treba šele ukazovati, praveč ga je bila vesela. Cele dneve je presedela ob zibelki in vsa srečna pripovedovala malemu bratu o čarodejnem cvetnem metulju, o vodnih vilah, o svojih jagenjčkih in goseh, ki jo čakajo pri mlinu. Obljubila mu je, da bosta prav gotovo šla k velikemu mlinu, ko malo dorase.

Na grofovem dvoru je po tolikih burnih dneh zopet zavladata tiha rodbinska sreča.

NA SVETI GORI ATOSU

Anton Sovrè

V petek 17. julija zvečer sva se vkrcala na ladjo »Kreto«. Ladja, na pol tovorna na pol potniška, je bila umazana, kljub temu pa vožnja pretirano draga. Tod namreč v plovbi ni konkurence, kakor na linijah proti jugu. Imela sva listka za tretji razred, ne samo zato, ker sta nama bila prvi in drugi predraga, ampak tudi, ker v tesnih kabinah zbog zatohle vročine tako ni mogoče spati in je bolje prebiti noč na krovu. Pač pa nama je kapitan dovolil, da sva se smela muditi na palubi prvega razreda; v tretjem nama kljub najini demokratski miselnosti ni bilo obstanka, ker je bil krov prenatrpan z ljudmi in prtljago, ne glede na neznosni smrad, ki je puhtel iz živega in neživega tovara. Manj prijazni ko kapitan so bili ladijski strežniki. Ker nisva imela gosposkih kart, tudi jesti nisva smela med gospodo. Če si kaj zahteval,

so ti le z nejevoljo postregli, ali pa sploh ne. Naposled se je meni potrpežljivost utrgala pa sem enega prav po kranjsko ozmerjal. Besed ni razumel, toliko je pa le vedel, da hvalim ga ravno ne, in končno sem dobil, kar sem želel. Na ladji sva se seznanila z ruskim popom, očetom Pjotrom, ki živi v Beogradu. To znanje nama je kasneje koristilo. Oče Pjotr je romal na Sveto goro, obenem pa nosil s seboj denarne darove, ki jih je bil nabral po Jugoslaviji za ruske samostane.

Vozili smo se vso noč. Šele ob devetih dopoldne smo dosegli svoj začasni cilj, vas Dafni na zahodni obali polotoka. Pristanišča za velike ladje tu ni; ustavljajo se precej daleč na morju, popotnike pa prevažajo motorni in navadni čolni na kopno. Dafni je neznan kraj, prav za prav le postaja državne policije. Poleg te pa ima Sveta gora še svoje avtonomno redarstvo v posebni uniformi, prikrojeni po narodni noši. V Dafniju se mora sleherni tujec zglasiti na policiji in izročiti potni list. Ta ostane pri njej, dokler se mudiš na Gori, za nadaljnje potovanje pa si je treba oskrbeti posebno listino, ki jo izdaja meniško oblastvo v glavnem mestu Kareji. Zategadelj mora vsakdo s potrdilom dafniške policijske postaje najprej v Karejo po nov potni list. No, midva sva se namenila predvsem v ruski samostan sv. Pantelejmona. Tu sva hotela pustiti prtljago in od tod delati izlete po polotoku. Slučajno je bil takrat v Dafniju pantelejmonski menih oče Pjotr — to je že drugi Peter! — z motornim čolnom. Mošina je že poznal, zato naju je z veseljem sprejel v čoln. Tudi prota oče Pjotr je imel isto pot. Odpeljali smo se vzdolž obrežja proti severozahodu in prišli v pol uri do samostana. Velikanski kompleks poslopij se začinja tikoma ob morju in se vzdiguje polagoma v hrib. Značilne zanj kakor sploh za vse ruske samostane so številne kupole, ki se s svojim zelenilom prijazno odbijajo od belega zidovja. Samostan ima vsega 25 cerkvá in kapel. Skozi mogočna vrata smo stopili na obširno, s travo in z drevjem poraslo dvorišče. Najprej se mi je ustavilo oko na stolpni uri zborne cerkve. Kaj pa to? Kazala je štiri. Potegnil sem svojo žépovko in videl, da je manjkalo še nekaj minut do enajstih. Na Atosu merijo čas drugače ko mi: dan se končuje in začinja ob sončnem zahodu; tedaj je polnoč. To me je ves čas tako motilo, da nisem nikoli prav vedel, koliko je ura. Na srečo imajo ponekod v sprejemnicah tudi ure, ki gredo po naše. Naša prva pot je bila v fondarík. Kaj je zopet to? Na Sveti gori ni drugih naselbin ko meniške in tudi krčem ne. Tujec je torej odvisen od gostoljubnosti očetov menihov. Vsak samostan je dolžan sprejemati po-

Ruski samostan sv. Ilija na Sveti gori.

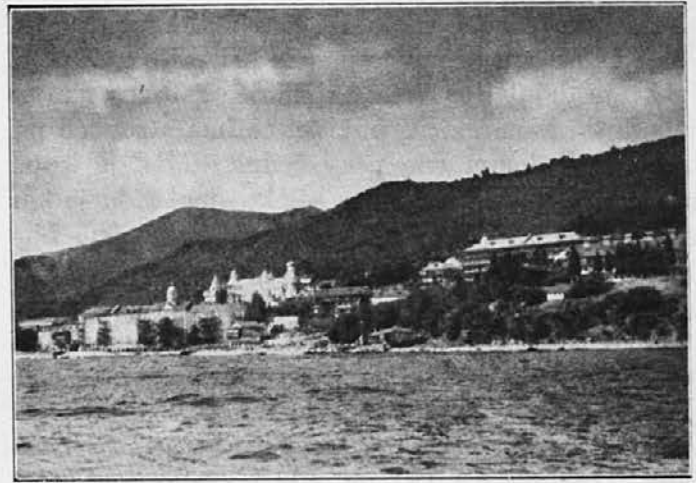
potnike za tri dni pod streho in jim dajati hrano. V ta namen imajo posebna gostišča s sobami in posteljami. Ta gostišča se imenujejo fondariki, samostanski brat pa, ki jih vodi in oskrbuje, je fondaričnik. V Pantelejmonu opravlja to delo oče Paísije. Kmalu smo ga našli. Sprejel nas je s pravo rusko ljubeznivostjo. Mošina je že poznal, prota Pjotra tudi. Mene je takoj vprašal po mojem in očetovem krstnem imenu; od tistega dne sem bil po vseh ruskih samostanih na Atosu Anton Antonovič, moj prijatelj pa Vladimir Aleksejevič. Za priimek se tod ne zanimajo. Oče Paísije nama je določil veliko, čedno sobo z dvema posteljama in s tolikšnimi blazinami, da sem se nehote spomnil velikanske obsežnosti Rusije. Komaj sva se nekoliko ocedila, ko se je že prikazal na vratih oče fondaričnik z neverjetno velikim čajnikom. Vladimiru Aleksejeviču so kar oči zasijale ob pogledu na to neizmernost, jaz pa, ki mi ni za čaj, sem se držal bolj skeptično. Da naj si kar nalijeva, je dejal prijazni oče, če bo premalo, pa še dobiva. Premalo! Saj bi se bila lahko kopala v kropu, toliko ga je bilo! Ko sva se napila, naju je povedel oče Paísije skozi labirint hodnikov za dve nadstropji višje v sprejemnico, da bi se poklonila samostanskemu predstojniku. Prišla sva v veliko dvorano. Po stenah visijo fotografije ruskih carjev in njihovih družin, dalje podobe nekdanjih in sedanjih vladik, igumanov in drugih cerkvenih dostojanstvenikov pa raznih dobrotnikov, med njimi slika Američana Krena, ki pošilja vsako leto po celo ladjo žita za ruske samostane na Atosu. Po zofah okoli okrogle mize je sedela družba duhovnih z igumanom in protom Pjotrom, ki je bil prišel že pred nama v dvorano. Oče iguman naju je prekrizal in blago-

slovil. Za pozdrav so nama ponudili neko sladko mézgo, šilce žganja, kozarec vode in črno kavo. Po kratkem razgovoru smo sedli k skupnemu kosilu. Meniška hrana je seveda kaj preprosta: kuha se brez vsakršne začimbe razen soli, mesa sploh ne jedo. Tisti dan pa smo vihteli »veliko žlenco«, pač menda protu očetu Pjotru na čast. Kakšen je tak svečani obed na Sveti gori? Snažno pogrnjena trpeza, ličen porcelan, pred vsakim gostom pa buča izvrstnega črnega vina, trdo kuhana jajca, kozji sir in kos osoljene ribe. S tem se kosilo začne. Nato podaja strežnik boršč, krompirjevo, riževo ali kakšno drugačno juho. Za tem priplava riba v omaki, dalje pride sočivje, naposled pečena riba. Ribe torej v treh izdajah. Za posladek je sadje in neko rjavordeče desertno vino. To je baje svetogorska posebnost, znamenita kapljica, ki se zanimajo zanjo celó Francozi, da bi delali iz nje šampanjec. Pije se samo o slovesnih priložnostih. Meni se je zdelo brez prave moči, vsekakor pa mi je bilo presladko. Po obedu se toči v posebnem salonu kava. Za kadilce je neprijetno, da po ruskih samostanih ne kadijo. V najhujši vročini je čas počitka. Kasneje sva se šla v morje kopat. Morska kopel je v teh krajih resnična dobrota božja in mi je ostala od vsega, kar sem videl in užil, najbolj v spominu.

K večerji nisva šla; imela sva še kosila dosti. Sedela sva na visokem hodniku, ki je ves opletan s trto. Čudovit je pogled na morje in na potapljačo se sončno oblo. Takega pisanega prelivanja barv še nisem kmalu videl. Od večernega neba pa so se ostro odbijali obrisi samostanskih stolpov in stolpičev, kupol in križev. Pridružil se nama je oče Vasilij, igumanov tajnik, razmeroma mlad in zelo izobražen mož. Govori poleg ruskega še grški, angleški, francoski in nemški jezik, tega celó precej spretno. Bila je že trda noč, ko smo se odpravili spat. Naslednjega dne, 19. julija, sva bila že navsezgodaj na nogah. Oče Paísije nama je poiskal dve palici, oče Naum, samostanski fotograf, ki ima tudi atelje, nama je dal črno krpo, kos stare meniške halje, da sva jo imela pri fotografiranju. Poslovala sva se za pet ali šest dni in jo ubrala v hrib proti Kareji. Po Sveti gori moreš potovati le peš ali z mezgòm. Cest ni. Slišala sva, da je grška vlada ponudila menihom avtomobilsko cesto ob vsem obrežju od samostana do samostana, pa so ponudbo zavrnil, češ da bi prihajalo potem še več tujcev in bi jih še bolj motili ko doslej. Od Pantelejmona ali Rusika, kakor se samostanu tudi pravi, se vije pot zložno navkreber, večinoma po mladem kostanjevem gozdu. Dvakrat sva naletela

na živo vodo, zajeto v cementno korito. Po kaki uri hoda sva prišla do pantelejmonske pristave ali metóha Starega Rusika. Sèm je bil pobegnil sveti Sava z dvora Stevana Nemanje. Še danes stoji kula, kjer je živel, ko je poslal oče vojake ponj, da bi ga privedli nazaj domov. Sveti Sava pa jim je zmetal s stolpa svojo knežjo opravo in ostal v samostanu. Stari Rusik ima veliko, novo cerkev, ki še niti povsem dovršena ni. Stene so znotraj samo pobeljene, vojska je pretrgala končno ureditev, danes pa ni denarja, da bi cerkev poslikali. Ko sva prišla mimo, je bila ravno liturgija in menihi vsi pri molitvi, tako se nisva nič ustavila. Kmalu sva bila iz gozda na vrhu, pot se je obrnila navzdol; pred seboj v kotlini sva videla Karejo in vzhodno obrežje Svete gore. Kareja leži domalega v središču polotoka, približno enako oddaljena od vzhodne in zahodne obale. Tu imajo vsi svetogorski samostani svoje konake, da morejo sprejemati čez noč menihe, ki prihajajo po ópravkih. Zakaj Kareja je prestolnica sv. epistazije, t. j. meniškega avtonomnega oblastva. Mestece ima ozke, zelo grapave ulice, hiše so zidane po vzhodnem načinu z zamreženimi pomoli na cesto. Prav kakor turški haremi, samo da se izza rešetak ne bliskajo oči zagnjenih lepotic, pač pa kukajo bradate moške glavé. Kareja je menda edino mesto na svetu, kjer se po ulicah ne podijo otroci. Kakor je znano, ženska noga sploh ne sme stopiti na svetogorska tla; tudi živalskih samic in celó perjadi ne trpijo, z eno besedo, nič ženskega, kar ima toplo kri.

Rekel sem, da stoji na čelu meniški upravi sveta epistazija. Po ustavi Jovana Cimishije (10. stoletje) je namreč Sveta gora avtonomna. Od kraja je imel upravo v rokah proto, to je vrhovni iguman Svete gore, in pa sveti kinod, zbor predstavnikov iz vseh samostanov. V 17. stoletju je bil protát odpravljen; na njegovo mesto je stopila epistazija, to je odbor štirih. Danes je na Atosu 20 neodvisnih samostanov; vsak si voli po enega anti-prozopa v kinod, tako da ima ta vsega 20 članov. Kinod je razdeljen na štiri skupine po pet samostanov, in te dajejo letno po enéga epistata. Četvorica epistatov ima osrednji urad v Kareji in tvori najvišjo upravno oblastvo. Zunanji znak njihove moči je pečat s podobo Matere božje, razdeljen na štiri krožne izseke. Vsak epistat ima svoj izsek zmerom pri sebi; kadar je treba torej udariti na kako listino pečat, morajo biti vsi štirje prisotni in vsak potegne svoj kos iz žepa, da se sestavijo v celoto. Tu sva se morala torej zgledati zaradi potnega lista. Preden pa sva to storila, sva obiskala ruski konak, ki mu načeluje antiprozop oče Sergij,

Pantalejmon, največji ruski samostan na Atosu.

okroglast, nenavadno dobrodušen in živahen stari mož. Svoje besede rad spremlja z naglimi, včasih nasilnimi kretnjami in tudi ob mizo udari, če se mu zdi potrebno. Preden se je pomenišil, je bil učitelj v Rusiji. Po zelo skromnem kosilu sva zaspala in res se nama je posrečilo, da sva prespala uradne ure svete epistazije. Tisti dan torej nisva nič opravila. Sicer sva pa zvedela, da se morava oglasiti, preden greva na epistazijo, pri astinomiji, to je mestni policiji. Njenemu predstojniku pravijo sicer guverner, vendar ustreza ta čin le našemu okrajnemu glavarju. Preložila sva vse skupaj na prihodnji dan ter odšla v četrto ure oddaljeni skit sv. Andreja, ruski samostan, ki je podložen Pantalejmonu, torej nekaka podružnica. Andrejevski skit sodi med najlepše svetogorske samostane in ima veličastno cerkev, katedralo, kakršne ne premore noben drug samostan na Atosu. Dovršen je bil šele 1887. Fondaričnik oče Job naju je gostoljubno sprejel, prav tako iguman, oče Mitrofan. Tisto noč sva ostala pri sv. Andreju, naslednjega jutra, dne 20. julija, pa sva se vrnila v Karejo. Mislim, da sva bila že kmalu po peti uri na astinomiji. Urad je v prvem nadstropju majhne hiše z lesenimi stopnicami in verando. Sedla sva na dolgo klop ob zidu, pripravljeno za stranke, in skromno čakala, kaj bo. V hiši je bilo še vse mirno, vrata v urad zaprta. Naposled je prilezel po stopnicah izpod strehe golorok policaj, ves zaspan in razmršen. Ne da bi se bil ozrl po nama, je stopil k vodovodu in se umil. Za njim je prinesel drugi stekleno bučo z zlatimi ribicami ter jim izmenjal vodo. Nad pipo je čepel v tičnici drobán kanarček. Pogled na neobgljeno živalco in pa moja nestrpnost sta bržda pripravila prijatelja Mošina do tega, da mi je začel pripovedovati zgodbo o ruskem emigrantu, ki je v Beogradu prodajal posebno vrsto kanarčkov.

Nekoč pa je imel smolo, da je srečal enega svojih odjemalcev, in ta mu je potožil, da ptiček ne poje. »O,« je dejal Rus brez najmanjše zadrege, »to so abesinski kanarčki; ti pojo le, če imajo samico pri sebi. Tule imam eno prav čedno.« Mož je kupil še samico. Doma pa sta se ptička stepla, da je kar perje letelo. Pri tem se je izkazalo, da nista bila abesinska kanarčka, ampak rumeno pobarvana beograjska vrabca. Epilog se je vršil na sodnji, vendar je bila Rusova trgovska prevejanost sodniku tako povšeči, da ga je le pogojno zašil. Že je bil Mošin v nevarnosti, da bi bil dobil sunek v rebra za svojo »kratkočasnico«, ko je prišel nekak narednik ali kaj ter odprl vrata v pisarno. Vstopila sva in mu izročila vsak svoje pisanje. A to ni bilo dovolj, hotel je imeti še po tri fotografije. Tu ga je Mošin nedolžno vprašal, ali je gospod guverner doma. »Mar ga poznate?« se je začudil policist. Vladimir Aleksejevič je nesramno potrdil in dejal, da sva namenjena k njemu na obisk. Položaj se je bliskovito spremenil: nič več ni bilo treba fotografij, takoj sva dobila potrdilo za na epistazijo, poleg tega pa nama je dal redarja za spremljevalca in mu naročil, naj nama pokaže vse, kar želiva. Višek vsemu pa je bil, da je najin mentor, ko sva ga kasneje odslovila, s herojsko kretnjo zavrnil napitnino, ki sva mu jo bila namenila. Na epistaziji je šlo hitro. Oddala sva tajniku priporočilo zunanjega ministrstva, prijavno potrdilo mestne policije karejske in vsak po sto drahem za kolek. Tajnik je odšel v sobo, kjer je sedela, kadila in pila črno kavo sveta epistazija, midva pa sva sedla na čedno zofo. Mošin je izrazil rahel dvom, ali bova tudi midva dobila kavo, češ če naju imajo za kaj boljšega, bova pila, če ne, pa ne. In res, ni trajalo pet minut, ko je prišel samostanski brat s pladnjem, kmalu za njim pa tajnik z dokumenti. Listina je naslovljena na vseh dvajset meniških družin svetogorskih. V njej jim sveta epistazija nalaga, naj popotnega gostoljubno sprejmejo, naj mu pokažejo knjižnico, arhive, zakladnico in vse drugo ter sploh pomagajo, da bo mogel doseči svoj gostoljubni namen. Tako: zdaj sva imela vse, kar nama je bilo potrebno za nemoteno potovanje.

Odšla sva na pošto, nakupila razglednic, odposlala nekaj pisem in kart, srečala očeta Pjotra iz Beograda in zavila z njim v ruski konak. Oče Sergij nam je pripravil kosilo boljšega formata — zopet sreča, da sva se srečala z očetom Pjotrom! Popoldne sva se vrnila k sv. Andreju. Tu so nama pokazali samostanske znamenitosti. Ker je, kakor sem že rekel, samostan nov, sta knjižnica in arhiv

precej skromna. Razen nekaj evangelijev in psalterijev iz 9. in 10. stoletja je zanimiv samo še grški rokopis Manuela Malakse iz leta 1600, ki obravnava v obliki analov rimsko zgodovino od ustanovitve mesta pa do 1600 po Kr. Naslednjega dne sva si ogledala še cerkev in grobnico. Na Sveti gori imajo sicer tudi pokopališča, vendar samo začasna. Mrliče pokopavajo le za tri leta v zemljo, nato jih izkopljejo in spravijo kosti v grobnico pod cerkvijo. Tu se vsak dan bero zadušnice. Ker so pokopališča samo prehodna, jih nič ne gojijo, tako da so precej zanemarjena. Name je napravilo to čuden vtis. Pri tem sem zvedel neko zanimivo posebnost: če mrlič v treh letih ne strohni, je to dokaz, da je bil velik grešnik. V tem primeru ga znova zagrebejo in puste nadaljnja tri leta v zemlji, poleg tega pa opravljajo zanj še posebej molitve. Rad bi bil vprašal, kaj potem, če mrtvi tudi po šestih letih ne segnije. Ker pa bi to očitno dokazovalo še večjo pregrešnost, sem rajši molčal, da bi nemara koga ne žalil. V grobnici se kosti razbirajo. Lobanje devljejo na dolge police — vsaka nosi na čelu ime in življenjska data umrlega, daljše kosti pa zlagajo v skladanice natanko tako kakor drva. Za drobne kosti je v tleh prostorna jama, ki se zapira z loputnicami. Naštel sem v naglici okoli osem sto lobanj. Bilo mi je nekoliko mučno pri srcu, zlasti ko je igumanu pri razkazovanju padla ena lobanja na tla in se zakotalila kakor kegljaška krogla po podu. Poleg kosti se hranijo v grobnici tudi razni predmeti, ki so jih uporabljali menihi v življenju za izvajanje stroge askeze. Videli smo gmoten, več kilogramov težak, železen križ, ki ga je nosil rajni brat za pokoro okoli vratu, in sicer pod haljo, da ga ni bilo videti. Zakaj očitno kazanje takega mrtvičenja velja za napuh in ničemurnost. Dalje so tu železni pasovi in težke verige, ki se nosijo okoli života. Zlasti pa me je zanimala nenavadno težka železna kapa, prevlečena s črnim suknom, da je na oko povsem podobna meniškemu pokrivalu. To je nosil neki menih nad dvajset let, če sem si prav zapomnil. Ko sem si jo poveznil na glavo, mi je ta kar omahovala v vretencih. O nekem bratu je iguman pravil, da je imel leta in leta, noč in dan toliko železja na sebi, da na stare dni ni mogel hoditi drugače, ko da se je oprijemal stene, sicer bi se bil zgrudil pod težo. Vse to so za posvetnega človeka nerazumljive stvari. Če pomislimo, da spijo svetogorski menihi le po pet do šest ur na dan, ves ostali čas pa posvečajo večinoma molitvi, da trajajo jutrnjice in liturgije po šest do osem ur, tako imenovana bedenja ali vigilije pa po dvanajst, včasih tudi po osemnajst ur na dan, dalje da ima vsak

brat dolžnost, opravljati poleg skupnih pobožnosti še v celici posebne molitve, pri čemer se mora do tisočšeststokrat s čelom dotakniti zemlje, potem nam bo jasno, da mora biti notranje življenje in čustvovanje teh ljudi čisto drugačno ko pri nas, navadnih zemljanih. Tu mora človek ali zblazneti — in Sveta gora ni brez takih primerov — ali pa za ta svet popolnoma umre in se potopi v nadzemski svet zamaknjene gledanja. Zategadelj imaš v resnici občutek, da ovija Sveto goro nekak skrivnost, posvetnjaku nedojemljiv čar. Po pravici povem, da sem si globoko oddahnil, ko smo stopili iz mračne grobnice zopet na božje sonce. Nato smo si ogledali cerkev. Andrejevska katedrala je pravi muzej za nenavadno lepe in dragocene ikone. Iguan je velik prijatelj cerkvene umetnosti, zato kupi, kjer le najde kaj vrednega. Celó ostanki prastarih fresk, ponekod sami drobci, se hranijo skrbno vdelani v okvire.

(V drugo naprej.)

Z A Č A R A N A Ž A B A

RUSKA NARODNA PRIPOVEDKA

Tam daleč v trikrat deveti deželi in trikrat desetem carstvu sta živela car in carica. Imela sta tri sinove. Vsi so bili lepi in pogumni. Najmlajšemu je bilo ime Ivan.

Nekoč jih je car pozval k sebi in jim rekel: »Dragi moji otroci! Zdaj ste že toliko stari, da se morate oženiti. Vzemite vsi trije svoje loke, jih napnite in izstrelite puščice vsak v svojo smer. Kjer bodo vaše puščice obstale, tam si poiščite svoje neveste.«

Najstarejši brat je izstrelil na desno. Njegova puščica je padla na dvorišče bojarja tik pred njegove hčere.

Mlajši brat je izstrelil na levo. Njegova puščica je padla na dvorišče bogatega trgovca pred veliko stopnišče, kjer je v tistem trenutku stala trgovčeva hči.

Najmlajši carjevič Ivan pa jo je izstrelil naravnost pred sebe. Blodil je okoli dva dolga dneva, pa ni mogel najti svoje puščice. Končno je prav v sredi velikega močvirja zagledal debelo žabo, ki je v ustih držala puščico.

Ivan je hotel zbežati. Žaba pa je zakričala: »Kva, kva, carjevič Ivan! Pridi bliže in vzemi puščico. Sedaj si dolžan, da se z menoj poročiš. Če nočeš, ne prideš več iz močvirja.«

Ivan se je strašno užalostil in ni vedel, kaj naj stori. Razmišljal je nekaj trenutkov, nato je vzel žabo in jo ponesel v očetov dvorec.

Vsi trije carjeviči so se oženili. Starejši se je oženil z bojarjevo hčerjo, drugi s trgovčevno, carjevič Ivan pa z debelo žabo.

Čez nekaj časa je kralj zapovedal poklicati svoje sinove in jim dejal:

»Dragi otroci! Vsi trije ste poročeni. Rad bi videl, kaj znajo delati vaše žene. Zahtevajte od njih, da mi vsaka sešije srajco.«

Razdelil je platno ter jih poprosil, naj mu prinesó drugi dan zjutraj izdelane srajce.

Starejša brata sta izročila platno vsak svoji ženi. Ženi sta poklicali k sebi dovilje in služabnice, da bi jima pomagale. Vse so se pridno lotile dela. Ene so rezale, druge šivale in delo je hitro napredovalo.

Medtem so poslale služkinjo gledat, kaj dela žaba s srajco. Služkinja je prišla k carjeviču Ivanu prav tedaj, ko je ves potrj prinesel platno svoji ženi.

»Zakaj si tako žalosten?« je vprašala žaba Ivana.

»Kako ne bi bil žalosten! Oče je zapovedal, da mu napraviš srajco do jutrišnjega dne.«

»Ne muči se«, je odvrnila žaba. »Spi mirno, noč prinaša dober nasvet.«

Žaba je vzela škarje, zrezala platno na koščke, jih vrgla skozi okno in zakričala: »Hej, vetri, viharji! Odnosite koščke platna ter naredite iz njih srajco za kralja!«

Služkinja je povedala caričnam, da je žaba razrezala platno in vrgla koščke skozi okno.

Ko se je drugi dan carjevič Ivan zbudil, mu je žaba dala srajco. »Evo, carjevič Ivan! Odnesi srajco svojemu očetu!«

Vsi trije bratje so prišli v dvorec. Najprej je pokazal srajco carju najstarejši sin. Kralj jo je pogledal in dejal: »Dobra bo za težaško delo.«

Nato je preiskusil srajco, ki mu jo je izročil srednji sin. »Dobra bi bila za kopel.«

Ko pa mu je dal srajco carjevič Ivan, se car ni mogel načuditi. Delo je bilo tako natančno, da ni mogel razločiti nobenih šivov na srajci. »To je krasna srajca!« je vzkliknil car. »Vredna je, da jo oblečem samo na veliko noč.«

*

Ko je minulo nekaj časa, je car zopet poklical svoje sinove k sebi in jim dejal: »Dragi otroci! Rad bi vedel, ali znajo vaše žene tkati. Naprosite jih, naj mi naredé preprogo, in prinesite mi jo jutri. Evo vam svile ter zlatih in srebrnih nitk!«

Ženi starejših carjevičev sta poklicali na pomoč svoje dovilje in služabnice ter poslale služkinjo k žabi pozvedovat, kaj bo storila žaba.

Jurij Šubic: Stara mati šiva.

Medtem je carjevič Ivan prinesel domov svilo ter zlate in srebrne niti. Njegov obraz je bil zelo žalosten.

»Kva, kva, carjevič Ivan! Zakaj si tako žalosten?« je vprašala žaba.

»Kako ne bi bil žalosten? Oče je zapovedal, da mu stkeš preprogo do jutri zjutraj.«

»Ne muči se«, je odvrnila žaba. »Spi mirno, noč prinaša dober nasvet.«

Vzela je škarje, razrezala svilo ter zlate in srebrne niti na drobne koščke, jih vrgla skozi okno in zavpila:

»Hej, vetri, viharji! Odnosite koščke in prinesite nazaj takšno preprogo, kakršne krasé dvo-rec mojega očeta.«

Služkinja se je vrnila k caričnama in jima povedala, kaj je videla.

Carični sta se odločili, da storé prav tako kakor žaba. Vrgli sta svilo in niti skozi okno in čakali. Toda veter jima ni prinesel ničesar. Morali sta kupiti drugo svilo in z vso naglico pričeti z delom.

Drugega dne zjutraj so bratje prinesli preproge carju. Najprej je vzel car preprogo starej-

šega sina, jo pogledal in dejal: »Dobra je, da z njo pokrijem konja na deževni dan.«

Nato je obrnil pogled k preprogi drugega sina in dejal: »Dobra je, da jo položim pred vrata in si vanjo obrišem čevlje.«

Ko pa je pokazal preprogo carjevič Ivan, ki jo je stkala žaba, je bil car ves očaran: »To preprogo shranim, da pokrijem svojo mizo ob največjih praznikih.«

Car je nato vrnil preprogi drugima dvema carjevičema.

*

Tretjič je poklical k sebi car svoje sinove.

»Dragi otroci!« je dejal. »Zapovejte svojim ženam, naj mi spekó kruha.«

Carjevič Ivan se je vrnil domov in bil zopet ves žalosten.

»Kva, kva, carjevič Ivan! Zakaj si tako žalosten?« je vprašala žaba.

»Kako bi ne bil žalosten? Oče je zapovedal, da mu spečeš kruha, ki mu ga moram prinesiti jutri.«

Žaba si je dala prinesiti korito, vode in moke. Vsula je moko v korito, prilila vode, zmešala in vse skupaj zamesila.

Odprla je zakurjeno peč, postavila vanjo testo in spregovorila: »Peci se, moj kruh! Bodi nežen in bel kakor sneg!«

Služkinja, ki sta jo poslali carični, se je hitro vrnila in povedala, kaj je videla.

Svakinji sta sklenili, da storita tako kakor žaba. Zamesili sta moko z vodo ter odnesli v mrzle peči. Zopet sta morali napraviti novo testo in ga položiti v vročo peč. Pri tem sta pa tako hiteli, da se testo ni dvignilo, ker ni bilo dobro zmešano. Prva carična je potegnila iz peči kruh, ki je imel popolnoma ožgano skorjo. Kruh druge carične pa je bil premalo prepečen.

Car je pogledal hlebec, ki mu ga je prinesel najstarejši sin, in dejal: »Biti bi moral zelo reven, da bi jedel takšen kruh.«

»Tudi ta ni boljši«, je rekel, ko je zagledal kruh drugega carjeviča.

Ko pa je prijel kruh carjeviča Ivana, se mu je zdel tako dober, da ga je dal shraniti za svoje goste.

»Dragi otroci!« je nadaljeval car. »Vaše žene so izpolnile moja povelja, kakor so mogle. Za nagrado jih povabim na obed, ki bo jutri v mojem dvorcu.«

Carjeviči so se vrnilo domov. Ivan se je vznemirjen vpraševal, kako naj pripelje žabo na dvorec.

»Kva, kva, carjevič Ivan! Zakaj si tako žalosten? Zakaj?«

»Kako ne bi bil žalosten! Oče je naju povabil jutri na obed v dvorec, pa te ne morem peljati tjakaj.«

»Ne žalosti se«, je dejala zopet žaba. »Spi mirno, noč prinaša dober nasvet.«

Drugi dan je žaba naprosila carjeviča Ivana, da odide sam na dvorec. Obljubila mu je, da se pripelje tja nekoliko pozneje. Ko se je oddaljil, je žaba odprla okno in zakričala:

»Hej, vetri, viharji! Hitro pojdite v moje carstvo in zapovejte tamkaj, naj mi pripeljejo najlepšo kočijo in z njo tudi vse kočijaže, sluge in služabnike.«

Vsi gostje so že prispeli v dvorec. Čakali so samo še na žabo. Nenadoma so zagledali, da se približuje bogata kočija, ki so jo vodili sluge na konjih. Car je mislil, da je prišel v goste kak tuj car ali knez. Šel je kočiji naproti.

»Ne trudite se, očka«, je rekel carjevič Ivan. »Gotovo prihaja moja žaba.«

Kočija se je ustavila pred vhodom. Na veliko začudenje vseh je stopila iz nje Ivanova žena, ki se je medtem spremenila v carično, bogato oblečeno in lepo kot beli dan.

Sedli so za mizo. Po gostiji si je carična žaba zčila v en rokav ostanek svojega vina, v drugega pa je spustila majhne labodove kosti. Svakinji sta jo posnemali.

Ko so se gostje dvignili od mize, se je ob zvokih godbe pričel ples. Ivanova žena je med plesom stresla z rokavom; modro jezero se je razlilo pred gosti. Stresla je drugi rokav in beli labodje so zaplavali po jezeru. Ko pa se je carična ustavila, je vse izginilo izpred oči.

Drugi dve carični sta tudi stresli z rokavi. Toda poškopili sta le plesalcem tla, nekaj gostov pa je dobilo labodje kosti v obraz. Car se je razjezil in zapodil obe carični iz dvorca.

Medtem je carjevič Ivan zbežal iz dvorca, pritekkel domov, kjer je našel kožo svoje žabe in jo sežgal. Prekrasna carična se je tudi kmalu nato vrnila in je bila zelo žalostna.

»Kaj si storil, carjevič Ivan?« je vprašala. »Če bi bil potrpežljiv, bi bila tvoja za vedno, sedaj pa moram proč. Če me hočeš še najti, išči daleč od tod v trikrat deveti deželi in v trikrat desetem carstvu. Vedi, da me imenujejo Vasiliso modrijanko.«

Pri teh besedah se je spremenila v prelepega belega laboda in odletela skozi okno.

Carjevič Ivan je bridko zajokal in odšel iskat Vasiliso.

Šel je naravnost in ko je dolgo hodil in hodil, je srečal starčka, ki mu je dejal: »Zdravstvuj, carjevič! Kam greš in koga iščeš?«

Ivan mu je razodel svojo nesrečo.

»Oh, carjevič Ivan! Zakaj si sežgal žabino kožo? Nisi ji dal ti kože, zato ti je tudi ni bilo treba vzeti. Vasilisa modrijanka je hči morskega carja. Nekoč se je oče nad njo razsrdil in jo spremenil v žabo za tri leta. Če bi počakal, da minejo ta tri leta, bi te ne zapustila. Dobro! Vzemi tale klobčič! Kamor se bo kotalil, hodi za njim.«

Carjevič Ivan se je zahvalil starcu in odšel za klobčičem. Hodil je dolgo, dolgo; končno je prišel k morski obali, kjer je zagledal majhno kočjo, ki je stala na kurjih nožicah in se neprenehoma vrtela. Carjevič ji je rekel: »Koča, oj koča! Ustavi se, obrni hrbet proti morju in vrata proti meni!«

Koča se je res ustavila in carjevič je vstopil. V kočji je ležala na peči babajaga. Ko je zagledala Ivana, se je močno razjezila. Ko pa ji je povedal, kaj se mu je pripetilo, se ga je usmili.

»Hočem ti pomagati, carjevič Ivan!« mu je rekla. »Toda zakaj si prišel tako pozno? Hitro obiži mojo starejšo sestro in zapomni si, kar ti povem: Ko stopiš v kočjo, se Vasilisa spremeni v vreteno, ki ga bo moja sestra opremila z zlatimi nitmi. Vzemi to vreteno in ga prelomi na dvoje. Takoj nato bo Vasilisa modrijanka pred teboj.«

Ivan se je odpravil na pot in klobčič se je kotalil pred njim. Hodil je in hodil ter končno zagledal drugo kočjo, ki je stala na kurjih nožicah. In carjevič ji je zaklical:

»Koča, oj koča! Ustavi se, obrni hrbet proti gozdu in vrata proti meni!«

Ko je vstopil, je babajaga že hotela presti. Ko je vreteno opremila z zlatimi nitmi, ga je spravila v skrinjico in jo zaklenila s ključem.

Ivanu se je posrečilo polastiti se ključa. Odprl je skrinjo, vzela vreteno in ga prelomil na dvoje. Takoj je stala Vasilisa modrijanka pred njim.

»Oh, carjevič Ivan!« je vzkliknila Vasilisa. »Glej, rešil si me. Od danes naprej bom pa za vedno tvoja.«

Prijela sta se za roke ter sedla na letečo preprogo, ki jo je dala babajaga. Pognala sta se v carstvo carjeviča Ivana. Četrtega dne se je preproga ustavila in se spustila v dvorec.

Car je z veseljem sprejel svojega sina in snaho. Priredil je v njuno čast veliko gostijo.

Carjevič Ivan in Vasilisa modrijanka sta živel srečno še dolgo, dolgo let.

V NOVE ZARJE

(NADALJEVANJE SPISA »IZ NIZAV IN TEŽAV«.)

Ivan Zorec

4. Potuha.

Drugi dan je mati molčala kakor bi nekaj premisljala. Hitela je za svojimi opravki in ni imela navidezno časa za vse.

»Tāk kaj bo zdaj?« je že kasno popoldne skoraj revsknila vame, prav hude strele ji v glasu vendar ni bilo. O, ušesa sem imel, da sem slišal zvon, preden je cerkovnik potegnil za vrv, pa jih ne bi imel za vsak odtenek materinega glasu...? Matere sem se sicer močno bal, posebno pa njenega pridiganja, ki mi je vselej natančno pretipalo vest in prebralo vse grehe, tudi take, ki jih storiti še nisem utegnil. Zdaj, ko je o meni že vedela najhujše stvari, ki jih tak smrkavec storiti more, se je nisem več tako bal. »Kako si mogel ob teh letih biti še tako neumen?« je spet zavrela, ker je reva mislila, da v mladosti pamet raste z leti. »Vsaka neumnost se tē prime, kakor bolha mladega psa!«

Molče sem se potulil. Res sem se hudo kesal vseh nerodnosti, velikih in majhnih, matere se zaradi njih nisem več kaj posebno bal. Ampak od nje mi je misel šinila do očeta v daljni Ameriki. »Križ božji, kaj bi dejal on, če bi zvedel, kaj sem počenjal?« me je speklo. »Le zakaj nisem z njim šel v Ameriko?« sem se skoraj pokesal. »Vsega tega bi zdaj ne bilo.« Očeta sem se spoštljivo bal, čeprav me je mojstril in krotil le z očmi; njegov resni, otožni in karajoči pogled mi je več zalegel kakor ves materin hudi ščeket.

»Saj veste, da pojdem na jesen v Ljubljano«, sem ji naposled poniglavo odgovoril.

»Kaj bo pa svet rekel, ko boš med šolskim letom postavil todkaj?«

»E, kaj mi mar! Obesi naj se, če se hoče!«

»Saj pravim, da si čisto neumen!« se je prijemala za glavo. »Kaj pa dobro ime, tvoje, moje, naše? Svet ne sme zvedeti, da so te vrgli iz šole. Précej moraš od tod! V Ljubljano pojdi, tam se uči in vse pripravi, da te jeseni sprejmó v ljubljanske šole.«

Pomislek, ob čem bi živel v Ljubljani, mi je spodnesla z oblubo, da mi bo vsak mesec poslala denar za stanovanje in za prežitek.

»Že jutri zavred se mi odpelji s prvim vlakom!« je odločila in se umaknila venkaj.

To je bila potuha. Ko bi se moral pokoriti s sramoto in posmehom med domačimi ljudmi, dobra mati gre in me skrije pod peruti svoje velike ljubezni...

Inako se mi je storilo. Šel sem počasi za njo, da bi ji rekel kaj lepega. Za vogalom sem jo našel. Ihtela je v predpasnik. Zdaj je zmoglo tudi mene.

»Mama, ne jokajte se več,« sem hlipal, »ves, ves se preuredim!«

»O, ko bi se le res!« je zdihnula in šla v hišo, jaz pa za njo. V hiši se je nekoliko pomirila in mi jih nadrobila, da sem bil od vrha do tal poln dobrih svetov in opominov. Če bi me bil tačas kdo stisnil, vem, da bi mi bile še iz prstov brizgnile kaplje hude materine pridige...

Pridige sem bil navajen, lahko sem jo prebil, hudo pa mi je bilo vendar, prav hudo.

Skozi okenski okvir je rumenelo poletje, v kot Kuščarjeka je že padal pepel somraka.

»Spat pojdi, da jutri laže vstaneš!« mi je kmalu velela.

Legel sem, zaspal pa ne precej. Spomini so me obiskovali, lepi in nelepi; tudi skrbi so me dramile. Kaj bo, če mi deželni šolski svet ne usliši prošnje? Tako bi bile vse materine žrtve zaman, tudi tale zadnja, da me skrije v Ljubljani...

Iz rosne detelje za hišo je do mene dehtel topel poletni večer in zmagovito pel s črički.

»Prenaredim se, ves se preuredim!« sem obehtal Zaplaški Materi božji in zaspal.

5. Nov svet.

O, v Ljubljano sem prišel kakor domov: rad sem jo imel, še je nisem pozabil. Kakor bi jo hotel lepo obiskati in pozdraviti, sem precej pretaknil vso, le študentovski ulici in drugim nekdanjim znancem sem se umikal. Ni mi bilo, da bi jim razkladal, zakaj sem pribežal v Ljubljano.

Našel sem si pametno dijaško stanovanje in se precej na vso moč oprijel učenja. Sostanovalci, dobri fantje, so mi radi pomagali, ko sem posedal in angulo cum libello — v kotu s knjigo pred seboj.

»Fant, le pili se!« so me utrjevali. »Vse moraš znati vsaj za prav dobro, sicer ne napraviš sprejemne izkušnje.«

»Brez skrbi, napravim jo«, sem vedel.

»Bog daj, no! Ampak profesorji takega tiča, kakršen si ti, radi pretipljejo prav do obisti.«

Za učenje sem imel dosti priložnosti. Stanovanje je bilo čedno in mirno. Le sosed, neki pek ali kdo, je včasih na ves glas modroval, kadar je, ves poln vipavca, prijadral domov, razpodil otroke in pretopal ženo.

»Tisti smrdljivi jud Jakob je bil največji osel, kar jih svet pozna!« se je drl, da so se okna odpirala. »Rinil je v zakon, sedem let premisleka so mu dali, norost pa ga le ni minila: nakopal si je babo, in še ob tem se je dal ukaniti!«

Take in še hujše je utrinjal, dokler ni omagal in zaspal. Težak je bil tudi drugi dan, ko se je prebudil. Nekaj ga je bilo sram nespametnega divjanja, nekaj ga je bolela zguba časa in denarja. Pa glava mu je brenčala, kakor bi se v njej čebele pripravljale na roj; žena, še vsa marogasta od prejetega bunkanja, mu jo je z mokrimi cunjami samaritansko ovijala. Potlej je renčal in topo gledal predse kakor tele, ki ob svoji smrti uri poslušša mesarjevo modrovanje o socialni potrebnosti mesne preskrbe. Naposled se je razcmeril in ženi na Boga in na vse svetnike prisegel, da ga vino nikoli več ne bo nosilo. A zvečer je začel mendrati kakor ujet medved. »Samo ‚mačka‘ moram nekoliko potešiti«, je hripavo jasknil in ušel. Vrnil se je z dvema ‚mačkoma‘ in zdivjal kakor prejšnji večer in že večkrat.

Včasih je bil drugo dopoldne tako nemiren, da me je ob učenju motil in sem šel rajši venkaj.

Tako sem nekoč srečal — gospoda Frica. Bil je vojak poddesetnik.

»No, do velikih časti si prišel z vso svojo ošabno nemščino!« sem mu v mislih sirgal korenček in posmehljivo gledal za njim. Ozrl se je tudi on in zardel. »Aha, zdaj, po dveh letih me je pa le spoznal!« sem čutil, da se je usoda maščevala za tačas, ko me je zatajil že po enem letu.

Kasneje sem zvedel, da je šel prostovoljno v vojake, ker mu je bil tudi refugium peccatorum pretežka šola in je ni zmagoval.

»Nemško je znal, nemško,« sem podsmešno sodil, »sicer pa je bil butelj, da še na učiteljišču niso vedeli kaj z njim in da je tudi pri vojakih z vso ošabno nemščino po dobrem letu prirnil le do ene zvezde, ki jo marsikateri kmečki hlapec že prvo leto o veliki noči doma razkazuje!«

Poln nekega zadoščenja sem se vrnil domov, misleč, da sta se hudi možakar in njegov maček menda že umirila.

Na hodniku me je prestregla njegova žena in poprosila, da bi včasih z njenim možem šel jaz in ga, preden bi se nacedil vina, spravil lepo domov; saj da mi rada vrže nekaj denarja, da bi svojega ne zapravljaj.

»Moj mož, veste, vas ima nekako rad, ker ste, kakor pravi, tako moški«, se mi je smehljala.

»Ne, tega pa ne!« sem v mislih urno presodil. »S pijanci se po krčmah ne bom motal. Laže je lačno tele potegniti izpod krave, kakor pijanca izza mize!«

Ženi, ki se mi je sicer smilila, sem odgovoril in se nekoliko zlagal, da sem dijak, čeprav ne hodim v šolo, dijak privatist pa le, in da dijaki ne smejo hoditi v gostilno, posebno ponoči ne.

»Ne zamerite, da sem vas kaj takega prosila«, je vzdihnila. »Če bi bila jaz vi, bi tudi ne šla.«

Kar me je iz svojega stanovanja na ves glas poklical njen mož.

»Da te!« sem se ustrašil. »Slišal je, da govorim z ženo, zdajle me zgrabi za to! O, te babe, za samo zdrabo med možmi so na svetu!«

Skočil sem tja, naj bo, kar bo!

Dedec je na razkopani postelji bolj sedel ko ležal ob visokem zglavju in s krožnika na posteljni omarici kar z golo roko jemal kisle kumarice in jih hrustal kakor bi bile hruške.

»Ali kdaj pijete vino?« je mirno vprašal.

Jaz, da ne.

»Prav, nikar se ga ne navadite!« se je nekoliko razburil. »Pijanec je najnesrečnejši človek na svetu. Vse zapravi: čas, čast, denar, vse.«

Debelo sem ga gledal, bal sem se, da je ob pamet.

»Že dva dni nisem nič bral«, se je prijel za glavo in popravil obvezo. »Zdajle bi utegnil, pa mi vse pred očmi miglja. Lepo vas prosim, preberite mi vsaj površno tistele časnike, če količkaj utegnete.«

Takim besedam nisem mogel odkimati.

Najprej mi je pokazal neki nemški list. Kar zazeblo me je. Jaz pa nemščina!

»Nemščine še nisem prav navajen«, sem svoje premajhno znanje opravičeval že vnaprej.

»E, kaj!« se je posmehnil. »Saj tudi jaz nemščine ne znam dosti več kakor star kranjski pipec. Imenitno pa le je, če človek razen svojega vsaj po velikem razume še kak jezik. Preberite mi samo, kar je tiskano z debelimi črkami.«

Branje, vem, ni bilo kar pod nič, a kar sem bral, sem prav malo razumel.

»Kakšna pa je nemščina starega kranjskega pipca?« sem brž hotel vedeti, da bi me česa ne vprašal.

»Tamle na mizi je tak star pipec,« se je nasmehnil; »dajte ga sèm pa glejte in poslušajte.«

Odprl je pipec, med dva prsta desne roke stisnil konico razmajanega rezila z ostrino navzgor v vodoravni legi in z rdečimi platnicami sekljal ob konec pritrjenega rezila.

»Le poslušajte«, se je smejal. »Takemule rakavemu sekanju pravimo, da je nemščina, nerodna in neumljiva nemščina.«

E, to sem vedel že zdoma; vprašal sem le zato, ker sem mislil, da zvem drugačno razlago.

»Ali pravi tako tudi tisti, ki jo razume?« sem spet vprašal, da bi še katero slišal.

»Mislim, da ne«, je odmajal. »Kdor jo zna, jo zna, pa je. No, zdaj pa še kaj domačega«, mi je

pokazal neki slovenski list in prosil, da bi mu najprej prebral tisto, kar je pod debelim naslovom 'Zopet eden'.

Kmalu sem našel in bral o neki nerodnosti v tem in tem župnišču. Možakar se je zakrohotal, da sem ga začuden pogledal.

Tista novica je bila čudna. Nisem je prav dobro razumel. In če bi jo bil razumel, bi me bilo sram pokazati, da sem jo razumel.

»Vidite,« se je še zmerom smejal, »kaj takega zmerom najrajši preberem.«

Nisem vedel kaj reči.

»Tako vsaj vidim, da so na svetu še večji malopridneži, kakor sem jaz sam«, se je nekoliko zresnil.

Kaj pravega mu tudi zdaj nisem znal odgovoriti.

»Veste,« je rekel, »tintomazec, ki kaj takega načesna, mora biti res že ves po hudiču: brez srca, brez vesti, brez Boga.«

»Če veste, da čveka malopridnosti, zakaj ga pa tako radi berete?« sem brž vprašal.

»Samo zato, da vidim, kako so ljudje čedalje bolj neumni, ker kaj takega sveto verjamejo.«

»Kako veste, da verjamejo?«

»Sicer bi se uprli in bi list moral pisati drugače. Tako pa jim še naprej laže. List je pač tak, kakršni so naročniki, bralci.«

»Če je v listu vse zgolj laž, zakaj bi ga še brala?«

»E, saj je v listu tudi dosti resničnega in pametnega. Le berite dalje.«

In sem mu bral navdušen članek o balkanskih Slovanih, ki da so nam Slovencem pravi bratje.

»No, vidite, ali ni to resnično in pametno?« mi je kimal. »Pa vendar nemški listi o tem pišejo, da ni res in da Balkanci niso čisto človeško pleme, ker da jim tam nad oné odganja še ostanek nekakega — repa!«

»Pa jim nemški bralci verjamejo?« me je grelo.

»Brez skrbi: med njimi je več in še večjih oslov kakor med nami!«

Tista ura pri čudnem možakarju mi je dosti zalegla. Posihmal sem vsak časnik, prav vsak časnik brez izjeme po strani gledal, češ poznam te, slepar lažnivi!

Gospodinja me je še tisti dan posvarila, naj ne hodim več tja časnikov brat.

»Sam naj jih bere, njega ni več škoda«, je ščegetala. »Vi ste premladi, vsega bi vas pohujšal in dobil na svojo plat.«

Ha, to je bila očitna krivica. Zato sem ženski brž povedal, kako pametno mi je odsvetoval pijančevanje in me poučil o lažeh v časnikih.

Ali sem kje slišal ali kdaj že bral, anti spomnil sem se, da je skoraj v vsaki stari ženski zgolj hudobnost še edina in zadnja ženskost; zato sem jo menda prav razumel, ko je usekala:

»E, kaj! Zapravljivec je, pijanec je, mislim, da je tudi — socialni demokrat; ves pekel pride ponj, ko stegne peté!«

Časa se mi je zdelo škoda, časniki me še niso mikali, zato sem jo slušal in se dal, kadar me je spet klical, lepo zatajiti, češ da me ni doma. Pa tega izmikanja mi ni bilo več dolgo treba. Mož je hudo zbolel in kar umrl.

Pogrebcev je prišlo dosti, še več pa zijal.

»Hitro ga je stisnilo«, so se možje tiho menili.

»Še dolgo bi lahko živel, če vina ne bi bilo na svetu.«

»Da, pol litra mu ga je bilo premalo, trije četrtri pa že preveč, da je potlej zgubil mero in dno.«

»Včasih je bil res težak kakor star mejnik, sicer pa umen in pameten človek, z vsakomer se je znal meniti.«

Pogovor o rajnem je utihnil, pogrebni voz se je pripeljal, z neba je začelo pršiti.

»Vidi se,« je neka ženska preglasno rekla, »rad ga je pil, ko tak dež gre ob njegovem pogrebu.«

»Ko umrješ ti, baba neumna, bo toča klestila!« so jo možki zavrnil.

V E T E R

Viktor Šonc

*Nebo je motno, noč brez zvezd
in dežja je utihnil glas;
le veter še ob ogle buta,
le veter hoče k meni v vas.*

*Ti brat si vsem, povesod si gost
in prek morjá in prek gorá
kot jezdecu skrivnostnemu
nevidna griva ti vihrá.*

*In na uho mi šepetaš:
tam daleč mati še bedi,
oči v daljavo ji strmé
nad krivo cesto tvojih dni.*

*In morda kje še kdo ne spi
in tone v misli kot v vodnjak
in sen kot mesec sveti nanj,
ne zvabi ga v pokoj sladák ...*

*Sedaj pa, veter, le naprej,
na vsako okno, vsako dvér
potrkajava, naj vsakega
iz sna predrami tvoj nemir.*

PISANO POLJE

ODKUP PREŠERNOVE ROJSTNE HIŠE V VRBI

F. S. Finžgar

Kadarkoli sem obiskal Prešernovo rojstno hišo, me je bolelo, ko sem videl, kako ta hiša, kjer je tekla zibel našega največjega Slovenca, pesnika Franceta Prešerna, izgublja svoje prvotno lice: izdrli so ji prvotno kamenito okno na južni strani in ga nadomestili z večjim, lesenim okvirom. Stara slamnata streha je izginila in namesto nje je pokrila hišo neokusna opeka iz cementa. Tudi v »hiši« in v kamri, kjer se je Prešeren rodil in rasel, je bilo pač tako, kot je ob številni družini moglo biti. Že prejšnji gospodar mi je nekam porogljivo rekel, ko sem grajal neokusno cementno streho: »Nimam denarja za boljše; če vam je res kaj za Prešerna, zberite denar in jo bom popravil po Vašem.« Njegov sin, katerega vdova je sedaj lastnica hiše, je bil volje, da vežo, »hišo« in kamro z značilnim stopniškim dohodom vred, kar je še vse pristno iz Prešernovih mladih let, prepusti zgolj za obiske in vpisovanje v spominsko knjigo, če mu narod hišo proti vzhodu dozida in pripravi za družino zadostno stanovanje. Taka preureditev bi ne bila draga; toda tudi za to ni bilo najti pravega pota za kritje stroškov. Seveda bi bila s tako dozidavo hiša skažena, prvotno lice čisto skvarjeno in tudi pravno obdržati vežo in obe izbi kot nekak Prešernov muzej bi bilo težko. — Preteklo leto pa se je posrečilo priti do načina in sklepa, kako oteti Prešernovo rojstno hišo. Sedanja posestnica, vdova Marija Vovk, je pristala na to, da odstopi hišo banovini, ako ji sezidamo na njenem vrtu novo hišo. V Ljubljani se je osnoval zato poseben odbor, ki ga tvorijo: rektor ljubljanske univerze dr. Rado Kušej kot predsednik, pesnik Oton Župančič kot zastopnik PEN-kluba, prof. dr. Fran Kidrič kot zastopnik Znanstvenega društva (sedaj Slov. akademije znanosti in umetnosti) in kot raziskovalec Prešernovega dela in življenja, dr. Lovro Sušnik kot načelnik prosvetnega oddelka banske uprave, dr. Dragotin Lončar kot predsednik Slovenske Matice, univ. prof. dr. Fr. K. Lukman kot predsednik Leonove družbe, prof. Fr. Koblar kot zastopnik Slovenskega pisateljskega društva in Prešernov rojak F. S. Finžgar kot blagajnik.

Ta odbor se je zedinil na tole misel: V šolah Slovenije je okroglo 200.000 učencev. Ako bi dal vsak učenec le en dinar, bi bila Prešernova rojstna hiša odkupljena. Ta majhna žrtev bi imela velik vzgojni pomen: naš mladi rod se bo spominjal s ponosom, da je on odkupil in otel rodni dom našega največjega pesnika in bo s tem dokazal, kako se resnično zaveda svoje narodnosti in da že v rani mladosti ve, čigave gore list je. Odbor se je po tem sklepu obrnil do kr. banske uprave in prosil: banska uprava naj zaukaže na obletnico Prešernove smrti (8. febr. 1938) praznovanje tega dne po vseh šolah v banovini. Ob tem praznovanju naj se učencem pojasni namen in pomen praznika, se priredi majhna akademija in začne s pobiranjem dinarskih prispevkov. — Zaeno je odbor

prosil, da banovina sprejme, ko bo hiša urejena kot majhen Prešernov muzej, to rojstno hišo v svojo banovinsko last. Ban dr. Marko Natlačen je dne 1. decembra 1937, na praznik zedinjenja, podpisal okrožnico za vse šole, s katero je odredil praznovanje Prešernovega dne 8. februarja t. l. in zaeno določil, da po izvršenih popravah sprejme banovina — Slovenija — to hišo v svojo last. Tako bo Prešernov rojstni dom prešel res v lastnino slovenskega naroda za vedno.

Izdelavo načrta za novo Ribičevo (Prešernovo) hišo je prevzela tudi banovina. Na sliki je videti ta dom v osnutku. Ne bo to kaka sodobna hišica, kot si jih stavijo razni tovarniški delavci; ne, to bo pravi, ponosni kmečki dom, ki bo v notranjosti urejen po sedanjih pridobitvah tehnike in stanovanjskih potreb, a na zunaj bo spadal ves v lepo pokrajino, da bo res dostojen in vreden sosed stare cerkvice sv. Marka, ki se dviga tik za novo hišo na hribčku.

To so načrti. Prav gotovo za slovenski kulturni svet, za ves naš narod pomembni; so nekaka javna priča naše zavednosti in našega hotenja kot narod za vse naše nasledstvo in za vse tujce, ki se čedalje bolj zanimajo za nas. Prav zato ne sme biti slovenskega človeka, ki ima le še kapljo žive naše krvi v sebi, da bi se za izvedbo tega načrta ne vnel in ne pomagal, da se točno izvrši. Prešernova rojstna hiša bo le v toliko urejena, da se okvare, ki so se zgodile na njej, popravijo. Žal, prvotne oprave iz leta 1800 ni v hiši prav nič več. Zato bo treba opravo ponarediti. V kamri mora stati zakonska postelja po obliki iz tiste dobe, mora biti v njej naša slovenska zibka; ob peči naš čelešnik, kolovrat s kodeljo na koželju, javorova miza v kotu itd. Ker je zidava hiše, okna, veža še vse pristno, bo kaj lahko vse prirediti, da bo zunaj in znotraj ta dom res pravi vzor stare slovenske hiše. Ribičeva hiša v Vrbi je gotovo izmed najstarejših, saj ima tudi hišno številko 1; naj bo torej kot vzorec ohranjena na čast našemu velikemu Prešernu, naši preteklosti in v dokaz naše narodne zavednosti.

To so načrti, jeli? Ali jih bomo izvedli? — Na to je samo en odgovor: M ó r a m o j i h ! Le poglejmo

Osnutek za novo Ribičevo hišo v Vrbi.

druge narode. Ne samo sodobne. Že Grki in Rimljani niso nikoli pozabili svojih mož, naj so bili državniki, naj so bili vojskovodje ali kulturni delavci. Spomenike so jim stavili, kot heroje jih med božanstva prištevali. In sodobni narodi? — Kaj vse so že storili Nemci za svojega največjega pesnika Goetheja! Njegova hiša je last države, je dragocen muzej, ki ga varujejo kot narodni biser. Poljska država je kupila rojstno hišo svojega zmagovalca ob Wisli, maršala Pilsudskega, v tuji državi, jo podrla, vsak košček lesa in opeke prepeljala na Poljsko in tam hišo prav takšno vnovič sezidala. Ali ne bomo Slovenci zmogli rešitve ene same hiše? Zmogli sami iz sebe s tako skromnimi prispevki, ki naj jih žrtvuje za dokaz narodne zavednosti naša mladina? — Da, zmogli bomo. Zato veljaj vsem staršem opomin: Ko vas bo poprosil sinček, hčerka za dinar na Prešernov dan, ne odklonite mu ga. Še več. Gotovo je kaj otrok revnih vdov, ubogih brezposelnih, ki jim niti dinarja ne bodo mogli dati. Zato primaknite vi, ki ste bolj imoviti, morda celo bogati, k dinarju še dva, tri, deset in več, da pokrijete bedne, ki imajo živo željo, tudi dati, a dati ne morejo.

Zato naj bo 3. februar 1938 tisti dan, ko ne bodo govorili samo po šolskih sobah o Prešernu in njegovem rojstnem domu. Ta dan mora govoriti o tem vsaka hiša, vsaka rodovina in družina — po vsej Sloveniji! Tako naj se zgodi — in o uspehu ni nobenega dvoma več.

Seveda ste naprošeni prav vsi, ki morda ne boste imeli prilike darovati po otrocih, da darujete naravnost v sklad. Prispevke pošljite Hranilnici dravske banovine v Ljubljani, številka čekovnega računa 10.680, na vrhu položnice zapišite: Prešernova rojstna hiša.

VUK ŠTEFANOVIĆ KARADŽIĆ

Jože Zemljak

V novembru 1937 so bile po vsej Srbiji velike proslave za 150. obletnico Vukovega rojstva. V Beogradu so mu odkrili spomenik, v Loznici so postavili Vukov kulturni dom, v Tršiću, njegovem rojstnem kraju, pa se je k proslavi zbrala odlična družba srbskega javnega življenja. Srbski narod vedno bolj prihaja do spoznanja, da ga je po političnem osvobođenju šele Vuk duhovno osvobodil in kulturno zedinil.

Življenje

Vuk Stefanović Karadžić se je rodil 26. oktobra 1787 (po starem pravoslavnem koledarju) v Tršiću pri Loznici. Ker je v družini umrlo že pet otrok, sta se roditelja v svojem praznoverju odločila, da malega krstita za Vuka (volka), da tudi njega ne bi večje pojedle; večje namreč ne gredó na volka. In res, Vuk je ostal živ. Bil je sicer vse svoje življenje bolehav — v njegovi družini je razsajala tuberkuloza — vendar je kljub vsem težavam dočakal visoko starost. Že v zgodnji mladosti se je naučil brati pri svojem sorodniku Saviću. S petnajstimi leti je bil v domači vasi in bližnji okolici najbolj izobraženi človek. Ljudstvo ga je zaradi tega tako cenilo, da so ga namesto očeta vabili na zborovanje in da je pri slavnostnih obedah sedel na častnem mestu.

Vukov oče je želel, da bi sin postal trgovec ali pa duhovnik. Sina pa je gnalo naprej v šole. Jeseni 1804 je bil Vuk že v Karlovcih. Tu je nekaj časa štu-

diral privatno; ker pa 1806 zaradi starosti ni bi sprejet v gimnazijo, se je vrnil v Srbijo. Postal je pisar najprej v Loznici, potem pa v Beogradu, kjer je obiskoval tudi Dositejevo Visoko šolo. V zimi 1809/10 je nevarno zbolel. Kljub temu, da se je zdravil v toplicah v Budimpešti, se je na jesen 1910 vrnil v Beograd s skrčeno nogo. Ta telesna napaka mu je ostala za vse življenje in ga je ovirala na njegovih pogostnih popotovanjih. V Srbiji, kjer je bil nekaj časa učitelj, pozneje upravitelj carinarnice v Kladovu, je ostal do 1813, ko so začeli polagoma prodirati Turki proti Beogradu. Vuk se je pred njimi umaknil v Avstrijo.

Prišel je na Dunaj, kjer se je seznanil s Slovencem J. Kopitarjem. Tako se je začelo eno izmed najplodnejših poznanj in prijateljstev, ki so nastala med Srbi in Slovenci. To prijateljstvo in sodelovanje je položilo temelj reformi srbskega književnega jezika in pravopisa.

Od 1815 pa se je začelo za Vuka nemirno življenje. Ni bival nikjer več stalno. Ko se je 1818 poročil, mu je družina sicer stanovala na Dunaju, njega pa je vodila pot po vsej Evropi. Njegova pot je bila predvsem Dunaj—Budimpešta, kjer je tudi tiskal svoje prve knjige. Večje popotovanje je naredil v letih 1818 in 1819, ko je obiskal Petrograd in Moskvo, da si pridobi prijateljev in podpore. V letih 1820 do 1823 je bil zopet večkrat v Srbiji, kjer je hotel tudi organizirati šolstvo. Vendar Miloš, ki je bil sam nepisumen, ni imel razumevanja za take stvari. V letu 1824 je bil v Nemčiji, kjer je tudi doktoriral iz filozofije. Ves ta čas pa se je bojeval z obupno bedo. Tako piše svojemu prijatelju Mušickemu pred izidom slovarja: »Židom sem prodal vse, kar se je dalo prodati; nazadnje še srajce, ovratnike in žepne robce, samo da ne umrem od gladu...« Knezu Milošu pa toži: »Tukaj živim v tako težkem položaju in v takem siromaštvu, da si ne morem za kosilo niti kruha kupiti...«

Kljub večnim denarnim stiskam je naprej in naprej tiskal nove knjige. Čim je zbral nekaj denarja, je bil že v tiskarni nov rokopis, ali pa se je odpravil na popotovanje, da zbere novo gradivo. Tako je v letih 1835, 1838 in 1841 potoval po Slavoniji, Hrvatski in Srbiji.

Poslednja leta (1848 do 1864) je preživel delno v Srbiji delno na Dunaju. Poleg literarnega dela se je živahno udeleževal tudi političnega razčiščevanja v Srbiji in bojev za prestol.

Umrli je 26. januarja 1864 na Dunaju.

Delo

Če na kratko pregledamo njegovo obsežno literarno delo od prvega zgodovinsko-političnega spisa o propadu Srbije pa do poslednjega pisma, ki ga je napisal, moremo ugotoviti predvsem tele njegove zasluge: svetu in domovini je odkril lepoto srbske narodne pesmi, reformiral je srbski pravopis, uzakonil narodni jezik in zbral njega besedni zaklad v prvem srbskem slovarju.

Od svoje prve zbirke narodnih pesmi 1814 (Mala prostonarodna Slaveno-Srbska Pesnarica) pa do konca svojega življenja je Vuk vedno iskal in zapisoval narodne pesmi. Ko je po Vukovi smrti Srbska kraljevska akademija začela izdajati njegove narodne pesmi, ji je naraslo gradivo na deset debelih knjig.

Vuk se sam v začetku ni zavedal velike vrednosti srbske narodne pesmi. Misli je, kakor piše v uvodu prve izdaje, da bo prišel nekdo, ko bodo narodne pesmi zbrane iz vseh srbskih krajev, in bo od Boga obdarjen s pesniškim darom pregledal in pretresel vse te zbirke ter spesnil veliko pesniško delo.

Toda kmalu je spoznal vso umetniško in jezikovno vrednost srbske narodne pesmi. Ugotovil je tudi, kakor sam pravi, da so te pesmi ohranile in še danes ohranjajo med preprostim ljudstvom nekdanje srbsko življenje in ime.

Za takratno kulturno Evropo so bile srbske narodne pesmi naravnost odkritje. Ni čudno, da je najboljši poznavalec Vuka, Lj. Stojanović, napisal: »Priti so morali veliki dogodki leta 1912 in 1913, da se je v Evropi začelo zopet tako in toliko govoriti o Srbih, kot se je govorilo v času Vukovega književnega dela.«

Prevratno delo v srbski književnosti pa je njegova prva slovnica narodnega jezika (Pismenica serbskoga jezika 1814) odnosno prvi srbski slovar z drugo pomnoženo izdajo slovnice (Srpski Rječnik in Srpska gramatika 1818). S temi svojimi deli je položil temelj svojemu reformatorskemu delu: izpopolnil je abecedo, da je ustrezala glasovnemu ustroju srbskega narodnega jezika, položil temelj novemu pravopisu z znanim pravilom: »Piši kao što govoriš, a čitaj kao što je napisano«, ter zbral osnovni abecedni zaklad v slovarju.

Da nam bo pa vsaj približno jasno, kako veliko in odločno dejanje so bile Vukove reforme, moramo vsaj nekoliko poznati tedanje kulturnopolitične razmere v Vojvodini in kneževini Srbiji.

Srbi do Vuka Karadžića svojega čistega narodnega književnega jezika sploh niso imeli. Pisali so različne mešanice starocerkvenega, ruskocerkvenega in narodnega jezika. To je bil jezik izobražencev in pisateljev, na jezik preprostega naroda pa so gledali zviška kot na jezik pastirjev. Pravopisa niso imeli enotnega. Vsak je pisal, kakor se mu je zdelo. Važno je bilo pri tem samo, da se je naslanjal na ruski pravopis. V tem času je namreč Avstrija poskušala Srbe odtegniti ruskemu vplivu. Širila je latinico in tako zvano »ilirsko izobraženejšo narečje«. Namesto pravoslavnega, ruskega vpliva naj bi na Srbe vplivali katoliški Slovani. V tem neugodnem času se je pojavil Vuk s svojimi reformami. Nič ni čudnega, da ga je prenapeti čas sprejel kot izdajalca in da se je moral za svoje reforme vojskovati vse življenje. Šele po njegovi smrti je dne 12. marca 1868 srbska vlada ukinila vse prepovedi o novem pravopisu.

Kljub vsem tem bojem pa je Vuk mirno stal in branil svoje stališče. Trdno je veroval, da ni to nikaka nevarnost za pravoslavlje niti za srbske narodne koristi, da je marveč nasprotno edina rešitev, da se srbski narod tako v Vojvodini kakor tudi v kneževini Srbiji kulturno in duhovno osvobodi. Zavedal se je, da zdrava ideja mora zmagati. Hotel je vsemu narodu omogočiti sodelovanje v književnosti. Trudil se je, da bo celokupna narodna kultura razumljiva vsakemu posamezniku. Vuk se nikdar ni mogel sprijazniti z mislijo, da svoboden narod ne bi imel pravice, da bi svojo kulturo ustvaril tako, kakor to ustreza njegovemu duhu in njegovim navadam. Vsak narod je moral nekoč začeti, je govoril. In vedno in povsod je začel pri sebi. Drugače tudi biti ne more.

Vuk Karadžić in Jernej Kopitar

Toda ali bi bil Vuk postal to, kar je bil, če ne bi bilo srečnega slučaja 1813, da sta se spoznala s Kopitarjem, in če ne bi bil Kopitar z vso uvidevnostjo, znanjem in vplivom Vuku posebno v prvih letih stal ob strani?

Sam Vuk je povedal 1845 življenjepiscu: »Glavni vzrok, da sem postal književnik, pa bo ostal za vedno Kopitar: v tem pogledu dolgujem njemu, ako ne vse, pa gotovo mnogo, zelo mnogo. Treba je tega v resnici plemenitega človeka spoznati, kakor sem ga spoznal jaz, da bi imeli do njega tisto spoštovanje, ki ga zasluži kot učenjak in kot človek.«

Kopitar je v resnici skrbel za Vuka kakor za svojega najboljšega prijatelja. Takoj, ko ga je spoznal, sprevidel njegove izredne sposobnosti, ga je začel nagovarjati, naj izda srbske narodne pesmi in slovnico narodnega jezika. Ko se je Vuk odločil, da napiše srbski slovar, mu je pomagal z nasveti, obenem pa tudi oskrbel prevod v nemščino in latinščino. Kopitar je Vuku v glavnem posredoval vso teoretsko-filološko znanje, obenem pa ga je vedno znova navduševal za književno delo. Ko je Vuk pod težo razmer omagoval, mu je Kopitar pisal pisma, v katerih mu govori o pomembnosti takega dela in o zmagi, ki mora priti. Nekoč mu je Vuk na tako pismo odgovoril: »V resnici ne vem, če je še kdo na tem svetu tako srečen, kot sem jaz v prijateljstvu z Vami.«

Kopitar je pisal njegovim knjigam sijajne ocene. Priporočal ga je Dobrovskemu, Grimu in drugim svojim številnim znancem.

Ni čudno, da je iz iskrene in plodne medsebojne zveze dveh tako nadarjenih ljudi zraslo delo, ki je položilo temelj srbski narodni književnosti.

Če danes gledamo na Vukovo osebnost in če ga primerjamo s tedanjimi slovenskimi književniki in znanstvenimi veličinami (celó s samim Kopitarjem), moramo ugotoviti pri Vuku izredno zakoreninjenost v ljudstvu in ljubezen do tega ljudstva. Vse njegovo delo je izhajalo iz enega vira, iz ljudstva za ljudstvo, iz ene želje, položiti solidne temelje srbski književnosti. Njega ni odtegnila od tega niti politično močna Rusija niti kulturno visoko stoječi Dunaj. Vse, kar je spoznal in doživel, je hotel posredovati svojemu ljudstvu.

Medtem ko so naši znanstveniki, matematiki, juristi, filologi, zdravniki ustvarjali za Avstrijo in njeno slavo, je Vuk položil temelj za duhovno zedinjenje srbskega naroda.

In v tem je mogoče njegova največja notranja moč in čar, ki ga meče v sedanji čas.

AVTOMATIČNO OROŽJE

Bojan Devetak

Zgodovina vojsk nam kaže zelo zanimiv razvoj orožja. Od batov, nožev, puščic in sulic, od samostrelcev in katapultov (strelnih strojev starega veka), od mečev in oklepov je prišlo človeštvo do pušk in bajonetov, strojnic, tankov, topov, letal in plinov.

Kakor rdeča nit se vleče skozi stoletja medsebojna borba ljudi, borba za oblast in zemljo. Vsi imperiji v zgodovini, kolikor jih do zdaj poznamo, so bili zgra-

jeni na nasilnem zavojevanju narodov. Zato so ljudje v vseh časih izkazovali vojskovodjem največje časti in priznanja, umetnosti vojskovanja pa so že v najstarejših časih posvečali veliko pozornost.

Narodi, ki jim je bilo vojskovanje poklic, so kmalu spoznali, da so orožje, izvežbanost, organizacija in način bojevanja odločilnega pomena za zmago. Vendar lahko rečemo, da je nekdaj pomanjkljivost v oborožitvi vsaj do neke meje lahko nadomestila fizična moč in hrabrost vojakov. Danes je drugače. Moči narodov se merijo po tehnični spopoljenosti in po tem, kako dolgo more kak narod prenašati napore, ki so potrebni, da oskrbujejo vojaštvo na bojišču.

Preprosto orožje, ki je bilo nekdaj v rabi, je sedaj skoraj brez pomena. Danes odločajo v boju avtomatična orožja in stroji, ki jih je zgradila moderna tehnika. Kljub temu, da se do sedaj še ni posrečilo človeka popolnoma izključiti iz boja, zakaj tudi najbolj moderne avtomatične priprave zahtevajo njegovo vodstvo, stopa v moderni vojski fizična sila posameznikov vedno bolj v ozadje; to nam vsak dan znova potrjujejo vojna poročila. In pogum? Če bi bili naskoki odvisni od volje vojakov, bi bilo malo zmag.

V vojni tehniki se najlepše vidi, kako postaja človek hlapec stroja. Stroj zmaguje in se bori in vendar mora vojak z njim v ogenj, da mu streže.

Med orožjem, ki se je začelo posebno po svetovni vojski vedno bolj uveljavljati, je zlasti avtomatično strelno orožje: strojne puške in brzostrelni topovi (protiavijonski topovi). Predhodniki avtomatičnega orožja so bile navadne puške in navadni topovi. Topove so prvič uporabljali leta 1346 v bitki pri Crecyju. Prvi topovi so bili orožje, ki je bilo često bolj nevarno strelcu kakor pa tistemu, ki mu je bil strel namenjen. Glavni del topa je bila cev, ki je bila na enem koncu zaprta. Vanjo so od spredaj natresli smodnik, ga stlačili s posebnim batom, nato pa spustili v cev še kroglo, ki je bila prvotno kamnitna. Šele pozneje so začeli vlivati krogle iz železa ali svinca.

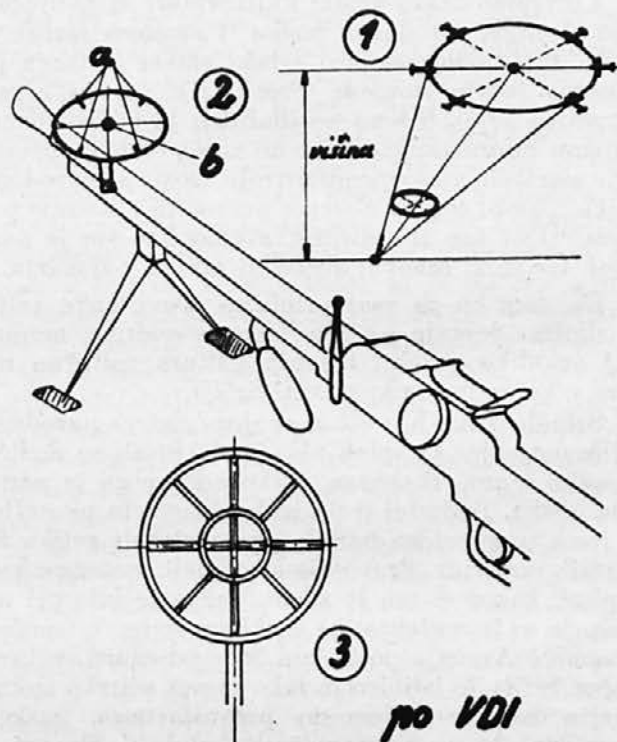
V gradnji topov od začetka ni bilo nobene enotnosti. Cevi so imele najrazličnejše premere od 30 cm navzdol. Zato je zahteval vsak top posebej pripravljene krogle. Cevi so bile iz najrazličnejših snovi: iz litega železa, iz lesa, okovanega z železnimi obroči, iz železnih dog, opletenih z usnjenimi trakovi, pozneje iz bron; šele v zadnjih petdesetih letih so začeli z uspehom uporabljati jeklene cevi. Prav tako je bilo s podstavki; prvi topovi so imeli lesene; strel, ki je bil že sam po sebi negotov, je bil še toliko slabši, ker se je cev po vsakem strelu premaknila iz prvotnega položaja in jo je bilo treba vedno znova nastavljati.

Učinek prvotnih topov je bil slab. Krogle, ki so se vstavljale v cev s sprednje strani, niso nikoli popolnoma točno izpolnile cevi in plini so pri strelu ob strani uhajali. Tudi smodnik je bil slab. Dajal je mnogo dima. Med bitko so se oblaki zgorelega smodnika vlačili po bojišču in zastirali pogled. Streljanje se je še najbolj obneslo na ta način, da je topničar naravnal top tako, da je krogla padla na tla kakih 20 m pred sovražnikom. Krogla je tako nekajkrat odskočila od tal, preden je priletela med vojake. Ta način pa je bil mogoč samo na primernem svetu. Zelo učinkovito je bilo tudi streljanje s »kartečami«. Namesto krogle so vstavili v cev pločevinasto posodo,

napolnjeno s 150 do 200 manjšimi krogami, ki so bile zalite z žveplom, da se med prevozom niso tresle in uničile posode. Pri strelu se je posoda razbila in v sovražnika je bušil šop svinčenih krogel. Tak strel je ob ugodnih prilikah povzročil veliko razdejanje. S kartečami so streljali na razdaljo 400 do 500 m.

Top so dolgo časa uporabljali v taki nepopolni obliki. Samo lafete so nekoliko izboljšali in začeli uporabljati bombe. Bombe tedanjega časa so bile votle kovinske krogle, ki so bile v svoji notranjosti napolnjene z razstrelivom. Iz notranjščine je skoz majhno luknjo vodila navzven vžigalna vrvca, ki se je ob strelu vžgala. Ko je padla krogla na tla, je vrvca dogorela in vžgala razstrelivo v notranjosti krogle.

Na podoben način kakor topovi so se razvijale puške. Prve puške, muškete, so bile težke, da jih je bilo treba pri streljanju nasloniti na posebne vilice.

Protiletalska strojna puška: 1. načelo merjenja; 2. elipsasti vizir, pritrjen na puško, a) prsti, ki določajo krog streljanja, kadar leti letalo vodoravno, b) krog streljanja, kadar leti letalo naravnost proti strelcu; 3. krožni vizir. (VDI = Društvo nemških inženirjev.)

Zaradi velikega premera krogle je bil sunek tako močan, da je lahko nepazljivemu strelcu zlomil ključnico. Preden so puško napolnili in sprožili, je bilo treba pri prvih mušketah čez sto povelj. V boju so si pomagali tako, da so vojaki v prvi vrsti ustrelili, nato pa stekli nazaj in se postavili od zadaj v vrsto. Nato so streljali vojaki druge vrste itd.

Pravi razvoj orožja se je začel šele v zadnjih sto letih. K temu je mnogo pripomogla razvijajoča se tehnika. V prvi polovici preteklega stoletja so za topove začeli uporabljati risane cevi. Topove so začeli polniti od zadaj. Zboljšali so lafeto topa, vpeljali so brezdimni smodnik in tudi snov so znatno zboljšali. Zboljšali so tudi puške.

V zadnjih tridesetih letih smo dobili novo bojno sredstvo — letala. Ta so od začetka veljala za orožje,

proti kateremu ni obrambe. Pa ne dolgo! Danes imamo za obrambo pred letalskimi napadi protiletalske topove, ki so tako popolni, da morajo letala leteti v višini 10.000 m, če se nočejo izpostavljati nevarnosti, da jih sovražnik sestrelji. Še pred brzostrelnimi topovi pa smo dobili strojne puške, ki so danes eno izmed najbolj učinkovitih sredstev, kar jih uporablja pehota.

Avtomatično orožje gradé danes v glavnem po treh načinih. Pri vseh treh poganja pritisk razstrelivnih plinov mehanizem, ki izmetava tulce in oskrbuje orožje z novimi naboji.

Najpreprostejši je prvi način, pri katerem pritisk zgorelega smodnika požene ob istem času kroglo skozi cev, prazni tulec pa z zaklopom vred nazaj, kjer padajo izpraznjeni naboji iz cevi in se vlagajo novi. Ta izvedba je mogoča le pri najmanjših vrstah orožja, pri strojnicah. Slabost takega orožja pa je v tem, da pride spodnji del tulca takoj po strelu, t. j. ko je izstrelak še v cevi, s svojim koncem iz strelne cevi. V notranjosti tulca je isti pritisk, kakor v cevi sami. Zaradi tega mora biti tulec tako izdelan, da ga pritisk ne raztrga. Kljub temu pa je še vedno nevarno za strelca, da ga ne poškodujejo plini, ki bi utegnili udariti iz cevi. Tulci se smejo pri takem orožju uporabiti samo za en strel.

Pri drugem načinu izdelave je delovanje isto, samo v prvem trenutku zadrži poseben zatik zaklop, da se ne more premakniti nazaj, in cev ostane zaprta. Na drugi polovici strelne cevi je odprtina, ki je po kanalu zvezana s posebnim cilindrom, v katerem tiči premakljiv bat. Ko gre krogla mimo omenjene odprtine v strelni cevi, imajo plini preko kanala odprto pot v cilindru. Pritisk, ki deluje v cilindru, pomakne bat navzven. Gibanje bata preko vzvodja odmakne zatik. Vse to se izvrši v zelo kratkem času, še preden je krogla zapustila cev. Zato se pritisk plinov v strelni cevi izrabi tudi za to, da odmakne zaklop, ki ga zatik ne ustavlja več, izvrže tulec in vzame nov naboj.

Pri obeh do sedaj opisanih vrstah je cev trdno pritrjena na podstavek. Pri tretjem načinu sestave pa se strelna cev tudi sama pomika. Kadar top ne strelja, pritiska močno pero na cev, da ostane vedno v istem položaju. Sunek, ki nastane pri strelu, požene cev nazaj. Zaklop, ki ga poseben zatik drži v cevi, se na tej poti sprosti in pritisk plinov ga požene iz cevi, da zamenja izstreljen naboj z novim.

Kakor vidimo, se pri vseh treh načinih izrablja za polnjenje in izpraznjevanje orožja pritisk razstrelivnih plinov. Zadnja dva načina samo spopolnujeta prvi način toliko, da poseben zatik zadržuje zaklop in s tem zapira cev toliko časa, dokler tulec nabojev ni več izpostavljen pritisku plinov, ko se pomakne iz cevi.

Z vpeljavo avtomatičnega orožja so uvedli tudi nove izstrelke. Izstrelki strojnih pušk in topov s kalibrom pod 2 cm imajo polne krogle, pri večjih kalibrih pa so krogle polnjene z eksplozivom. Granate so izdelane tako, da se razlete, kakor hitro se zadenejo v kak predmet. Strelivo te vrste predstavlja za letalo dosti večjo nevarnost kakor n. pr. krogle strojnih pušk. Ogenj iz strojnic letala samega ne ogroža, razen če zadene posebno važen del, n. pr. tank za bencin, ali če ubije pilota. Na krilu samem ali na trupu pa strojnica ne napravi posebne škode. Krogla pusti pač luknjo za seboj, aerodinamične lastnosti in nosilnost krila

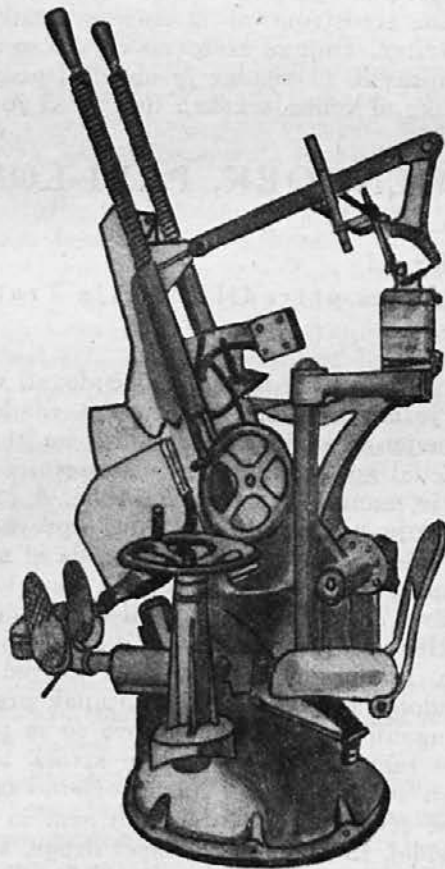
pa se s tem ne spremenijo. Proti učinku strojnic so moderna letala na vseh važnih mestih zavarovana z oklepom.

Zoper letala se uveljavlja strelivo brzostrelnih topov. Že izstrelki majhnega kalibra imajo tako probojno moč, da prebijejo nosilce v krilih in krmilih, če jih zadenejo. Pa tudi če ne zadenejo prav glavnega nosilca, raztrga eksplozija izstrelka ploskve krila. Že majhna, 11 dkg težka granata s premerom 2 cm napravi v kovinsko krilo luknjo s premerom pol metra. Granate brzostrelnih topov so v zadnjem delu napolnjene s posebno snovjo, da puščajo za seboj svetlo sled, ki olajša strelcu nadzorstvo streljanja.

Pri veliki količini razstreliva, ki jo v resnični vojski izstrelijo avtomatični topovi, je nevarnost, da izstrelki poškodujejo lastno vojaštvo. Da se to prepreči, so granate tako izdelane, da se šele po petih do sedmih sekundah razleté v zraku, preden padejo na tla.

Uspešna uporaba brzostrelnega orožja je v veliki meri odvisna tudi od naprav za merjenje. Navadne muhe kakor pri puškah tu ne zadoščajo več, ker je strelna razdalja tako velika, da je treba upoštevati hitrost premikajočega se predmeta, ki ga hočemo zadeti, čas, ki ga potrebuje izstrelak, preden pride do cilja, in privlačnost zemlje, ki vpliva na izstrelak, ker pot krogle ni ravna, temveč lok.

Na naši sliki je narisana preprost vizir, ki je v rabi pri strojnih puškah, namenjenih za boj z letali. Kako taka puška deluje, je razvidno iz slike. Seveda si predstavljajmo, da leti letalo vodoravno. Od trenutka, ko je vojak sprožil puško, pa do trenutka, ko naj bi bilo letalo zadeto, preteče določen čas. Pot, ki jo letalo

Ladijski protiviavionski top, kal. 2 cm.

preleti v tem času, mora seveda strelec upoštevati. To pa mu je omogočeno z opisanim vizirjem. Vojak nameni cev strojnice tako, da leti letalo proti sredini elipse. V trenutku, ko se letalo dotakne oboda elipse, sproži vojak puško in strelja toliko časa, dokler letalec ne preleti sredine. Nato začne meriti znova. Če letalo ne leti vodoravno, če se dviga in pada, uporabljajo namesto elipse krog. Na naši sliki narisani vizir je tako zgrajen, da strelec začne streljati v trenutku, ko se letalo dotakne zunanjega kroga, in preneha, ko se dotakne notranjega kroga. Če pa leti letalo proti strojnici pod zelo ostrim kotom, se strelja toliko časa, dokler letalo ne preleti sredine vizirja.

Pri večjem orožju (topovi nad 2 cm premera) ta preprost vizir ne zadošča. Zaradi večjih razdalj moramo pri topovih upoštevati tudi privlačno silo zemlje. Nagnjenost cevi je tu odvisna torej tudi od nastavnega kota. *Ker letijo letala lahko tudi v velikih višinah, do 10.000 m, morajo biti taki topovi opremljeni z zelo natančnimi optičnimi pripravami. Nagnjenosti cevi zlasti pri velikih kalibrjih ne uravnavajo neposredno po napravi na topu, ampak po navadi posebej razberejo in izračunajo na posebnih računaljih, strelec pa nastavlja cev po izračunanih rezultatih. Takega topa seveda ne more upravljati en sam človek, ampak delo se razdeli na več oseb: prvi strelja, drugi upravlja instrumente za merjenje, tretji izračunava iskane vrednosti. Seveda pomaga pri merjenju tudi svetla črta, ki jo granata pušča za seboj.

Dostikrat beremo, kako grozna bo bodoča vojska prav zaradi letalskih napadov, kako hitro bo vojska končana, ker bodo nasprotniku uničili z letalskimi napadi zaledje. Skušnja pa kaže, da kljub vsem modernim bojnim sredstvom ni mogoče v kratkem času vsiliti odločitve. Tudi za svetovno vojsko so se narodi skrbno pripravili, in vendar je obveljal pregovor, da konec vojske ni vedno v rokah tistega, ki jo je začel.

LEEUWENHOEK, PRVI LOVEC MIKROBOV

Paul de Kruif

Po angleškem priredila Marija Tratuikova

3.

Njega ni bilo prav nič sram občudovati nemogoče stvari, ki je nanje naletel v naravi, a vendar je občutil razburjenje, ki je mejilo skoraj na gnus, ko je prvič zagledal gomazeče »nesrečne zverinice«.

Tako je namreč imenoval mikrobe. A zatrdno še ni verjel vanje, njega je bilo pač težko preveriti. Tiste živalce so bile že kar preveč majhne, da bi mogle biti resnične; preveč neznane, da bi jih mogel imeti za resnično žive. Zato jih je ogledoval tolikokrat in tako dolgo, dokler ni dobil krča v roki, s katero je držal mikroskop, in dokler ga ni v očeh preveč ščemelo, ker je predolgo in po sili gledal. Ampak prepričal se je, da je uganil pravo! Vedno znova so se pojavljale živalce, ne samo enovrstni majhni stvori, temveč še drugačni in večji kot prvi. Na neverjetno tankih nožicah so se stvori gibčno premikali sem in tja. Teh še nisem videl. In tu vidim že zopet druge, ki so tako drobni, da ne morem prepoznati oblike. Živi pa so! Saj hodijo naokoli po svojem svetu, pretečejo velike

razdalje v vodeni kapljici, ki jo imam v mali cevki. Kako gibčne so te živalce! Obstanejo, videti so, kakor da bi stale na točki. Potem se zavrtje in vrte z naglico kakor vrtavka. In krog, v katerem plešejo, ni večji kakor peščeno zrno. Tako je zapisal Leeuwenhoek.

Leeuwenhoek ni stikal za gradovi v oblakih, bil pa je mož z železno voljo. Malokdaj je pletel domneve; česar ni videl, ni maral meriti. Zdaj bi bil pa za vse na svetu rad napravil mero, s katero bi mogel izmeriti kaj tako majhnega, kakršne so bile njegove »zverinice«. Svoje nizko čelo je nagrbčil in mislil: »Kako velika je neki v resnici zadnja in najmanjša od teh živalic?« Prebrskal je vse s pajčevino prepredene kotičke svojega spomina, vse tisoče drugih stvari, ki jih je študiral s toliko natančnostjo. In izračunal je: »Zadnja vrsta živalic je tisočkrat manjša kakor oko odrasle uši.« Mož je bil zares natančen! Danes vemo, da je oko uši zanesljiva mera.

Toda odkod so prišli čudni, majhni prebivalci deževne kapljice? Z neba? Iz tal? Ali so se skrivoma splazili preko roba v lonec? Ali jih je božja volja ustvarila ta dan iz nič? Leeuwenhoek je veroval v Boga z isto pobožno vero, kakor katerikoli drug Holanec sedemnajstega stoletja. Vedno se je skliceval na Boga kot Stvarnika vesoljstva. Pa ni samo veroval v Boga, tudi iskreno ga je občudoval, ker je videl, da je Bog umetnik, ki zna tako lepo izoblikovati perutke čebel! Toda Leeuwenhoek je bil trezen mislec. Njegova zdrava pamet mu je pravila, da pride življenje le iz življenja. Z vsem srcem je veroval, da je Bog v šestih dneh ustvaril vsa živa bitja, in ko je postavil življenje v tek, je nehal stvarjati v snovnem svetu in tako rekoč sedel, da kdaj poplača dobre raziskovalce in kaznuje šušmarje. Leeuwenhoek je nehal ugibati, ali niso živalce morda prišle iz nebes. Bog gotovo ni pričaral teh živalic iz nič v posodo z deževnico. Kako bi se prepričal, od kod so? »Eksperimentiral bom«, je zagodel.

Ker je deževalo, je takoj dodobra umil vinski kozarec, ga posušil in podržal pod izliv korita pod kapom. S cevko, ki je bila tanka kakor las, je vzel majhno kapljico, ki je morala takoj pod lečo. »Seveda, nekaj zverinic že plava v njej. Še v čisti deževnici jih dobim!« Toda s tem prav za prav ni nič dokazal; mogoče so živele živalce v koritu pod kapom, kjer jih je voda izprala.

Zdaj je vzel veliko porcelanasto skledo, znotraj »modro pološčeno«, jo lepo umil, šel z njo na dež in jo postavil na vrh velikega zaboja, da bi deževne kaplje ne mogle v posodo naškropiti tudi kaj blatne zemlje, od katere so se odbijale. Prvo vodo je izlil, da bi bila skleda nedvomno popolnoma čista. Iz druge vode je pazljivo pobiral kapljice v svoje tanke cevi in šel z njimi v delavnico.

»Dokazal sem! V tej vodi ni niti ene zverinice! Ne pridejo izpod neba!«

In to vodo je shranil; uro za uro, dan za dnevom jo je oprezal in četrti dan je videl, da so se v vodi začele nabirati neznatne zverinice, obenem z drobci prahu in z lisami nitk. Mož je imel glavo na pravem mestu. Ni hitel s člankom za Royal Society, da bi ji povedal o svetu življenja, ki ga ni nihče niti najmanj slutil in ki ga je on odkril. Obračal je svoje leče na vse mogoče vode: v svoji delavnici na postano vodo,

na vodo iz ne preveč snažnih kanalov v Delftu in na mrzlo vodo iz globokega vodnjaka na domačem vrtu. Zverinice je našel vsepovsod. Ni se mogel načuditi njihovi strahotni majhnosti, tisoči so bili videti na kupčku kakor peščeno zrno. Primerjal jih je z majhnim, umazanim sirovcem, kar je pomenilo isto, kakor če bi primerjal čebelo s konjem. Nikoli se ni naveličal opazovati, kako »prožno so plavale naokrog med drugimi, kakor roj mušic v zraku«.

Seveda se je mož tudi motil. Blodil je, kakor blodi vsak, ki nima podlage; spotikal se je, kakor se spotakne vsak, ki naleti na nekaj, česar ni nikoli iskal. Njegove zverinice so bile čudovite, a njemu niso zadostovale; vedno je kje kaj brskal, vse je hotel videti natančneje, vsemu je poskušal najti vzrok. »Od kod je oster okus popra?« Tako se je vprašal nekega dne in uganil je: »Na drobcih popra morajo biti pičice, ki dražijo jezik, če uživamo poper.« Toda ali ima poper res take pičice?

Ukvarjal se je s suhim poprom. Kihal je. Potil se je, vendar ni mogel dobiti tako majhnih poprovih okruškov, da bi ne bili preveliki za njegove leče. Da bi jih omehčal, jih je več tednov namakal v vodi. Poprove pičice je z vodenimi kapljicami prenesel v cevke, tanke kakor las. In je gledal.

Kar je videl, je celó tega hladnokrvnega moža spravilo iz ravnotežja. Pozabil je na ostre poprove drobce. Z zanimanjem majhnega, pazljivega dečka je opazoval veseljačenje »neverjetnih nožic raznovrstnih živalic, ki so se mično kretale, prekopicemale sem in tja, naokoli in v stranske smeri, tako in drugače«.

Tako se je Leeuwenhoek spotaknil ob izvrsten način razplojevanja njegovih novih »zverinic«.

In zdaj je bilo treba o vsem tem pisati velikim gospodom v London. Po domače jim je opisal svoje začudenje. Z lično pisavo je izpolnil stran za stranjo. S preprostimi besedami jim je povedal, da bi v neznanatno hrapavo peščeno zrno lahko vtaknil milijon teh živalic in da jih je v eni kapljici njegove poprove vode, kjer se tako dobro razvijajo in razmnožujejo, več kakor 2,700.000.

To pismo, prevedeno v angleščino, so prebrali učenim nevernežem, ki niso nič več hoteli verjeti v čarodejno moč samorogovega roga. Učeni zbor se je hehetal. Kaj! Holanec jim hoče natvesti, da je odkril tako majhne zveri, da bi jih mogel v eno vodeno kapljico vtakniti toliko, kolikor je ljudi v njegovi domovini? Nesmisel! Sirovec je nedvomno najmanjše bitje, kar jih je Bog ustvaril.

Toda vsem članom ni bilo do tega, da bi brili norce iz njega. Leeuwenhoek je bil presneto natančen mož. Vse, o čemer jim je kdaj pisal, se je izkazalo za resnično. Zato so vratarju znanosti odpisali in ga prosili, naj jim natančno opiše, kako je izdelal svoj mikroskop, in naj jim pojasni, kako opazuje.

To pa je Leeuwenhoeku pognalo kri v glavo. Vseeno mu je bilo, če so se mu smejali butci v Delftu. Toda Royal Society? In je mislil, da so gospodje filozofi! Mar naj jim izda podrobnosti, ki jih hočejo vedeti, ali naj od danes zanaprej vse, kar bo odkril, obdrži zase? Jezen je premišljeval: »Moj Bog, kar

tako hočejo izvedeti podrobnosti in jaz sem se za žive in mrtve trudil, da sem jih 'dognal! Kako so me norci zasmehovali, kaj vse sem moral prestati, preden sem svoje mikroskope izpopolnil, preden sem se naučil prav gledati!«

Toda ustvarjalci potrebujejo poslušalce. Prepričan je bil, da bi morali neverneži iz Royal Society, če bi hoteli utajiti obstoj njegovih živalic, ravno tako trdo delati kakor on, ko se je trudil, da jih je odkril. Zato jim je odgovoril in jim na dolgo in široko razkladal, da jim ni nikoli povedal preveč. Pojasnil jim je, kako izračuna število mikrobov — moderni lovci mikrobov računajo z vsemi mogočimi aparati komaj natančneje! Izpisal jim je svoje račune: deljenja, množenja in seštevanja, da je bilo pismo podobno šolarjevi računski nalogi. Nazadnje jim je še zatrdil, da je veliko ljudi v Delftu z občudovanjem gledalo čudne, nove živali pod njegovo lečo, tako dva božja služabnika, en javen notar in še osem drugih, ki jim je vredno verjeti. Ni pa se mogel odločiti, da bi jim povedal, kako je izdelal svoje mikroskope.

Mož je bil strašno nezaupljiv. Svoje leče je sam držal ljudem pred očmi, ko so gledali skozi. Če se je kdo spozabil in sam prijel za mikroskop, da bi bolje videl, ga je utegnil nagnati. Bil je kakor otrok, ki bahavo in boječe kaže tovarišem veliko, rdeče jabolko, a ne pusti, da bi se ga kdo dotaknil, ker se boji, da bi tudi ne ugriznil vanj.

Royal Society je zdaj naročila Robertu Hookeju in Nehemiahu Grewu, naj izdelata kar se dá najboljše mikroskope in pripravita poprovo vodo iz najfinejšega popra. Petnajstega novembra 1677 je prišel Hooke na sejo z mikroskopom, ki so si ga tako zelo želeli. Izkazalo se je, da Anton Leeuwenhoek ni lagal. Zakaj videli so čudovite zverinice. Gospodje so skočili s sedežev in se zdrenjali okoli mikroskopa. Gledali so in vzklikali: »Leeuwenhoek zna čarati!« Malo kasneje ga je Royal Society imenovala za svojega člana, poslala mu izbrano lepo člansko diplomu, v srebrni škatlji z grbom družbe na pokrovu. Ganjen jim je odpisal: »Služil Vam bom zvesto, do konca dni svojega življenja.« In njegova beseda je veljala toliko kolikor on. Po pošti jim je pošiljal pisma z zabavnimi mešanicami jezikovnega kramljanja in znanstvenih obravnjav, dokler ni umrl (1723), star devetdeset let. A da bi jim poslal mikroskop? Tega, žal, ni mogel, dokler je bil živ. Royal Society je celó odposlala k njemu dr. Molyneuxa, da bi kaj več poizvedel o vratarju, ki je s svojo znanostjo odprl vrata v nevidnost. Molyneux je ponudil Leeuwenhoeku visoko ceno za kateregakoli od njegovih mikroskopov, saj enega bo lahko pogrešil, ko jih je imel na stotine v kabinetu zraven delavnice. Kaj še! Leeuwenhoek je na skrivaj skrbno pazil, da bi se ta nedvomno na moč pošteni obiskovalec ničesar ne pritaknil ali celó izmaknil.

»Vaši instrumenti so čudoviti,« je priznal Molyneux, »tisočkrat jasneje kažejo stvari kakor najboljša leča, ki jo imamo na Angleškem!«

Leeuwenhoek je odgovoril: »Gospod, ne veste, kako rad bi vam pokazal svojo najboljšo lečo in kako rad bi vam razložil, kako jaz opazujem, toda to sem namenil samo sebi in tega ne pokažem nikomur, niti svoji družini.«

(Konec v drugo.)

NOVE KNJIGE

Fran Milčinski: Ptički brez gnezda. Druga izdaja. Ilustriral Henrik Smrekar. Str. 288. Izdala Mohorjeva družba 1937. — Ptički brez gnezda so brez dvoma ena naših najboljših vzgojnih povesti. Pisatelj, ki je bil dolgo let mladinski sodnik, je imel priliko dodobra spoznati najraznovrstnejše življenjske usode mestnih in predmestnih izgubljenecv, zato je najbolj poklican, da jih tudi obsoja ali oprošča. Zlasti staršem je mogel kot sodnik in v povesti kot pisatelj postaviti pred oči jasno zrcalo, v katerem so videli svoje napake in svojo krivdo. Tudi v Ptičkih zadene krivda za pokvarjenost ali nesrečno usodo otrok njihove starše, ki se zanje malo ali nič ne brigajo. Trije so ptički-dečki, ki v povesti nimajo svojega gnezda, doma, in zoré pod vplivom okolice, ulice, knjig itd. Stanko je sin delomrzneža Kocmurja ter od vseh najbolj samostojen v lopovščinah in najbolj zrel v pokvarjenosti. Drugi ptiček je Tonček, sin čevljarja Pirca, ki so ga starši vzeli s kmetov, kjer so ga imeli dolga leta, ne da bi se kaj zmenili zanj, sedaj pa hočejo, da bi jim bil sin. Tretji je Milan, sin odvetniškega pripravnika Jeraja; ta išče ljubezni, katere pri starših ne najde, pri stari dekli Jeri. Vsi trije so prav za prav brez staršev in zato tudi zaidejo na stranska pota, čutijo pa vsi, da bi jih na dom mogla vezati le ljubezen, saj se zato tako veže Milan na Jero in Tonček na teto s kmetov, ker čutita v njiju ljubezen. Ob teh treh ptičkih spoznamo tudi tri proletarska gnezda, družine treh vrst: družino »gospoda« Kocmurja, ki mu ne diši nobeno delo, ampak živi od prevejanih lopovščin in kraje, dom obrtnika Pirca, ki je mogočen v besedah, a slaboten v dejanju, ter rodbino inteligenčnega proletarca Jeraja, »narodnega delavca«, in njegove dične gospe, mestne dame, ki pa mora končno svoje meščanstvo le opustiti in začeti novo življenje. Novo življenje začno navsezadnje vsi, saj pisatelj razgrne pred nami njih rožnato, boljše ali poboljšano prihodnost. Pisatelj namreč ni hotel napisati povesti o tragiki predmestnih ljudi, zlasti otrok, ampak vzgojno povest za starše in mlade ljudi v prijetnem komičnem, satiričnem slogu. Komika povesti Milčinskega ni v osebah in dejanju, ampak v besedah in karakterizaciji. Celoten duh povesti ni resen in težak, ampak veder in humorističen, dobrohoten in prizanesljivo sodeč. V tem je Milčinski nekako naš Dickens, s katerim ima skupno humoristično noto in življenjsko vedrost. To drugo izdajo je nad vse posrečeno ilustriral Hinko Smrekar, kar je na naslovni strani slučajno izpadlo. Res se težko kdaj srečata dva po duhu svoje umetnosti tako sorodna umetnika, kot sta tu Milčinski in Smrekar. Zdi se mi, da bo ta ilustrirana izdaja Ptičkov brez gnezda postala enako ljudska knjiga, kot je postala splošna slovenska last Mohorjeva izdaja Jurčičevega Desetega brata. Po svojih odlikah Ptički to vsekakor zaslužijo. Viktor Smolej.

Poljske novele. Izbral in prevedel France Vodnik. Mohorjeva knjižnica 97. Celje 1938. — Poljska književnost nam je vsaj v svojih starejših predstavnikih še precej znana, manj prevajamo njena novejša dela. Lepa je bila zamisel Mohorjeve družbe, razširiti v istem letu kar dve knjigi iz slovanskih književnosti. Sledile naj bi kmalu še ostale! Pred šestimi leti smo dobili izbor poljskih proletarskih novel, kjer so bili zastopani

tudi trije pisatelji iz pričujoče knjige, ki prinaša osem novel šestih pisateljev in dveh pisateljic. Za dve izmed njih je značilno vojaško ujetniško okolje, za tri pa graščinsko. Skoraj vse pa imajo narodnostni in socialni značaj in neko bolešno nesoglasje. Zato pogrešamo nekaj primerov iz čisto kmečkega okolja. Pričujoči izbor pa je značilen za snovni svet novejših poljskih novelistov, od katerih živé še štirje (Strug je umrl po izidu te knjige). Od idilične »Babice« Orzeszkowe in legende »Jezus in razbojniki« Tetmajerja gledamo poljsko življenje v domovini in tujini (Goetel, Strug). — Prevajalec je napisal za uvod oznako v knjigi zastopanih pisateljev. Sicer dobri prevod motijo nekatere pravopisne napake (n. pr. s prsi). Vilko Novak.

Bolgarske novele. Zbral in prevedel Tone Potokar. Mohorjeva knjižnica 96. zv. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1937. Strani 232. — Med letošnjimi knjigami izredne izdaje je izdala Mohorjeva družba kar dve zbirki novel in to: poljske in bolgarske. Tako smo spoznali kar dva slovanska naroda v književnem ustvarjanju od te strani. Medtem ko so nam Poljaki po drugih, večjih delih že kolikor toliko znani, tega ne moremo reči o Bolgarih. Lahko pa trdimo, da skoraj vsi drugi narodi (Francozi, Nemci, Italijani, Srbi, Hrvati, Romuni i. dr.) bolje poznajo bolgarsko književnost v prevodih kot mi. Do zadnjega časa je bilo malo stvari prevedenih v slovenščino, pa še te so neznatne. Knjigo bolgarskih novel bi lahko imenovali prvo večje delo v knjižni obliki, ki je prevedeno iz izvornika. — Prvih 21 strani zavzema kratek pregled bolgarske proze. Pregled je kratek, dober in izčrpen, seveda kolikor zadeva prozo, medtem ko pesništvo niti omenjeno ni. V tem pogledu je ta pregled nepopoln. Pogrešam tudi na koncu tega pregleda navedbo uporabljene literature. — Na ostalih dve sto straneh je zastopanih devetnajst predstavnikov bolgarske proze, med njimi dve pisateljici, s prav tolikimi novelami. — Prevajanje iz bolgarščine na slovenščino ni lahko, ker je zgradba bolgarskih stavkov popolnoma svojstvena in ne zadošča, da jezik samo dobro razumeš, temveč ga je treba tudi temeljito obvladati v vseh podrobnostih in posebnostih. O tem prevodu lahko rečem, da se je posrečil. Ne morem pa tega trditi o izboru. Ne gre, da bi zahtevali od človeka, da mora poznati tako obsežno slovstvo, kakor je bolgarsko, saj je prevajalec znan kot večš poročevalec iz sodobne hrvatske in srbske književnosti, toda o izberi iz bolgarskega slovstva bi se moral dodobra informirati pri Bolgarih samih in pri dobrih poznavalcih bolgarske književnosti. Tako bi dobili Slovenci v resnici dober izbor najboljših bolgarskih novel, ki bi nam bil ne le v čast in ponos, temveč bi iz njega spoznali tudi bolgarsko bit in dušo. Zbirka tudi ni urejena po nikakih vidikih. Pričenja jo največji in najplodovitejši bolgarski pisatelj Ivan Vazov z novelo Ded Nistor. Mislim, da bi moral prireditelj zbirke predstaviti ta vrh bolgarske književnosti s kako boljšo, močnejšo in res pravo bolgarsko novelo, kakor so n. pr.: Ded Joco gleda, Edna Blgarka, Ideli... ali kako drugo; to so pravi biseri bolgarske književnosti še dandanes; medtem ko bi uvrstil novelo Ded Nistor med drugovrstne ali celo tretjevrtne Vazovlje črtice. Sicer dobra in značilna za dobo pred nastopom vlade Georgijeve, Vazovi noveli snovno sorodna, je novela

Damjana Kalfova Indijski petelin, vendar mislim, da bi ne bilo nobene škode, če bi izpadla, ali pa bi jo zamenjala druga, boljša. Isto menim tudi o Igni, vaški tragediji Konstantina Petkanova. Vsekakor pa štejem prevajalca v zlo, da je izpustil dobre in pomembne pisatelje, kakor je n. pr. Todor Vlajkov, ki ga za I. Vazovim še danes največ beró in najbolj cenijo; in pisatelj še živi. Je izrazit pisatelj, ki nam opisuje v svojih povestih in novelah bolgarskega kmeta in bolgarsko vas, torej prav to, kar je za spoznavanje Bolgarov nam najbolj potrebno, a česar je v knjigi tako malo. Dalje tudi niso v zbirki zastopani pisatelji: Dobri Nemirov, Dimitr Šišmanov, Konstantin Konstantinov in še nekateri drugi, ki so gotovo bolj pomembni od teh, ki naj v zbirki predstavljajo bolgarsko prozo. — Vendar pa zbirka kljub tem pomanjkljivostim, ki sem jih tu omenil, v polni meri dosega svoj namen. Na take slabosti bi se bilo treba ozirati predvsem pri morebitni drugi izdaji, ali pa pri novi priredbi bolgarskih novel. Kljub tem pomanjkljivostim, ki ostajajo v manjšini, pa ima zbirka več dobrih stvari, ki odtehtajo slabe. Posebno pri mlajših pisateljih, s katerimi je prevajalec v očitnem stiku, je opaziti, da so podali izmed dobrega najboljše. Zato bi lahko rekli, da je druga polovica zbirke mnogo boljše in tudi mnogo bolj bolgarska. Posebno zadnjih šest pisateljev je zastopanih z najboljšimi prispevki, ki res dostojno predstavljajo bolgarsko prozo. V tem pogledu lahko izrazim samo svoje veliko zadovoljstvo ter sem prepričan, da bo tudi razvajeno slovensko beroče občinstvo enakih misli. — Knjigo je natisnila Mohorjeva tiskarna z lepimi črkami na finem papirju in v prikupni obliki. Sliko za platnice je posrečeno izdelal akademski slikar Slavko Pengov. Knjigo, ki je prva te vrste pri nas, ki ji je tudi namen spoznavanje bratskega nam naroda, vsem prijateljem lepe književnosti in slovanskega zblizanja najtopleje priporočam.

A. B-r.

Življenje svetnikov. 12. zvezek. Redna publikacija za vse ude Družbe sv. Mohorja. Celje 1937. — Znani francoski biograf Fr. Trochu, ki je klasično lepo popisal življenje arškega župnika, sv. Janeza M. Vianneya, je nekje zapisal: Ljudje, tudi neverni, imajo tako domotožje po svetosti, da gredo za njo, kjerkoli se pojavi. Arški župnik nam je zgled za to; pa tudi sv. Mala Terezija Deteta Jezusa in vsi drugi, tudi iz današnjih dni. — Na velike svetniške vzore vseh stoletij nam kaže tudi 12. zvezek Življenja svetnikov. Svetniki nam vedno sodobni, ker so posebljeno življenje Kristusovega nauka, in Kristusov nauk nikoli ne zastara. Tudi 12. zvezek je pisan v lepem jeziku in lepem slogu brez nepotrebne navlake. Skupno je v njem 30 poglavij. Največ je napisal neutrudno delavni dr. Fr. Jaklič, ki ima izmed 30 kar 24 sestavkov; potem Jernej Pavlin (Gospodovo spremenjenje, sv. Sikst in sv. Lavrencij); dalje dr. Franc Ušeničnik (Marija Devica Snežna in sv. Ivana Frančiška Šantalska) in Alojzij Stroj (sv. Bernard). Študentom in mladim ljudem bo posebno dobrodošel življenjepis sv. Janeza Berhmansa, ki je tako zelo ljubil Marijo. Prijatelji Frančiškovih ustanov bodo veseli sv. Klare in porciunkulskega odpuška. Marijini častilci bodo tu našli Marijo Devico Snežno, sv. Dominika, vnebovzetje preblažene Device Marije, sv. Joahima, sv. Hiacinta in sv. Bernarda.

Duhovniki, zlasti dušni pastirji, vidimo v svetniškem arškem župniku svoj vzor. Častilci presv. Rešnjega Telesa bodo veseli blaženega Petra Julijana Eymarda. Želel bi, da bi bila njegova biografija za nekaj strani obširnejša prav zaradi tega, ker je bl. Eymard tolik častilec sv. Rešnjega Telesa. Mohorjeva družba nam je leta 1935 izdala odlomek njegovih evharističnih premišljevanj; Življenje svetnikov pa naj nam bi bilo pokazalo življenje velikega evharističnega apostola. Trditev, da je leta 1856 po nasvetu predstojnikov izstopil iz reda maristov, ne bo držala. Šele po velikih in hudih borbah mu je tedanji generalni predstojnik maristov, pater Favre, to dovolil. — Knjiga je lepo ilustrirana; med 12 slikami je 7 domačih. Nekaj več slik bi knjigo zelo poživilo. — Mohorjeva družba zasluži vso pohvalo, da spravi nekaj nabožnih knjig med ljudi. Zdravega duhovnega branja nam tako manjka. Govorimo in pišemo o verski poglobitvi, priporočamo duhovno branje, knjig pa tako malo! Ne le samostanske družine, tudi posamezniki, ki jim dela v drugih jezikih niso dostopna, čutijo to potrebo. Jugoslovanska knjigarna nam je v svojih knjižnih zbirkah v vseh letih dala prav za prav le Lippertovo »Od duše do duše«. Ne vem, če je to dosti. Naša dolžnost pa je, da to, kar imamo, prebiramo in širimo med ljudstvom.

Ciril Potočnik.

Sveto pismo novega zakona. Prvi del: Evangeliji in apostolska dela. Drugi natis. Priredili dr. Fr. Jere, dr. G. Pečjak, dr. A. Snoj. Založil škofijski ordinariat v Ljubljani 1937. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. Strani VIII + 366. — Od prvega natisa, katerega prvi del je izšel leta 1925 in drugi leta 1929 v izdaji Bogoslovne akademije in založbi Katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani, se ta izdaja razlikuje v tem, da ima manj opomb, skrajšane uvode in dostavke, žepno obliko, preprosto vezavo in nizko ceno. Našemu novemu prevodu nove zaveze se je godilo tako kakor nemškemu prevodu kapucina Röscha: čez štiri leta je moral oskrbeti ljudsko izdajo. To je tudi namen tega drugega natisa. Že leta in leta smo take izdaje čakali. Ljudje so prosili zanjo. Zdaj si res lahko vsak katoličan prisrubi to knjigo vseh knjig. Želel bi si le še tole: nekaj izvodov naj bi bilo okusno vezanih, da bi jih lahko uporabljali za godovne in prazniške darove, in skoraj naj bi izšel še drugi del — potem naj bi oba skupaj natisnili na indijski papir ter skupaj vezali, da bi imeli tako ves novi zakon v eni priročni knjižici, kakor ga imajo drugi narodi. Ta izdaja pa zahteva, da moramo čimprej ustreči tudi drugi želji vernikov: treba je vendarle izdati slovenski misale!

N A Š E S L I K E

TRI DELA JURIIA ŠUBICA

Obiskovanje Marijino. To lepo sliko, ki visi v oltarju cerkve na Rožniku pri Ljubljani, je Jurij Šubic dovršil leta 1888 v Parizu. Slika je prav velika, saj je visoka 2'53 m, široka pa 1'30 m. Podobna je v zasnovi in še posebno v barvni obdelavi slikam, ki jih je malo prej izdelal za cerkev v Osilnici. Kaže nam znani svetopisemski prizor, ki je podan sicer na precej običajen način, kakor je pač ugajalo povprečnemu okusu naročnikov, kaže pa vendar velikega mojstra, zlasti v čisto barvnem pogledu.

DOM IN DRUŽINA

TRI LUČCE

Joža Likovič

Stara mati šiva. K tej ljubki žanrski podobi ni kaj pripomniti. Delo je iz Jurijeve kasnejše dobe in je že pod vplivom francoskega modernega slikarstva luči in sonca. Prizor je prav domače podan. Zdi se, da je nameraval umetnik uporabiti motiv ob priliki za večjo kompozicijo in da je ta slika le prvi osnutek zanjo.

Par pod drevesom. Približno iz iste dobe, mogoče malo kasnejša, bo ta sličica, ki kaže, da je Jurij Šubic že zavestno zasledoval ideale sodobnega novega francoskega slikarstva, ki je pravkar zapustilo mračne slikarske delavnice in se posvetilo izključnemu slikanju prirode v polni dnevni svetlobi, v trepetajočem soncu in ob nejasnih meglenih razpoloženjih. Kaže nam podoba dvoje otrok, ležečih v travi na vrtu. Vsebinsko prav za prav zaman iščeš: v barvnem soglasju je smisel te študije, ki je pa enobarvna reprodukcija ne more prav prikazati.

*

Francè Košir: Šahisti. Res živa, kar utripajoča študija iz kavarne, kjer je risar ujel teh pet mladih ljudi, ki sedé v napetem razmišljanju okoli šahovske deske. Nič se prav za prav ne dogaja na tej risbi, pa je slika tako polna nekega nevidnega življenja, ki je zaenkrat le še zakrito in pridržano. — Risbo je Košir prenesel na litografski kamen, da so odtisi ohranili vso prvotno svežost, morebiti so postali celo mehkejši in nežnejši. Škoda, da se Košir zadnje čase ne bavi več toliko z grafiko, kakor se je nekda. Uspehi bi mu bili zagotavljeni, to dokazuje tudi ta litografija.

Albert Edelfelt: Božja služba ob morju. Med realističnimi slikarji, ki so proti koncu minulega stoletja delovali na Finskem, si je pridobil A. Edelfelt (1854—1905) slovito ime. Slikal je turobno, mračno finsko pokrajino z vsemi njenimi značilnostmi, zlasti pa so znane njegove žanrske slike, kjer podaja na nek preprosto trpek način življenje revnih kmetov in ribičev. V teh delih doseže mnogokrat resnično veličino in globoko občuteno življenjsko prepričevalnost. — Naša slika kaže prizor, ko opravlja duhovnik božjo službo zbranim kmetom in pomorščakom, ki so se zbrali od daleč. Ker ni na zapuščenih obali nobene cerkve ne kapele, se vrši obred kar pod milim nebom, kar daje v zvezi z resnobo, ki polni navzočne, prizoru nekaj nad vsakdanjost vzvišenega. — Slika je zdaj v Luksemburškem muzeju v Parizu.

Henri Dabadie: Bretanja. Med najznačilnejše pokrajine Francije spada ta zemlja, ki leži na polotoku istega imena, štrlečim v Atlantski ocean. Bretanja je kamnitna in pusta zemlja, ki le težko prehranja svoje revne, a žilave in skromne prebivalce. Mnogi se kot odlični pomorščaki bavijo z ribištvom, drugi obdelujejo skopo grudo. Bretonci so staro ljudstvo, ki še danes govori svoj lastni jezik, so zelo verni in navezani na svoje šege in nošnje. Staro Bretonko v značilni črni halji z oglavnico kaže naša slika.

Henri Jamet: Tih življenje. Ime te ljubke slike že pove vse: izraz pokojne sreče odseva z obraza babici, ki varuje vnučka v zibelki. Tako tiho je v tej mirni sobi, kakor da se je v njej ustavilo hrupno življenje, ki se peha tam zunaj brez prestanka in miru. Dvoje krajev življenja, najnežnejša mladost in zreła starost, pa kot da ni med njima nobene razdalje, nobene razlike, temveč da sta to le dva člena iste neskončne, večne verige, ki veže rodove in vekove.

Svečnica je svetel družinski praznik ljubezni in lučec, s katerimi se poslavljamo od jaslic. Še enkrat se zberemo v domačem krogu in se otročje lepo, brez predsodkov in spotakljivosti priklonimo Detetu, ki je razmaknilo siva stoletja in ganilo neštete do solz. Prazničen večer je poln milih obrazov, tajinstvenega lesketanja in šepetanja. Še vedno slutimo neslišne stopinje urnih pastircev, ki so se odpravili proti neznatnemu hribčku kraj Betlehema, nad katerim se je razvnela pričakovana in veličastna zarja z angelskim slavospevom. Zlati jezički sredi voščenih svitkov ogrevajo našo družinsko srečo, ki čemi ob vzhodu jaslic, lučce nam obetajo milost miru in detinsko zadovoljstvo. Tako se vrste naše božične skrivnosti, ki se plečejo od razprostrtih Jezusovih ročic do Marijinega naročja in naših src: pet veselih skrivnosti in šesta družinska skrivnost, ki jo slavimo obenem s četrto na današnji praznik grlic, golobčkov in očiščevanja. To je skrivnost družin, ki so obdarovane s posebnimi lučcami, z otročiči, ki so naše žive lučce, naše vse!

Tudi v naši družini imamo, hvala Bogu, lučce, in sicer tri žive lučce!

Prva lučca je Marija, ki je bila rojena o svečnici. „Svečka“ smo jo sprva klicali. Kako prijetno se je otajal naš družinski krog, ki je pogrešal bistrega sončka. Prvi jok, dolgo pričakovani nasmešek, oprezne kretnje z ročicami, sladek glas neznanega ugodja, vse to je pomenilo za nas tisoč neznatnih sledov, ki jih je puščalo Dete med nami. Kasneje smo se često znašli sredi čudovitih prizorov, ki nam jih je pripravil dobrodušni otroček zjutraj, opoldan in vselej. Kolikokrat smo bili iznenadeni zaradi nepričakovanega vprašanja. Marija nas je končno tesno povezala, da smo se odpovedali znancem in razvedrilu. Saj se nismo mogli ubraniti njenemu prosjačenju, ko nas je tako prijetno nadlegovala in zadrževala. Čebljanje okoli hiše, razvnmajochi vrtuljki smeha, rajanje, prvi domači prazniki, prva svečnica. Svečki sem prinesel tedaj okrašeno, blagoslovljeno svečko. Taki so spomini, taka je prva lučca!

Druga lučca je bil mali Jože, ki nam je minil kot duša v oljčnici, v kateri je zmanjkalo žlahtnega olja. Sedaj sije v nebesih, kjer migljajo zvezdice in se zibljejo nedolžni otroci. Jože je bil star komaj pol leta, pa ga je strgala iz naše srede nezaželena smrt. Nepozabno ostane slovo, ko so obšle drobnega trpina v mojem naročju predsmrtne muke. Še je strmel vame, še so se odpirale zbegane oči, trudna ročica se je zaupljivo oklepala moje trepetajoče dlani, kakor da sluti dotikljaj neizprosne smrti. Jaz sem ga skušal še enkrat razvneti z lepo pripovedjo, tolažil sem ga z zdravjem in vedro pomladjo, tedaj... Jože je zadnjikrat globoko zasopel in milo zajčkal. Posinele ustnice so se bolešno skrčile, oči so onemele, ročice so omahnile, smrt je stekla izpod okna. Dolgo smo žalovali, tolažila pa nas je zavest, da se je njegova duša vrnila k Bogu, kjer prosi za naš blagor. Resnično! Odtlej smo v božjih rokah!

In Šašek, naša tretja lučca! Majhen je še, ne more hoditi, le z ročicami neprestano krili in potrpežljivo dopoveduje: la, la, la... Kadar dvigne glavo v postelji, tedaj se zasveti vstric odeje dvoje očes, jasnih in živih kot dvoje lučec. Drobļjanček tako dolgo zre in prosi, da se moram pomuditi z njim, ga dvigniti in ogovoriti. Dete je pohlevno, komaj da se gane v naročju. Nalahno gre s toplo dlanjo preko mojih oči, kakor da hoče zabrisati sledove in gube skrbi in presenečenj. Nato me vnovič strmeče pogleda, lahen smehljaj zaigra okoli njegovih očes. Dve lučci! Ob njih se mi spočne najlepši dan, čemernost, razrvanost in zmeda sedanjih časov, vse za hip mine. Nebo je zopet visoko in modro, svež šopek cvetja zadehti pri nas. Moje ustnice so posladkane z otrokovim dihom, njegovi pogledi me ne utrujajo. In najlepše! Vsi smo deležni žarkov, ki se obilno usipajo iz Šaškovih očes.

Svečko svečki, dušo duši, lučco lučci! Tako je pri nas, ko se pred jasicami poslednjič v nemajo male lučce. Lučce, nepozabne lučce! Dajte, zatrnite se svetlo in prijazno! Naj zamigljajo vaši zlati plamenčki, da bomo pristrčno strnili svoja obličja, sklenili roke in se z našimi otročiči zazrli v nekdanje detinske dneve. Veseli in srečni bomo ponavljali: »Glej, zvezdice božje migljajo lepo!«

OKRAS K OBLEKAM

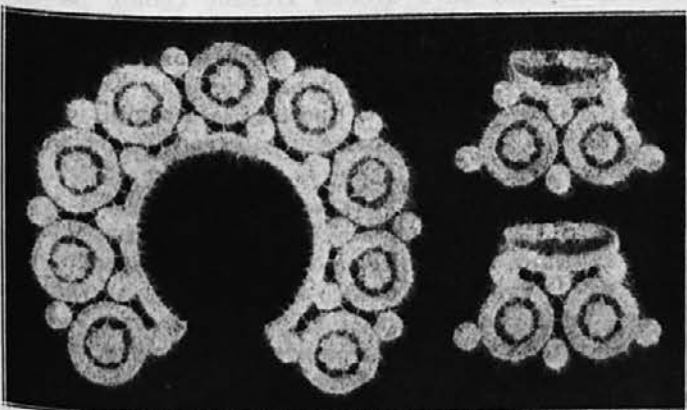
Eliza Skalický

Izbrati primeren okras k oblekam pri vratu je vedno najteže. Često zamenjamo pri stari obleki samo ovratnik in že dobi obleka popolnoma novo lice. Mali, okrogli ovratnik skoraj vsem lepo pristaja, razen osebam, ki imajo prekratek vrat. Te morajo paziti na to, da je izrez pri vratu spredaj daljši in koničaste oblike. Okrogel ovratnik dá licu mladostni izraz in je lep okvir za obraz, posebno še, če je napravljen iz čipk. Zadnje čase mnogo uporabljamo čipke vseh vrst in barv.

Ovratnik in manšete si same lahko kvačkamo ali pletemo. Pri tem se trudimo, da napravimo čim lepše oblike.

Ovratnik in manšete, ki jih vidimo na naši sliki, so kvačkani trakovi in zvezdice iz temnorožnate volne »Angora«. Trakov nakvačkamo iz gostih in verižnih petelj: iz 1 goste, 1 verižne, 1 goste, 1 verižne, obrnemo, nato zopet znova. Za vsak kolobar naredimo 15 cm traku, trakove sklenemo.

V sredini kolobarja naredimo preproste zvezdice, za katere nakvačkamo 8 verižnih petelj in jih sklenemo;

nato delamo v vsako teh petelj 1 gosto petljo in med vsako gosto 3 verižne petlje. Male kolobarje kvačkamo tako, da delamo 4 verižne petlje, jih sklenemo in v to zanko nakvačkamo 12 šibičnih petelj. Ko imamo vse to napravljeno, prerišemo vzorec na trd papir ter zvezdice in male kolobarje pripnemo. Velike kolobarje pa pripnemo tako, da se lepo priležejo. Notranje robove nalahko nabereemo, ko delamo mostičke med zvezdicami in kolobarji. Vse zvežemo med seboj tako, kakor je na risbi krojne pole v tej številki narisano.

SLIKANICE — VZGOJNO SREDSTVO

Po prof. dr. Hildegardi Hetzerjevi Jelica Kuret

Mnoge matere že vedó, da so slikanice važna reč in da se z njo otroci zelo zamotijo. Slikanice so otrokom izredno všeč, so pa tudi važno vzgojno sredstvo, ki ga zlepa ni mogoče nadomestiti. Zato so za vsakega vzgojitelja zelo važne.

Najprej pogledjmo, kakšno vzgojno vrednost imajo slikanice. Pri ogledovanju slikanic ima otrok priložnost, da si podoba (predmet) mirno ogleda. Kdor z majhnimi otroki pregleduje slike, ve, da se je treba takemu mirnemu ogledovanju šele priučiti. Dokler je otrok še prav majhen, ga zanima bolj listanje, kazanje in prijemanje kakor pa mirno ogledovanje. Trileten otrok na primer pregleda v treh ali petih minutah slikanico, ki si jo je šestleten otrok ogledoval 20 do 30 minut. Slikanice s premakljivimi podobami, ki jih otrok lahko sam premika, omogočajo prehod od nemirnega listanja k skrbnemu ogledovanju. Opazovati moremo, da otroci prvega razreda, ki slikanic niso vajeni, prav tako ravnaajo z njimi kakor majhni otroci, ki za ogledovanje slik še niso zreli.

Slikanica otroku pomaga, da tisto, kar mu pripovedujemo, tudi vidi. S tem mu olajšamo predstavo. Šaj tudi odrasel človek potrebuje v tem smislu slikanice; za to so mu časopisi s podobami, podobe v knjigah in kino. Ogledovanje leksikonov, prirodopisnih knjig, kjer je vse naslikano, je otrokom v veliko veselje. Slike mu oživé predstave o stvareh, ki jih morda nikoli ne bo imel prilike videti. Seveda služi slikanica posredovanju znanja šele pozneje. Prve slikanice morajo predstavljati slike iz otrokovega vsakdanjega sveta. Čudimo se, s kakšno vnemo si ogleduje otrok take slike iz vsakdanjosti. Vzrok temu je dejstvo, da otrok pri uporabi predmetov niti ne pride do tega, da bi si jih ogledal. Žogo meče in spozna, da odskakuje, punčko slači in oblači, toda komaj si jo utegne natanko ogledati. Pogosto si res natančno ogleda šele v slikanici stvari, ki ga obdajajo v življenju. Zato so prve slikanice za to, da si otrok v njih ogleda predvsem stvari, ki jih v življenju srečuje. Šele kasneje naj pridejo na vrsto stvari, kakršnih morda ne bo zlepa videl.

Otrok pri ogledovanju slikanic tudi lepočutno (estetsko) doživlja, čeprav pogosto le podzavestno. Razni pojavi nam to dokazujejo: Otroku so podobe v pisanih barvah ljubše kakor samo enobarvne (črn tisk, fotografije); določeni barvi daje prednost pred drugo. Te otrokove umetniške potrebe pri sestavljanju slikanic popolnoma zanemarjajo. Realistične slike otrok odklanja, ker jih ne more razumeti (per-

spektiva!), a tudi z ekspresionističnimi ne ve kaj početi. Otroku tudi ne ugajajo slike, ki so jih narisali njegovi vrstniki. Zahteva slike, pri katerih odpadajo vse postranske stvari in so jasno vidne le karakteristične oblike. Jasnost linije je posebno važna! Slikovite podobe, pri katerih stopi linearnost v ozadje, otrokom ne ugajajo.

Slikanice v drugem in tretjem letu predstavljajo le vsakdanje življenje, ki obdaja otroka. Od četrtega leta dalje pa dajemo otroku že slike, vzete izven njegovega vsakdanjega življenja. Pri tem pa moramo paziti, da slike ne predstavljajo stvari, ki so otrokovemu dojemanju le preveč odmaknjene in tako pretežke; otrok zanje nima zanimanja. Za tuje noše, notranjo vsebino, zelo tujo zgodbo nimajo otroci smisla niti v šolski dobi, kaj šele v predšolski!

Prva slikanica naj predstavlja posamezne predmete: žogo, žlico itd. Druga slikanica naj že pokaže, da nekdo žogo meče, da z žlico je itd. Poudarek je tedaj že na dejanju, ne več zgolj na predmetu samem. Pokrajina otroka še ne zanima. Na sliki, ki predstavlja bližajočo se nevihto, opazi otrok le kužka v ospredju. Tudi še noče tihožitij in portretov: slika mu mora nekaj povedati! Za posebljanje živali in stvari, ki jih slike predstavljajo, ima razumevanje šele petleten otrok.

V drugem in tretjem letu opazuje otrok samo posamezne stvari ali osebe na slikah, nikakor pa še ne dejanja. Omeji se na to, da našteva, kaj na sliki vidi, nikar pa da bi pripovedoval, kaj se godi. Enako ravna otrok še pozneje pri vseh slikah, katerih dejanja ne more razumeti.

Vsi dogodki, ki jih slika predstavlja, naj bodo preprosti. Otrok še ne zna sklepati, n. pr. da je bil pes tepen, ker je potegnil prt z mize. Kmalu pa razume, kaj slika predstavlja, če pes vleče prt z mize.

Mnogim otrokom so vseč slikanice brez verzov. Preveč besedila odvrača otroka od opazovanja in povzroča, da se preveč enostransko posveti le besedi in si slike ne ogleda dovolj natančno. Prve slikanice naj bodo brez besedila, posebno zato, ker se govor ne razvija pri vseh otrocih enako. Vsaka mati bo znala otroku sliko primerno razložiti. V tretjem letu pa naj dobijo otroci slike s kratkimi verzi. Verzi olajšajo otroku prehod k opazovanju na isti način kakor s premakljivimi podobami. Pravo besedilo, ki slike po vrsti spremlja in pojasnjuje, prihaja v poštev šele v petem letu, ko je treba vsebino slike (dogodek) tudi z besedami izraziti, da si jo otrok duševno osvoji. Da je besedilo v skladu in v pravilnem razmerju do slike, je zelo važno. Iz vsega tega seveda ne sledi, da otrok besedilo vedno tudi razume in da je pri vseh slikah neogibno potrebno. S kakšnim veseljem si otroci izmislijo besedilo k slikam, če ga še ni! Otroci so vedno veseli tudi slik brez besedila. Tudi taka slikanica razvija oko, čustvo in razum.

KUHARICA

Repna juha.

Skuhaj v 1 l vode debelo, olupljeno in nakrhljano repo s ščepom kumne. Posebej pa kuhaj dva debela, olupljena, na majhne kocke zrezana krompirja. Ko je oboje kuhano, segrej v kozi veliko žlico masti ter stresi vanjo žlico moke in žlico drobno zrezane čebule. Ko prežganje blede zarumeni, prideni pretlačeno repo in krompir z vodo vred, osoli, prideni žlico paradižnikove mezge in ko nekaj minut vre, je juha pripravljena.

Kuhano goveje meso v pikantni omaki.

Razreži prav drobno srednje veliko čebulo, jo stresi v kozo, prilij dve žlici kisa in kuhaj nekaj minut, da se zgosti. Nato prideni 4 dkg surovega masla ali masti pečenke in žlico moke ter mešaj, da prav malo zarumeni. Nato prilij veliko zajemalko ($\frac{1}{2}$ l) juhe ali tople vode, osoli, prideni eno do dve kisli kumarici, zrezani na rezance, in kuhaj četrt ure. Nato prideni $\frac{1}{2}$ kg za prst debelih rezin kuhanega mesa in kuhaj še nekaj minut. Naloži meso na krožnik, v omako pa stresi polno žlico nastrganega hrena. Ko prevre, zlij omako na meso in postavi s krompirjevim piréjem ali praženim rižem na mizo.

Fižolov guljaž.

Namoči že prejšnji večer $\frac{1}{4}$ l fižola; drugi dan ga zavri in zavretega odcedi. Nato ga na novo zalij s $\frac{3}{4}$ l tople vode. Ko je fižol na pol kuhan, mu prideni dve žlici sesekljanane, prekajene slanine, veliko žlico zarumenele čebule, velik ščep paprike, strok strtega česna, žlico paradižnikove mezge, ščep kumne, osoli in vse kuhaj do mehkega. Na mizo postavi guljaž z ajdovimi žganci ali s polento.

Krompir v juhi.

Stresi 1 kg olupljenega, na liste zrezanega krompirja v kozo, osoli, potresi s ščepom popra, žlico drobno zrezanega lista zelene, nekaj koščkov pora in toliko mastne juhe, da je krompir pokrit. Pokrij in duši pokrito toliko časa, da se krompir zmehča. Potresi žlico drobno zrezanega drobnjaka in postavi krompir s klobasami, hrenovkami ali govejim mesom na mizo.

Pražena pljuča.

Skuhaj $\frac{1}{2}$ kg telečjih pljuč s čebulo, lovorovim listom in nekaj zrni popra. Razgrej 4 dkg sesekljanane slanine, prideni žlico drobno zrezane čebule in, ko čebula prav malo zarumeni, prideni še pol žlice drobno zrezanega zelenega peteršilja in sesekljana pljuča. Dobro premešaj, osoli in prilij nekaj žlic juhe. Ko se vse skupaj nekaj minut duši, postavi s krompirjevimi kosci, ki si jih v surovem maslu zarumenila, na mizo.

Pašteta iz kislega zelja.

Obloži dno kože s tankimi rezinami prekajene slanine. Vrh slanine položi na pol kuhano in odcejeno kislo zelje. Vrh zelja naloži krompirjev piré, nekaj koscev mastnega, kuhanega svinjskega mesa ali klobaso. Nato polij krompir z nekaj žlicami surovega masla ali položi nanj nekaj rezin slanine ter vse skupaj speci. Pečeno postavi kot samostojno jed na mizo.

Rižev narastek z jabolki.

Skuhaj riž v mleku. Kuhanega naloži v tortni model, ki si ga dobro namazala s surovim maslom, in naloži po vrhu sneg, ki si mu primešala eno do dve žlici mezge. Postavi jed v pečico, da nekoliko zarumeni.

Jabolčni narastek.

Olupi 12 jabolk mošancgarjev, jim izdolbi sredico, jih položi v kozo, prilij nekaj žlic vina ali vode in potresi z žlico sladkorne sipe. Pokrij in duši nekaj minut. Nato jih obrni in duši še po drugi strani, da se zmeščajo. Nato jih naloži v skledo in oblij z vanilijevo kremo. Ko se prav malo shladé, potresi po kremi žlico piškotnih drobtin.

Pečena jabolka.

Deset olupljenih mošancgarjev zreži čez pol, izdolbi jim sredico in jih položi v kozo. Prilij nekaj žlic vina ali vode, potresi z žlico sladkorja, jih pokrij in duši nekaj minut, da se na pol zmeščajo. Nato jih položi v namazano kozo in deni v vsako odprtino pol žličice mezge. Po jabolkih potresi 4 dkg zarumenelih in zmletih lešnikov, zmešanih s 5 dkg krušnih drobtin, žlico sladkorja, ščepom cimeta in limonovimi olupki, ter polij z $\frac{1}{8}$ l mleka, ki si ga razmotala z jajcem. Postavi za pol ure v pečico. Nato polij s $\frac{1}{4}$ l zavrelega vina, ki si mu pridejala žlico sladkorja, ter postavi še za nekaj minut v pečico. M. R.

ZABAVA IN ŠALA

ANEKDATE IN SMEŠNICE

Zdravniška.

Vojvodinja Villacerf je morala zaradi zastrupljenja v bolnišnico. Zdravnik, ki jo je zdravil, pa je imel tako nesrečno roko, da je pri puščanju strupene krvi zadel tudi glavno žilo. Zdaj se je zastrupljenje še razširilo in nesrečni ženi so morali odrezati roko. Pa tudi to ni več pomagalo. Vojvodinja je umrla.

V njeni oporoki, ki jo je napisala malo pred smrtjo, pa so našli tale odstavek:

»Svojemu zdravniku zapuščam letni prispevek, ker predobro vem, da ga bo nesreča, ki jo je imel z menoj, popolnoma onemogočila in mu vzela ves ugled — in od česa naj bi sicer ubogi mož živel?«

Beraška modrost.

Ko je nekoč slavni angleški pisatelj Walter Scott jezdil z nekim prijateljem na sprehod, je srečal berača, ki ga je poprosil vbogajme. Pesnik je segel v žep, da bi mu dal kak drobiž; sprevidel pa je, da nima nič drobnega denarja pri sebi.

»Tukajle, prijatelj moj,« je rekel pisatelj, »tukajle imaš šiling; toda dobro si zapomni, da mi odslej dolguješ pol šilinga.«

»Bog naj blagoslovi vašo milost,« je rekel berač, »in naj vam dá tako dolgo življenje, da vam bom povrnil svoj dolg.«

Past.

Mlada zakonska dvojica si je uredila novo stanovanje. Vsak dan so še prihajala poročna darila. Neki dan pa dobila dve gledališki vstopnici z listkom:

»Uganita, kdo vama to pošilja!«

Ko prideta po končani predstavi zadovoljna domov, najdeta stanovanje oplenjeno, na mizi pa drug listek:

»Zdaj vesta, kdo!«

Če je pri izpitu vroče.

Neki lahkoživ dečko je hotel narediti izpit za pomorščaka. Med člani izpitne komisije je bil tudi neki profesor Faling. Bil je izredno strog in je brezobzirno ugotovil, da je lahkoživec enako neveden v latinščini kakor v francoščini, da ne zna niti zgodovine niti literature. Navsezadnje je razdraženo zavpil:

»Povejte mi, prosim, eno samo stroko, iz katere mi veste kaj pripovedovati!«

»Kitajščina,« je rekel dijak.

»Tako? No, kako se pravi osel po kitajsko?«

»Fa-ling.«

Ker profesor kitajščine ni znal in ni mogel navesti nobenega dokaza zoper dijakovo trditev, je moral požreti svojo jezo. Predsednik komisije pa je predlagal, naj dijaku zaradi njegove odrezavosti dajo dober red.

Dobra primera.

Nemški pesnik Uhland, ki je znan posebno zaradi svojih balad, je bil že v mladih dneh zelo odrezav.

Nekoč je v gledališču pri nekem prizoru na dijaškem stojišču na balkonu nastalo neko prepiranje in vpitje. Iz parterja se je oglasil razdražen glas:

»Osli, dajte mir!«

»Gospod, navadno je živina spodaj, zgoraj pa seno!« se je izmed dijakov oglasil Uhland in si s posrečeno domisljico osvojil sosede.

Med gospodinjami.

»Ti, moj mož je pravil, da je neki slikar tako naravno naslikal pajčevino, da se je služkinja na vso moč trudila, da bi jo omela.«

»To bi že verjela, da so taki slikarji, da bi bila pa kaka služkinja taka, pa ne verjamem.«

Nerodna zadeva.

»Zakaj se pa nočeš poročiti z gospodično Sonjo?«

»Veš, njena preteklost.«

»Prosim te, saj je vendar neomadeževana!«

»To že, to — toda precej predolga!«

Jasno.

»Kdaj je bila tako imenovana ledena doba?«

»Pozimi, gospod profesor!«

Moderne služkinje.

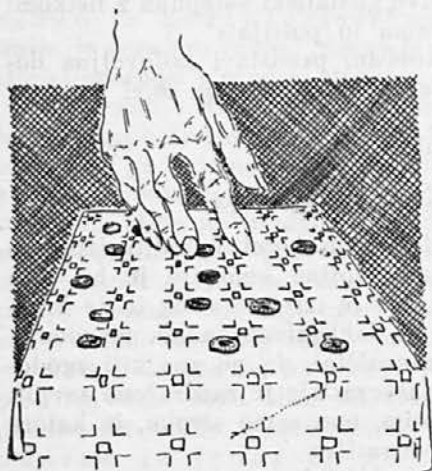
Gospodinja novi služkinji: »Zakaj ste pa pustili svojo zadnjo službo?«

Služkinja: »Nikar ne bodite tako radovedni, gospa! Saj vas jaz tudi ne sprašujem, zakaj prejšnja služkinja ni vzdržala pri vas!«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

Denar.

(S. O., Sele. — 25 pik.)

Besednica.

(Pepe, Kropa. — 11 pik.)

Naprej ga preberi — protesta je znak,
nazaj ga preberi — navaden bedak.

Vremenska za februar.

(Jožef Mlakar, Češnjica. — 13 pik.)

16, 4, 13, 11, 6 — 4, 3, 2, 13, 14, 11,
6, 14 — 8, 9, 6, 14, 13, 16, 13 — 1, 2,
7, 10, 12, 15 — 5, 15 — 1, 15, 9, 13, 14,
6, 14.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7: moško ime.

8, 9, 10, 11: reka v Bukovini.

10, 12, 13, 14, 15, 16, 11: lepa čednost.

Odbiralnica.

(F. K., Ljubljana. — 15 pik.)

Saraceni, endivija, najemnik, alpinist,
ortograf, Neapelj, jablana, obleka, ješč-
nost, aspirin, ostanek.

Istopisnica.

(Danica, Brusnice. — 25 pik.)

Lepa — — — dragulj,
dobra — — — zaklad.

Napoleon I.

Prošnja ubogih ptic.

(France, Mošnje. — 17 pik.)

Ne zamerite!

Bičajo nas, sirote — romarje. Telo
malo le kima v zimi!

Milijone mrčes z listov sadovnjakov
me smo oropale staremu lesu.

Prerokba.

(Planina, Kranj. — 21 pik.)

Številnica.

(Aleksander Videčnik, Celje. — 19 pik.)

3, 5, 1, 5, 13, 11, 12, 8 — 13, 14, 3,
12, 5 — 1, 11, 6, 9, 11, 1 — 12, 8, 7, 14,
— 11, 12 — 12, 8 — 12, 14, 5, 6, 13, 5, 10,
5, 15, 14, 12, 14 — 10, 4, 8, 7, 14.

Ključ: 1, 5, 3, 4, 5, 6, 7 — dar božji,
8, 9, 10, 11, 12 — moško krstno ime,
13, 14, 15, 8 — del drevesa.

Kdo je tat?

(Janko Moder, Dol. — 27 pik.)

Slovenec, dne 11. 7. 1937:

Prav sredi Jesenic krade tat konje.
Že nekajkrat so ljudje videli nekega
mlajšega, zanemarjenega moškega po-
stajati krog kmečkih voz, ki stoje s
konji vred na cesti in čakajo na go-
spodarja, ki je odšel po opravkih v
kako trgovino. Najbrž je včerajšnje
tatvino dveh konj zagrešil prav tisti
potepuh.

Slovenec, dne 31. 8. 1937:

Goljuf in tat tudi že v Poljane pri-
spel. Kakor smo svoj čas že poročali,
krade in goljufa neznan potepuh kar
na debelo po Gorenjskem, kar mu pri-
de pod roke. Včeraj je v Poljanah
zmanjkalo deset tisoč dinarjev. Tat,
najbrž kak potepuh, je brez sledu iz-
ginil.

Slovenec, dne 22. 4. 1938:

Tat sopotniku vzel listnico in vse. Na
vlaklu je bila včeraj izvršena predrzna
tatvina v skupni vrednosti do dvajset
tisoč dinarjev. Sumljivega neznanca že
dolgo časa išče policija, ki vljudno pro-
si za kakršno koli sporočilo o neznanu.

Črkovnica.

(France, Središče. — 29 pik.)

A A A A A B Č žival, rimski cesar,
D D E E E tekočina, moško ime,
E E E E E G staja, žensko ime,
H I I I I del pokore, ud družine,
J K K K K L L žival, žensko ime,
L L L L M pot, plevel,
N N N O O O O orodje, moško ime,
O O R R R most, čut,
R R S S S Š ogenj, stan,
T V V V Z ud družine, žensko ime.

Skupne črke v sredi dajo pregovor.

Rešitev ugank v januarski številki.

Skrit pregovor. 1. Karte 3. nega
3. peč 2. ne 6. si 4. e. Kar te ne peče,
ne gasi.

Posetnica. Dr. Joža Pogačnik,
urednik Mladike.

Računska spretnost. Najprej
vzemi iz vsakega meseca tiste črke, kot
ti jih povedó številke iz števila dni.
Te črke potem vstavljaš v srednji rač-
un, kjer številke pomenijo črke v istem
vrstnem redu, kot si jih zgoraj jemal.
Dobiš dvanajst slovenskih kajževnikov.
V spodnjem računu pa pomenijo posa-
mezna števila črke iz mesecev. Pred-
znaki nič ne spremenijo končnega re-
zultata, ki se glasi: Dolenc, Cegnar,
Vesel, Erjavec, Japelj, Gangl, Lampe,
Majcen, Jeran, Toman, Pregelj, Valja-
vec. — Racine, Barbusse, Sremac, Ver-
laine, Kellerman, Cicero, Plinius, Les-
sing, Petrarca, Körner (oe = ö), Vol-
taire, Bürger (ue = ü).

Podobnica. Mlad gospod — star
berač.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega

Vremenska znamenja. Dva-
najst je vremenskih znamenj: megla,
oblačno, sneg, jasno, toča, dež, stano-
vitno, grom, vroče, mrzlo, vihar, nesto-
novitno. Ime vsakega vremenskega zna-
menja dá po eno črko, ki jo uvrstiš
med skupino črk v šestokotniku. Šte-
vilo črt v dolgih sončnih žarkih pa
pove, katero črko vzameš iz vsakega
znamenja. Začneš pri znamenju megla,
pri katerem vzameš prvo črko »m« ter
jo uvrstiš pred skupino »nog« in tako
naprej v smeri urnega kazalca. Dobiš:

Mnogo jasnih in sončnih dni

za novo leto vsem želi ugankar.

Letni zaključek. Vzemi črko
iz abecede, ki ti jo pove število črk v
tekstu, dalje črko, ki ti jo pove šte-
vilka pred piko in nato tudi številka za
piko; dobiš: Vsi za enega, eden za vse.

Številnica. Pozitivne številke po-
menijo črke iz prve polovice abecede,

negativne pa iz druge polovice, štete
od zadaj. Dobiš:

Svet obeta, dá pa malo,
in kar dá, spomin solzan,
laska se ti zdaj s polhalo,
križ ti teše drugi dan.

Brzobjavka. S pomočjo abecedne-
ga kvadrata dobiš: Veselo novo leto.

Dolgovi. Vzemi vsako prvo in peto
črko iz imen. Kapital urejuje svet.

Istopisnica. Predmeja, Predloka,
predalce, Predvdor, predigra, predklon,
Predavec. — Mladika.

Skrit pregovor. Tudi beseda
človeka ubije.

Zloženka. Peter — pretep.

Konjiček.

Ko zebe te v zimi, zapiraj duri;
če imaš kuriva, peč zakuri,
a za panjače skrbi poleti,
da bode moči v zimi se grefi.

meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljavci ugank naj
pošiljajo tudi vse rokopise na isti naslov.

LISTNICA UREDNIŠTVA

J. Razp., Ljubljana. Poslal si samo eno pesem: »Božični zvon«. Pesem se bere gladko, izražanje je pesniško, četudi ni povsem samoniklo. Le razdelitev na kitice bi se mi zdela bolj primerna oblika, ker bi tako obsegala lepo zaokrožene misli. Notranja zgradba je prav dobra (svetonočni zvon — duše ljudi — pesnik), le konec preslabo izzveni. Pesem je priložnostna in je sedaj ne morem priobčiti več. Če bi jo oblikovno sklesal in dikcijo tu in tam izpilil, bi mi ob letu morda prišla prav. Pošlji še kaj!

Fr. Prel., Berovo. Škoda res, da v vašem pismu še ni kaj več osebnih podatkov, ker s poslano stvarjo res ne vem kaj in kako: slaba slovenščina (n. pr. ispraviti za popraviti, član »Mladike« namesto naročnik) in tudi pisava pričata, da vas pač ni zagrenila »šolska učenost«. Jezik je namreč eden izmed prvih pogojev besedne umetnosti. »Stvarne in objektivne« kritike si želite za svoji dve »pesmi«. Verzifikacija »Svoji zaročenki« ne dosega v letu 1958 niti povprečnih takih poizkusov in to tako v jeziku kakor po vsebini. Kdo pa še danes uporablja apostrof! Zaročenka vam bo kvečjemu hvala za pesem, če ji jo vpišete v spominsko knjigo. »Svojim rojakom v spomin« ima izseljenski motiv. Doživetek je preprost, kar je stvari v prid, le oblikovan je povsem nepesniško. Največja napaka je, da celó pri preprostemu motivu skušate posnemati umetno poezijo. Naravnosten izliv doživetja bi imel večjo vrednost. Sicer pa besedo v tolažbo: saj ni nesreča, če človek ni pesnik!

Jel. V., Ljubljana. Pošiljaš več deklinskih motivov. »Mamica« (po Rabindranathu Tagoru »Oblaki in valovi«) je mogoče primerna za kak deklinski ali dijaški list. Ker vsebina ni tvoja, ampak je le prepesnitev, gre samo za bolj ali manj posrečene poizkuse pesniškega oblikovanja tuje snovi. Moram že reči, da se ti to niti slogovno niti oblikovno ni posrečilo. Še manj vredne pa so tvoje lastne »pesmi«. Basen »Vrabček in kanarček« je dolgovozna in prozaična predelava motiva, ki seveda ni nov. Nočem pa s tem reči, da ni vreden kratke in lepe obdelave. »Materin pozdrav« vsebuje dokaj za lase privlečeno primero (španski bezeg — punčka, ki se naj pridno uči?). »Pred zoro« še pač na otročji način in v nepesniškem jeziku prinaša znan motiv. Dijakinja si in moraš razumeti: prav je, da pesnikuješ (saj pravijo, da kdor nikoli ni pesnikoval, ni imel lepega notranjega doživljanja), vendar so tvoje stvari pomembne le zate in kvečjemu za ožji krog.

Al. Žit., Beograd. Uradno pismo, ki spremlja vašo verzifikacijo, pač s svojim tonom priča o »šefu« itd. Spravilo me je v dobro voljo. Ob srbskohrvaških izrazih pa, ki jih hoté ali nehote mešate v svojo materinščino, sem se najprej razjezil, potem pa zamislil: ali se naš slovenski človek, ki po pravici slove, da se hitro priučí tujih jezikov, ali se torej ta Slovenec res že nekaj kilometrov za narodno mejo tudi tako hitro odvadi čiste slovenščine? Potem imajo pač prav tisti, ki pravijo, da prehajamo polagoma v jugoslovanščino, to je v prehodno stopnjo do dokončne opustitve slovenščine kot knjižnega jezika in sprejetja srbohrvaščine! Že dolgo muči to vprašanje mene in, upam, tudi vsakega zavednega Slovenca. — Tudi od vas bi si želel kaj več osebnih podatkov, ki so mi nujno potrebni pri obzirni oceni. Ne gre nam namreč toliko za to, da odkrijemo neznanega pesnika, kolikor bolj, da si ohranimo slovenskega človeka izven domovine, da se nam ne izgubi. Če nam hočete za to čisto teženje sami ponuditi roko, posebno če ste »brez prijatelja« v velikem mestu, nam boste napravili večjo uslugo kot je vaša pesem. Vsi ne morejo biti rojeni pesniki! Pa brez zamere!

R. J. »Strašno rad« bi videl svoji pesmi natisnjeni v »Mladiki«! Dolgo si si dokazoval, da sta tega vredni! Ali pa vsaj »resne sodbe« želiš o svojem »delu«. Vedi najprej, da dve (najbrž prvi!) pesmici še nista nobeno delo! Predvsem pa ne takšno, da bi se moglo o njih kaj več reči, kakor da nista zreli. Kaj več se iz njih pač ne dá sklepati, vsaj to ne, kar si ti želiš. Prva »Verujem« je ljubezenska. Vsekakor je že naslov premočan za tako majhnost, kakršno poveč z vsebino. Pesem me pusti pri branju popolnoma hladnega, ne nudi nobenega prijema, kjer bi se misel ob njej zaustavila — znak, da si jo napisal nedoživeto. Saj je tvoj slog samo primerjanje po starem načinu, je le neživo popisovanje brez

dejanja. Pravi prvenec! Mislim, da še leposlovno naobrazeno deklo ne bi bilo zadovoljno s tvojimi, njej posvečenimi stih. Druga »Jesenski večer« ni nič boljša. To so prazne, vsakdanje besede z nič globoko občuteno vsebino. Mislim, da ne čutiš dobro, kaj je pesem!

Nepodpisani. S človekom, ki nima ne imena ne priimka, pri nas ne razpravljamo.

Aljoša, Tone Č., Loke - Mozirje. Tvoje pesmi »Spomin«, »Iz ljubavne zamaknenosti«, »Večer«, »Pesem deklice«, »Mlada ljubezen«, »Pesem brezdomca«, »Žalostna pesem kmečkega fanta« in »Vesela pesem« vsebujejo večinoma posrečene motive, tu in tam zavpeni celó stih. V splošnem pa je obdelava snovi precej nepesniška. Največkrat je kriv temu tvoj slog. Stare primere seveda tvoji poeziji niso v okras. Stalno se bori banalnost z nekoliko boljšimi oprijemi. Kot rečeno, le izbrani motivi me potrjujejo o pravilnem gledanju na pesem. Gladko teče (v narodnem tonu) »Pesem deklice«. Poskusi še kakšno tako! Prav lepo se bere tudi »Žalostna pesem kmečkega fanta«. Takšne drobne, preproste bi se ti najbrž posrečile. Pa — razločneje piši prihodnjic!

UGANKARJEM

RESILCI UGANK V JANUARSKI ŠTEVILKI

Cesar Anton (116), Sodja Franc (116), Mlakar Jožef (116), Kalan Luka (195), Jeglič Stanko (195), Zajec Lojze (188), Mihelič Marko (188), Modrinjak France (195), Kunstelj France (148), Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov Vrhnika (148), Duhovnik Alojzij (148), Kozjek Franc (148), Bratulič Viktor (148), Kapš Stanko (148), Cirilska knjižnica Ljubljana (148), Steiner Vilko (119), Jeraša Janez (119), Demšar Viktor (119), Počivalnik Danica (119), Saksida Serafin (119), Kastelic Vinko (148), Kalan Minka (102), Kocmur Pavla (101), Lukovšek Ivanka (101), Kržišnik Angela (195), Kržišnik Helena (195), Debevec Krista (106), Štrubelj Lojze (115), Polda Tone (115).

Aleš Franc (95), Trebše Alojzij (95), Videnšek Ana (85), Samostan Stična (87).

Izžrebani so bili: Za prvo nagrado: Modrinjak France, kaplan, Loče pri Poljčanah. Za drugo nagrado: Sodja Franc, Jereka 2, Bohinjska Bistrica; Duhovnik Alojzij, stud. theol., Ljubljana, Semeniška 4. Za tretjo nagrado: Jeraša Janez, žel. uradnik, Rožna dolina c. X. št. 19, Vič pri Ljubljani; Kastelic Vinko, bogoslovec, Ljubljana, Semeniška 4; Jeglič Stanko, profesor, Št. Vid nad Ljubljano.

Pri tekmovanju zastavljavcev so dosegli: Tanjšek Fr. 11 glasov, Moder Janko 4, S. O. 3, Pepe 1, Cuderman Nace 1.

POMENKI

S. K., Ljubljana: Upam, da se boš tudi v novem letu ti in s teboj tudi vsi drugi držali prelepe dosedanje navade in vsaki uganki privoščili poseben listek, ki bo z novimi ugankami samo po eni strani popisan.

Bič, Ljubljana: Uganka je dobra, le pregovor je slab. Poskusi boljšega dobiti!

F. K., Ljubljana: Poslano bom porabil. Škoda, da nisi poslal večje izbire.

Kosmač Franc, Ljubljana: Drugič vsaj še enkrat preglej uganke, preden jih boš odposlal, da ne bo v vsaki kaka pogreška, kot je to pot. Vendar že čutim precejšen napredek od lanskega leta. Le še poskusi!

N. V., Sv. Vid pri Planini: Tvoje rešitve so me prepričale, da so za povprečnega reševalca le pretežke uganke v Mladiki. Vendar pa se z dobro voljo marsikaj premosti. Če moreš, pregleduj v prejšnjih letnikih rešitve in jih primerjaj z ugankami. S tem si boš pridobila veselja, pa tudi sposobnosti in izurjenosti za reševanje naših orehov, ki so bili to pot še pretrdi za tvoje zobe. Še se oglasi in ne obupaj nad začetkom!

Šešerko Jakob, Sv. Jurij ob Ščavnici: Tvoje uganke in kritične misli sem z veseljem sprejel. Škoda se mi pa zdi, da svojim ugankam nisi priložil rešitev. Upam, da boš pozabljeno čimprej nadoknadil in se obenem tudi prvi lotil praktičnega dela v smislu svojih pripomb. Pošiljaj mi dobrih ugank in brez nadaljnega bodo priobčene!

Pirnat, Ljubljana: Vem, da ti žilica ne bo dala prej miru, dokler mi spet ne boš kaj poslal. Dosedanje bo priobčeno.

Tanjšek Franjo, št. Andraž: Upam, da ti bo priznaaje, ki so ti ga to pot izrekli reševalci, v veliko veselje in nov pogon, da mi boš še pošiljal.

Tone, Kranj: Poskusil bom katero malo preurediti, da ne bo pretežka, in jo priobčiti. Ko mi jih boš v kratkem spet poslal, jih piši samo na eno stran!

Danica, Brusnice: Oprosti, da te šele zdaj pohvalim. Počasi bo marsikaj prišlo na vrsto. Pa še kaj pošlji!

Vsem: Čudno se mi zdi, da niste vsi glasovali za najboljšo uganko. Prihodnjič naj nihče ne izostane!

RAZPIS NAGRAD ZA FEBRUAR

Za prvo nagrado: Budilka v vrednosti 100 din. — Za drugo nagrado: Dve knjižni nagradi iz založbe Mohorjeve tiskarne v vrednosti po 30 din. — Tretja nagrada: Tri knjižne nagrade iz založbe Mohorjeve tiskarne v vrednosti po 20 din.

Izžrebanec za prvo nagrado naj se zmeraj zgledi v podružnici Mohorjeve knjigarne v Ljubljani, kjer bo dobil nagrado.

Največji

slovenski denarni zavod

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

ima lastnih rezerv okoli

Din 25,000.000.-

Novo in opreščene vloge

Din 195,900.000.-

*so usak čas izplačljive in brez
vsake omejitve*

Za vse obveze hranilnice jamči

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

KNJIG E

domačih in tujih založb

Šolske
in pisarniške
potrebščine

nudi v veliki izbiri

Knjigarna
Mohorjeve
tiskarne

podružnica

Ljubljana, Miklošičeva 19

Telefon 49-51

Ljudska samopomoč * Maribor, Aleksandrova c. 47

registrovana
pomožna blagajna

• v lastni palači

sprejme vse zdrave osebe za pogrebno in doto - Na pogrebninah
in doti je izplačanih že nad 30 milijonov din - Zahtevajte brezplačno pristopne izjave

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

CELJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina
z vsem premoženjem in vso davčno močjo!